

ნოდარ დარსანია

პოლიტიკა

როგორც ურთიერთობებისა და
პროცესების სისტემა
ხელოვნება
პრაგმატული აზროვნება

გამომცემლობა „წიგნალა“
თბილისი 2019

ანოტაცია

თანამედროვე მსოფლიოში აშკარად იგრძნობა მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების აქტიური ზემოქმედება არა მარტო საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროზე, არამედ მთელი სამყაროს ცხოვრების პულსაციაზე, რაც უშუალოდ განპირობებულია იმ უდიდესი ინტერესით, რომელსაც საზოგადოება ავლენს პოლიტიკის პრობლემატიკისადმი. გამომდინარე არსებული რეალობებიდან, წარმოდგენილ ნაშრომში გაშუქებულია პოლიტიკის სფეროში უაღრესად აქტუალური საკითხები. მასში გაანალიზებულია საკუთრივ პოლიტიკის, როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემის მეტად მნიშვნელოვანი და საყურადღებო პრობლემა, ცალკეული მიდგომები და კონცეფციები. ასევე განხილულია პოლიტიკის როგორც ხელოვნებისა და რეალურ შედეგებზე ორიენტირებული პრაგმატული ამოცანების ძირითადი ასპექტები. მათი შესაბამისი თეორიული დასკვნებითა და დებულებებით.

წიგნი განკუთვნილია უმაღლესი სკოლის პოლიტოლოგიის, საერთაშორისო ურთიერთობებისა და ისტორიის სპეციალობის სტუდენტებისა და მკითხველთა ფართო წრისათვის.

რედაქტორები:

გურამ აბესაძე,

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ავთანდილ ტუკვაძე,

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

შესავალი	4
1. პოლიტიკის წარმოშობა	20
2. არის თუ არა პოლიტიკა მეცნიერება.....	42
3. განსაზღვრებები	51
4. პოლიტიკა, როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემა	54
5. პოლიტიკა, როგორც ხელოვნება	85
6. პოლიტიკა, როგორც პრაგმატული აზროვნება.....	105
7. დასკვნა	120
8. Резюме.....	125
9. გამოყენებული ლიტერატურა	135

XX — XXI საუკუნეების მიჯნაზე სულ უფრო ნათლად გამოიკვეთა პოლიტიკის, პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და პოლიტიკური პროცესების ზეგავლენა როგორც ცალკეული ადამიანების, ისე მთელი ერებისა და ხალხების ბედ—იღბალზე. თანამედროვე ეტაპზე მართლაც მსოფლიოში ნაკლებად მოიძებნება ქვეყანა, სადაც აშკარად არ ვლინდებოდეს და არ აისახებოდეს საზოგადოებრივ—პოლიტიკური ცხოვრების პარადოქსები და პერსპექტივები. ეს იმაში გამოიხატება, რომ ხდება მოსახლეობის ფართო ფენების, მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების პოლიტიზირება და ამავე მოქალაქეების ასევე პოლიტიკური პასიურობა, ხშირ შემთხვევაში, უარის თქმა სახელისუფლებო არჩევნებში მონაწილეობაზე. ამავდროულად, აშკარად თვალსაჩემია პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის, მასობრივად სრულიად ახალი ინსტიტუტებისა და ფორმების წარმოშობა, სახელმწიფოს მართვის საქმეებში დემოკრატიული გზით მონაწილეობის გამოცდილებისა და ცოდნის უქონლობა. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ძლიერი მეცნიერულ—პოლიტიკური პოტენციალის გახსნასთან ერთად, ერთგვარად გამოიკვეთა სახელმწიფოს პოლიტიკური სტრუქტურების იგნორირება. აქედან გამომდინარე კი, რა თქმა უნდა, დგება პოლიტიკური განათლებისა და სწავლების სისტემის განვითარების მწვავე

აუცილებლობა. და ბოლოს, საჭიროა საზოგადოებაში პოლიტიკური ცოდნის ამაღლება, მისი დაგროვება და გავრმაგვება მოქალაქეების პოლიტიკური კულტურის სწრაფი განვითარებისათვის.

ახალ პირობებში, დღეს, პოლიტიკის შესწავლის განსაკუთრებული აუცილებლობა დადგა. ეს გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ თანამედროვე მსოფლიოში აშკარად შეინიშნება ამა თუ იმ სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემების მისწრაფება პოლიტიკას აზიარონ, პოლიტიკაში მონაწილენი გახადონ მოსახლეობის ფართო ფენები. აქედან კი უმთავრესი ამოცანა არის მასების ობიექტური ინფორმირება მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების ძირითადი არსის შესახებ, რომ მათ მიიღონ გათვითცნობიერებული და პრაგმატული გადაწყვეტილებები და აქტიური მონაწილეობა საზოგადოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

თანამედროვე საზოგადოებაში ადამიანი არა იმდენად მემკვიდრეობით იღებს ქცევის გარკვეულ წესებს, რამდენადაც ირჩევს მას საკუთარი ღირებულებების, სისტემის შესაბამისად. თუმცა ღირებულებების საკუთარი სისტემა მზამზარეულად არ გვხვდება, იგი უნდა შეიქმნას და ამას ხელს უწყობს მნიშვნელოვანწილად ის, რაც ადამიანის გარშემო არსებობს ობიექტური რეალობის სახით.¹ აქედან გამომდინარე,

¹ А. С. Панарин, Политология, М. 2001, с. 84.

პოლიტიკური ცნობიერებისა და პოლიტიკური პრაქტიკის შესწავლას უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია ეკისრება. შექმნილი სიტუაციისა და მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების ღრმა ანალიზი საშუალებას იძლევა საზოგადოების შემდგომი განვითარებისა და გარკვეული კონცეფციების შემუშავება — დასაბუთებისა. ყოველივე ამის არსს მისი უდიდესი აღმშენებლობითი შესაძლებლობის სრული რეალიზაცია და თანამედროვე საზოგადოებრივი ურთიერთობების დემოკრატიული თვისებების გავლენა წარმოადგენს. პოლიტიკის სრულყოფილი კონცეფციისათვის კი უმთავრესი მნიშვნელობა გააჩნია საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთიანობის იდეას, რომელიც გამოიხატება საზოგადოების განვითარებისა და ფუნქციონირების ყველა მხარის სისტემურ მთლიანობაში. ვთქვათ, ეკონომიკაში ეს განხორციელდება თანამედროვე საწარმოო ძალების, მეცნიერულ – ტექნიკური და ტექნოლოგიური მიღწევების ბაზაზე; სოციალურ ურთიერთობებში, ინსტიტუტებსა და სტრუქტურებში კი გამოიხატება სოციალური სუბიექტების კულტურული ყოფისა და მათთვის დამახასიათებელი სულიერი და ზნეობრივი ღირებულებების ხარისხში. და ბოლოს, ეს მიიღწევა, საკუთრივ, პოლიტიკური ხელმძღვანელობის, მართვის პოლიტიკური პროცესებისა და ინსტიტუტების ურთიერთობების სფეროსა და მოქმედებების, საშუალებების, ხერხების, მეთოდებისა და სპეციფიკური პროგრამების ერთობლიობით.

პოლიტიკური საქმიანობის ხასიათის შესახებ კამათი არანაკლებ მწვავეა ხოლმე, ვიდრე პოლიტიკის მეცნიერების თაობაზე გაუთავებელი დავა. პოლიტიკის ინტელექტუალურ კვლევას, ამ ერთ—ერთ უძველეს სფეროს, თავდავდაპირველად ფილოსოფიის, ისტორიისა და სამართლის მიმართულებად მიიჩნევდნენ. მის უმთავრეს მიზანს იმ პრინციპთა გამოვლენა წარმოადგენდა, რასაც საზოგადოება უნდა დაფუძნებოდა.² დღეს აშკარაა როგორც სოციალური ცოდნის, ისე მეცნიერული დისციპლინების პოლიტიზაცია, მაგალითად, ფილოსოფიის, სოციოლოგიის, ისტორიის, ეკონომიკის, სამართლის და ა. შ. ამ პროცესების არსი გამოიხატება ყურადღების გამახვილებაში ხელისუფლების პრობლემებისადმი, მის ისტორიულ და ფუნქციონალურ ასპექტებში, კერძოდ, პოლიტიკური ინსტიტუტების ზემოქმედებაში საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროზე. მოცემული ტენდენციის მნიშვნელოვან ასპექტს თანამედროვე მეცნიერებებში წარმოადგენს დიდი ინტერესი „კლასიკური“ პოლიტიკური დოქტრინებისა და საზოგადოებისთვის თეორიულ—პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე ღირებულებებისადმი.

პოლიტიკა, — როგორც არისტოტელე აღნიშნავდა, — საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი გახდა. ის ფესვგამდგარია თვით ადამიანის ბუნებაში, როგორც მოაზროვნე

² ენდრიუ ჰეიუელი, პოლიტოლოგია, თბ. 2008. გვ. 27.

ცოცხალ არსებაში, „რომელიც განწირულია“ იცხოვროს კოლექტივში, სახელმწიფოში და ურთიერთქმედებდეს სხვა ადამიანებთან, სახელმწიფო ინსტიტუტებთან.³

ამჟამად საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესებისა და მოვლენების კვლევა წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ამოცანას, როგორც სამეცნიერო და სასწავლო მუშაობაში, ასევე ჩვენი ქვეყნის სოციალ-ეკონომიკურსა და პოლიტიკურ განვითარებაში. არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ საზოგადოებრივი მეცნიერება მხოლოდ აფიქსირებდა, ხშირად კი საერთოდ თავს არიდებდა, პრაგმატული პოლიტიკის ანალიზს, პოლიტიკური პროცესების შესახებაც ობიექტური ცოდნის დაგროვებას თითქმის უგულვებელყოფდა.

საერთოდ, საზოგადოებრივი მეცნიერება, კერძოდ კი, საზოგადოებრივი დისციპლინები ვერ იარსებებს რეალური, სასიცოცხლო პროცესებისაგან, საზოგადოებრივი და პოლიტიკური საქმიანობისაგან მოწყვეტილად. მოვლენები, ფაქტები და საზოგადოებრივი პრობლემები გამუდმებით თან გვდევს და, რაც მთავარია, ყოველთვის საჭიროებს ჩვენი შეხედულებების, თეორიებისა და პარადიგმების განახლებას.

პოლიტიკური სინამდვილე, სწრაფად ცვალებადი ობიექტური რეალობა თავისთავში მოიცავს მეცნიერული ანალიზის უდიდეს შესაძლებლობებს. ამ სფეროში მუშაობამ ახლო

³ იხ. Политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с. 5.

მომავალში, და ყოვლად შესაძლებელია დღესაც, მოგვიტანოს მეტად საგრძნობი შედეგები იმ მიმართულებით, რომლებიც ჩვენთვის აუცილებელია ცხოვრების წინსვლის გზაზე ქვეყნის განვითარებისა და საზოგადოების კეთილდღეობისათვის.

დღეს ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარეობს პოლიტიკურ მეცნიერებათა განვითარების საკმაოდ პოზიტიური პროცესი. ერთი მხრივ, ეს გამოიხატება იმაში, რომ უდიდესი პატივისცემით ვეპყრობით საზოგადოების გამოჩენილ მოღვაწეთა, მოაზროვნეთა იდეურ-თეორიულ და შემოქმედებით მემკვიდრეობას. მაგალითად, ისეთი გამორჩეული პიროვნებებისა როგორებიც იყვნენ: ალექსანდრე ამილახვარი, ილია ჭავჭავაძე, სოლომონ დოდაშვილი, დიმიტრი ყიფიანი, იაკობ გოგებაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, გიორგი წერეთელი, არჩილ ჯორჯაძე და სხვები⁴, რომელთაც უდიდესი წვლილი შეიტანეს საქართველოში ქართული პოლიტიკური აზროვნების ჩამოყალიბებასა და ქართველი ხალხის მოდუნებული ცხოვრების გაუმჯობესებისათვის ბრძოლაში.

წარსულის პოლიტიკურ აზროვნებაში კონცენტრირებულია წინამორბედი თაობის უდიდესი სოციალ-პოლიტიკური და ისტორიულ-სამართლებრივი გამოცდილება. მათმა იდეებმა

⁴ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 5. თბ., 1970, გვ. 470–521; საქართველოს ისტორია მე-19 ს. თბ., 2004, გვ. 131–144; 195–206; საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 4. თბ., 1973, გვ. 937–956; გ. ლობჯანიძე, არჩილ ჯორჯაძის სოციალურ-პოლიტიკური და სამართლებრივი შეხედულებანი, თბ., 1989; პოლიტოლოგია, თბ., 2004, გვ. 62–66; 67–88.

მოაღწიეს ჩვენამდე და პოვეს სრული განვითარება. ეს, თავის მხრივ, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თანამედროვე პოლიტიკურ და სამართლებრივ შეხედულებებსა და პრაქტიკაზე. აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკის მემკვიდრეობის იდეას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ჯერ კიდევ უძველესი ხალხები იცავდნენ ამ უდავოდ მნიშვნელოვან ფენომენს. პოლიტიკა ეს განსაკუთრებული რეალობა და ურთიერთობების ფენომენია, რომელიც მოქმედებს საკუთარი კანონებით. პირველად პლატონმა, შემდეგ არისტოტელემ, ხოლო მოგვიანებით პოლიბიოსმა ჩამოაყალიბა პოლიტიკური რეჟიმების ციკლური თეორია, რომლებიც თანმიმდებრობით ერთმანეთს ცვლიდნენ. არისტოტელემ აღნიშნა შეისწავლა და მოგვცა მმართველობის ოცამდე ფორმა, რომლებიც ერთმანეთს მკაცრი ისტორიული განვითარების თანამიმდევრულობით მიჰყვებოდნენ. მონტესკიემ თითქმის მთლიანად გადმოიტანა ძველებისგან თეზისი პოლიტიკური პროცესების გახრწნისა და გადაგვარების შესახებ. მან პირველმა მოგვცა სწორედ მმართველობის ფორმებისა და კანონმდებლობების ურთიერთკავშირის საფუძველზე ისტორიული და პოლიტიკური სისტემების სტრუქტურების წარმოშობის მიზეზთა ანალიზი. XIX საუკუნეში კარლ-მარქსი და ფრიდრიხ ენგელსი კი პოლიტიკას მეორადად მიიჩნევდნენ და მას ეკონომიკისაგან დამოუკიდებლად აცხადებდნენ. ასე, მაგალითად, ენგელსი წერდა: „ ურთიერთობების ეკონომიკური მხარე წარმოადგენს

ისტორიაში უფრო ფუნქციონალურს, ვიდრე პოლიტიკური მხარე.⁵

ევროპული პოლიტიკური ტრადიციის წარმომადგენლებმა მაქს ვებერმა, გაეტანო მოსკამ, ვილფრედო პარეტომ და მიხელსმა⁶ კი ყურადღება გაამახვილეს მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებათა წყაროებსა და შედეგებზე. მათ ისეთი პრობლემები შეისწავლეს, როგორიცაა „კლასი“, „ელიტა“, „ბიუროკრატია“

რასაკვირველია, არ შეიძლება მოვწყდეთ და თვითიმბოლირებული ვიყოთ მსოფლიოს პოლიტიკური ამროვნებისაგან. საჭიროა მისი საფუძვლიანად ათვისება, შესწავლა, გათვითცნობიერება. დასავლეთის პოლიტოლოგებიდან სათანადოდ უნდა გაავანალიზოთ ტალკოტ პარსონსის, დევიდ ისტონის, გაბრიელ ალმონდის, კარლ დოიჩის, ნილ რიმერის, ჰანც მორგენტაუს, ჟან მარი დენკენისა და სხვათა ნაშრომები. ასევე რუსი პოლიტოლოგების: ვ. პუგაჩოვის, ა. სოლოვიოვის, ა. დემიდოვის, ა. ფედოსეევის. კ. გაჯიევისა⁷ და

⁵ ენგელსი, ანტიდიურიზმი, თბ., 1958. გვ. 149–150.

⁶ მაქს ვებერი, პოლიტიკა, როგორც მოწოდება და ხელობა, თბ., 1994; ხარიშმული ბატონობა, თბ., 1995; მ. მაცაბერიძე, პოლიტიკური მეცნიერება, სკოლები და კონცეფციები, თბ., 2016, გვ. 20–90; მისივე, პოლიტიკური ელიტის კლასიკური თეორიები, თბ., 2015; ტუკვაძე, ავთანდილ, პოლიტიკური ელიტა, თბ., 1998.

⁷ Талкот Парсонс, система современных обществ М. 1998; Easton David, A systems analysis of political life, New York 1965; The analysis of political structure New York 1990; გაბრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ., 2014; კარლ დოიჩი, პოლიტიკა და ფსონები, თბ., 2008; Карл Доич, Первые управления, Модели политической коммуникаций и контроля, М. 1966; ნილ რიმერი, პოლიტიკური მეცნიერებები: ამოცანები, სფეროები, პრობლემები. თბ.,

მათ მიიმდევართა ნაწერები.

სულ მალე დევიდ ისთონმა, გაბრიელ ალმონდმა და სხვებმა შეიმუშავეს სახელმწიფო მმართველობის ფუნდამენტალური თეორიები, გაარკვიეს, თუ როგორ ხდება პოლიტიკური სისტემა ტრადიციული და თანაც თანამედროვე. მათ შეისწავლეს, თანამედროვე საზოგადოებაში რადენად გაიზარდა ინტერესი დემოკრატიისადმი, სამეცნიერო ტექნიკური რევოლუციისადმი, პოლიტიკის ტექნოკრატიული ცნობიერებისა და პოლიტიკური მოდერნიზაციისადმი. პოლიტიკის ტექნოკრატიული ცნობიერების შინაარსიდან გამომდინარე, — მსოფლიო პოლიტიკის, პოლიტიკური ინტეგრაციის სუბიექტების ურთიერთკავშირისა და ურთიერთდამოკიდებულებისადმი.

ამავე დროს უკიდურესად არასწორი იქნებოდა, უბრალოდ უკრიტიკოდ გადატანა ჩვენს სინამდვილეში იმ გამოცდილებისა, რომლებიც დაგროვდა სხვა ქვეყნებში, ჩვენი ქვეყნის სპეციფიკისა და თავისებურებების გათვალისწინების გარეშე. ამას კი თან ახლავს განსაკუთრებული საფრთხე გაუბრალოებისა და მიმბაძველობისა.

2008; Ганс Моргентау, международная политика, Нью — Йорк, 1948; ჟან — მარი დენკენი, პოლიტიკური მეცნიერებები, თბ., 2007; Демидов, А. И., Федосеев, А. А., Основы Политологии, М. 1995; Пугачёв В. П., Соловьёв А. И. Введение в политологию, М. 1996; Соловьёв А. И., Политология: политическая теория политические технологии, М. 2000; Федосеев, А. А., политика как объект социологического исследования, Л. 1974; Гаджиев. Введение в геополитику, М. 2000.

მე-20 საუკუნის შუაწლებიდან ამერიკულ პოლიტიკურ მეცნიერებაში ვრცელდება ბიოჰევიორისტული მიდგომა (მეთოდი). მისი არსი იმაში არის, რომ კვლევის ობიექტი ხდება ადამიანთა რეალური ქცევა, პოლიტიკური სისტემები, პოლიტიკური ხელისუფლება და ბრძოლა მისი განაწილებისა და გადანაწილებისთვის, ასევე—ინდივიდისა და საზოგადოების ურთიერთ დამოკიდებულება, მოქმედება.

ჩვენ უნდა გავხედოთ თვითმყოფადი, დამოუკიდებელი და კარგი ანალიტიკოსები პრაგმატული პოლიტიკისა და ამას შეეძლებოდა სწორედ მაშინ, როცა ვისწავლით დამოუკიდებლად, ზემოდან მითითებებისა და ღირექტივების გარეშე მუშაობას. გავისივრძეგანებთ ამა თუ იმ მოვლენისა და საზოგადოებრივი მოძრაობის მსვლელობის, განვითარების ძირითადი მიმართულებების სისტემატიზირებასა და განჭვრეტას. ასევე ვისწავლით რაიმე განსაკუთრებული პრობლემის გადაწყვეტის მექანიზმების წინასწარ მოსინჯვას და მის პრაქტიკაში განხორციელებას ან მის შეთავაზებას ცხოვრებაში დასანერგად. ამით გამოიხატება როგორც პოლიტიკური მეცნიერების წარმომადგენელთა, ისე პოლიტიკოსთა საქმიანობის ფასდაუდებელი ღირებულება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველი ჩვენგანი პოლიტიკური პროცესების შეფასებისას ექცევა ხოლმე რაღაც სუბიექტური მიდგომის, შეფასებისათვის უპირატესობის მინიჭებისა და

ემოციების გავლენის ქვეშ, რაც ყოველად მიუღებელია. პრაგმატიკოსი პოლიტიკური პროცესებისა და მოვლენების შეფასებისას არა მხოლოდ უნდა იხარჩუნებდეს გარკვეულწილად მიუკერძოებლობას და სისადავეს, არამედ უნდა ეყრდნობოდეს მეცნიერულ მონაცემებს, რომელიც გამოხატულია პოლიტიკური აზროვნების ცნებებსა და კატეგორიებში. ეს არის ის, რაც განასხვავებს პროფესიონალურ პოლიტიკას პოლიტიკანობისგან.⁸

აუცილებელია საზოგადოებრივი მოვლენებისა და პროცესების ანალიზირებისას გამოვავლინოთ გარკვეული კანონზომიერებანი, ტენდენციები იმ სახით, რომ მსჯელობა პოლიტიკაზე ატარებდეს მეცნიერულ ხასიათს. აღსანიშნავია, რომ ერთი მხრივ, პოლიტიკის შესწავლისას საჭიროა დიალექტიკის ზოგად კანონებზე დაყრდნობა. მეორე მხრივ, პოლიტიკა სპეციფიკური სფეროა და აი აქ უდავოდ, მას გააჩნია კანონზომიერებათა შეცნობის ელემენტები, რაც აშკარად გავლენას ახდენს მისი შედეგის ხარისხზე⁹.

პოლიტიკა და პოლიტიკური პროცესი ჩვენში განიხილებოდა მომიჯნავე დისციპლინების მხრიდან სხვადასხვა პროფესიონალური პოზიციისა და თვალსაზრისიდან.

ცნობილია რამდენიმე ფრთიანი გამონათქვამი, რომელიც განმარტავს ისტორიისა და პოლიტიკის კავშირს: „ისტორია არის წარსულის პოლიტიკა, ხოლო პოლიტიკა არის დღევანდელობის

⁸ Политология и современный политический процесс, М. 1991, С. 3.

⁹ Политология и современный политический процесс, М. 1991, с. 8.

ისტორია¹⁰. ასეთი განმარტებანი გარკვეულწილად სწორად უნდა მივიჩნიოთ. თუ მთლიანობაში ავიღებთ, შეიძლება სულ მთლად ზუსტიც არ იყოს, რამდენადაც ისტორია არ შემოიფარგლება მართლმართო პოლიტიკით. მხოლოდ ნაწილი ისტორიული პროცესისა და მისი გამოკვლევები განეკუთვნება პოლიტიკის სფეროს. ამ ნაწილის გარკვევა კი ზუსტად შეიძლება მხოლოდ ცოდნით, საკუთრივ, პოლიტიკური მეცნიერების იმ საკითხთა წრით, როგორიცაა: პოლიტიკური სფერო, იდეოლოგია, ინსტიტუტები, პოლიტიკური პროცესები და ა.შ. ისტორიკოსებისთვის კი, რასაკვირველია სასარგებლოა და სრულიად მისაღები ცოდნა, გარკვევა იმის, თუნდაც ზოგადად პოლიტიკური მეცნიერების სტრუქტურისა, რომ ცალკე გამოყონ პოლიტიკური გარემო, სფერო, იდეოლოგია, პოლიტიკური პროცესები, პოლიტიკური სისტემა და ა.შ. ისტორიკოსებისთვის კი აუცილებელია იმის ცოდნა თუნდაც საერთო სქემისა, სტრუქტურისა პოლიტიკური მეცნიერების, რომ ისტორიული მეცნიერებიდან გამოცალკევდეს პოლიტიკური სფერო და მიეწოდოს პოლიტიკურ მეცნიერებას სწორედ ის მასალა, რომელიც სჭირდებათ პოლიტოლოგებსა და პოლიტიკოსებს¹¹ შეხების ერთ-ერთი წერტილი პოლიტოლოგიასა და ისტორიას

¹⁰ Фримен Е, Методи изучения истории, Главные периоды европейской истории, М . 1893, ст. 32.

¹¹ Романовский Н.В. Политология и исторические науки, с.м. Политология и современный политический процесс, М. 1991. с.11.

შორის დაკავშირებულია იმასთან, რომ პოლიტიკურ აზროვნებას გააჩნია თავისი ისტორია, რომელსაც საკმაოდ ხშირად ასწავლიან, როგორც პოლიტიკური მეცნიერების დამოუკიდებელ დისციპლინას. პოლიტიკური აზროვნების ისტორია კი მეტად მდიდარი და აქტუალურია.¹²

ტრადიციული ცივილიზაციები უხვად უშვებდნენ ლიტერატურას, რომელიც მოწოდებული იყო შეემუშავებინა და ესწავლებინა მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ. თუ ამ პრობლემას მივუდგებით პრაგმატული ისტორიის პოზიციიდან საპირისპიროდ უნივერსალური ისტორიისა, მაშინ ნათელი ხდება, რომ ნაშრომები უნივერსალურ ისტორიაში ესწრაფვიან გამოყონ კაცობრიობის ისტორიის დიდი ტენდენციები და თითქმის ერწყმიან ისტორიის ფილოსოფიას. პრაგმატული ისტორიის სფეროში შესრულებული ნაშრომები კი ესწრაფვიან წარსულის ფაქტების გამოყოფას, მისგან უნივერსალურად გამოსადეგი გაკვეთილების გამოტანას, რომელთაც გამოიყენებენ პოლიტიკოსები. ამის წყალობით მათ შეეძლებათ თავიდან აიცილონ ის უსიამოვნებანი, რომელთაც აწყდებოდნენ მათი წინამორბედები¹³

თანამედროვე სამყაროს, საზოგადოების ყოველმხრივი პოლიტიზირება განპირობებულია იმ უდიდესი ინტერესით, რომელსაც საკუთრივ საზოგადოება იჩენს პოლიტიკის

¹² Там же. с. 11-12.

¹³ ჟან მარი დენკენი, პოლიტიკური მეცნიერება, თბ., 2007, გვ. 58.

პრობლემატიკისადმი. თანამედროვე ეტაპზე, რაც უფრო სწრაფი ტემპით ხდება საზოგადოების ყოველმხრივი განვითარება (მისი ინტელექტუალური, სოციალ-პოლიტიკური და ეკონომიკურ - ტექნოლოგიური პროცესი), მით ჩქარა მიმდინარეობს მისი საზოგადოებრივი პოლიტიზაცია. დღეს აშკარად იგრძნობა მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების მრავალფეროვანი და დიფერენცირებული ინტენსიური შედეგები. მისი აქტიური ზემოქმედება არა მარტო საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროზე, არამედ მთელი სამყაროს ცხოვრების პულსაციაზე. საზოგადოების მასშტაბური პოლიტიზაცია სულ უფრო მასობრივად იწვევს მოსახლეობის ფართო ფენების, ადამიანთა ცალკეული ჯგუფების, სხვადასხვა საზოგადოებრივი გაერთიანებების პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართვასა და მათ აქტიურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობას. ეს პროცესი კი პოლიტიკური მეცნიერებების წარმომადგენლების განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში უნდა იყოს მოქცეული. საერთოდ, არსებული რეალობიდან გამომდინარე, პოლიტიკური პროცესები თუ ისტორიული მოვლენები ანალიტიკურ გააზრებასა და სწორ მიდგომას მოითხოვენ. შესაბამისად, მოსალოდნელი შედეგების პროგნოზირება და პრაქტიკული გააზრება გარდაუვალია. თანამედროვე, 21-ე საუკუნის პოლიტიზირებული საზოგადოების სხვადასხვა ფენის წარმომადგენლები. ერები, კლასები,

სოციალური თუ პოლიტიკური გაერთიანებები. მიმდინარე პოლიტიკური ცხოვრების უშუალო მონაწილეები ხდებიან, რაც იწვევს მათ თვითშემომქმედად ჩამოყალიბებას.

ამდენად, პოლიტიკა საზოგადოების, ადამიანთა თანაარსებობისა და თანაცხოვრების განუყოფელი ფენომენია. წინამდებარე ნაშრომის უმთავრეს მიზანს პოლიტიკის როგორც საზოგადოებრივი საქმიანობის, მოცემული საზოგადოების პოლიტიკური ურთიერთობისა და ურთიერთქმედებების ერთობლიობაში წარმოდგენა შეადგენს. აქ დანახული იქნება მიმდინარე პროცესების მთელ სისტემაში პოლიტიკა როგორც ხელოვნება და ასევე რეალურ შედეგებზე ორიენტირებული პრაგმატული აზროვნება. ჩენს მიზანს, რა თქმა უნდა, აღნიშნული კონკრეტულ-პრობლემატური საკითხების გაშუქება-განხილვა, მათი მეცნიერული კვლევა და ანალიზი წარმოადგენს, შესაბამისი თეორიულ-პრაქტიკული დასკვნებითა და დებულებებით.

ბევრი მოაზროვნე წარსულში ამბობდა და ვფიქრობთ, სავსებით სამართლიანად, რომ პოლიტიკას უნდა შევხედოთ, როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემას. ამასთანავე, როგორც ხელოვნებას, ასევე, როგორც შედეგებზე ორიენტირებულ პრაგმატულ აზროვნებას. არ შეიძლება ამ მჭიდროდ დაკავშირებული მიდგომების ერთმანეთისადმი დაპირისპირება, რადგან მათი ურთიერთკავშირი უდავოდ შეიცავს რამდენადმე განსხვავებულ ნიშანდობლივ ნიუანსს. ჯერ ერთი, ეს

იქნება პოლიტიკის მეცნიერულად დასაბუთების აუცილებლობა და მეორე, იმის მოთხოვნილება, რომ არა მხოლოდ სანდოობა კმარა თეორიული პოსტულატებისა, არამედ საჭიროა მოქმედება კონკრეტული სიტუაციიდან გამომდინარე. მესამე, და ეს ძალიან მნიშვნელოვანია, აუცილებელია პრაქტიკულად გამოყენება და არა უგულვებელყოფა გამოვლენილი პოლიტიკური კანონზომიერებებისა თუ მდგრადი ტენდენციებისა. მსოფლიო გამოცდილება მოწმობს იმის შესახებ, რომ პოლიტიკური მოღვაწეობა უკვე მრავალი ათეული წელია ეყრდნობა პოლიტიკურ მეცნიერებათა თეორიულ და ემპირიულ გამოკვლევათა ტრადიციულ მიღწევებს.

პოლიტიკის წარმოშობა

პოლიტიკა, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებრივი თანაცხოვრების განუყოფელი ნაწილია. ის ადამიანთა მოღვაწეობის უმნიშვნელოვანესი სივრცე და მათ შორის მჭიდრო კომუნიკაციის არეალია. პოლიტიკა არა მარტო ინტრიგებისა და ეგოისტური ინტერესების ასპარეზია, არამედ მაღალი იდეალების მიღწევის ხერხი და საშუალებაა. ხოლო მაღალი იდეალები კი ყოველთვის სახელმწიფოში სამართლიანობის, პოლიტიკური თავისუფლების, მშვიდობისა და უსაფრთხოების მიღწევასა და დამკვიდრებას გულისხმობს.

პოლიტიკა და პოლიტიკური ურთიერთობები უძველესი დროიდან იქცევდა ადამიანთა ყურადღებას. შესაბამისად, ცდილობდნენ მის ლოგიკურ გააზრებას. საკუთრივ, ცნება „პოლიტიკამ“ ჩვენამდე მოაღწია ანტიკური სამყაროდან, ძველი საბერძნეთიდან, უპირველეს ყოვლისა, თავად არისტოტელედან (ძვ. წთ. აღ. 384—322). ძველმა ბერძენმა მოაზროვნემ სწორედ „პოლიტიკა“ უწოდა თავის ნაშრომს, რომელიც მიუძღვნა მისი თანამედროვე საბერძნეთის წესწყობილებას. სახელდობრ, ათენელთა სახელმწიფო წყობილებას. სიტყვა პოლიტიკას (Politics) ძველ ბერძნულ ენაზე ჰქონდა სახელმწიფოს მოქალაქეთა მართვის ხელოვნების მნიშვნელობა. ამ სიტყვის მონათესავე სიტყვებს Polis და Polit—ს გააჩნდა შემდეგი

მნიშვნელობა: პირველი ნიშნავდა ქალაქ სახელმწიფოს, მეორე კი, ჩვენთვის ცნობილ სიტყვა *Kosmopolits* (მსოფლიო მოქალაქე). ამგვარად, ბერძნულ ენაში თავისი გამოხატულება პოვა აზრობრივმა კავშირმა პოლიტიკასა და სახელმწიფოს შორის., რომელიც უხსოვარი დროიდან არსებობდა—ძველ ბერძენთა ცნობიერებაში. რადგან ძველ საბერძნეთში სახელმწიფოებრიობის ისტორიულ—პოლიტიკურ ფორმას წარმოადგენდა პოლისი — არც თუ ისე დიდი მასშტაბის ტერიტორია, ერთადერთი ქალაქით, სადაც თავს იყრიდა მოცემული თემის მოქალაქეთა მთელი საზოგადოებრივ—ადმინისტრაციული ცხოვრება. მაშინ ბუნებრივია, ქალაქი ხდებოდა სახელმწიფოებრიობისა და პოლიტიკის ეპიცენტრი¹⁴

რას ნიშნავდა ძველ ბერძენთა ცნობიერებაში პოლისი—ქალაქისა და სახელმწიფოებრიობის გაიგივება, რატომ მოიაზრებოდა ქალაქი პოლიტიკური მოღვაწეობის საფუძვლად არა მხოლოდ ძველ დროში, არამედ მთელი მომდევნო ევროპული ცივილიზაციის ხანაში. ამ კითხვაზე პასუხი, საკუთრივ, ქალაქის არსში უნდა ვეძიოთ. ცნობილია, რომ ქალაქის, როგორც ადამიანთა თანაცხოვრების ფორმის, წარმოშობითა და მისი თანმხლები პრობლემებით სამართლიანად იწყება სახელმწიფოებრიობის აღმოცენება. ამიტომ ის თავის თავში განასახიერებს

¹⁴ М. А. Фролова, В. Г. Марутин, *власть как социальный феномен и объект исследования*, с. 17. журнал политология, выпуск I, МГТУ, 1991.

იმ საერთო ინტერესს, რომელსაც მისდევენ მოქალაქეები (უფრო სწორად, როდესაც სახელმწიფო ინტერესები შეესაბამება მისი ცალკეული მოქალაქეების ინტერესებს).

პოლიტიკის ბუნების შესახებ რაციონალისტური რეფლექსიის პირველი ელემენტები ჩნდება ჩვენს წთ. აღრიცხვით პირველ ათასწლეულში. ჯერ კიდევ ძველ შუამდინარეთში, ძველ ეგვიპტეში, ინდოეთისა და ჩინეთის უძველეს კულტურებში. მაშინ ხელისუფლებისა და პოლიტიკური წესწყობილების შესახებ გაბატონებული რელიგიურ—მითოლოგიური წარმოდგენების საფუძველს მათი ღვთაებრივი წარმოშობის დოგმატურ—სქოლასტიკური შეხედულებები წარმოადგენდა.

ფილოსოფიურ—ეთიკური ფორმით პირველი კატეგორიებისა და ცნებების წარმოშობამ საფუძველი დაუდო საკუთრივ, სახელმწიფოსა და პოლიტიკის თეორიულ დასაბუთებას. კონფუცის („მსჯელობები და საუბრები“), პლატონის („სახელმწიფო“, „პოლიტიკოსი“), არისტოტელეს („პოლიტიკა“, „ეთიკა“) ნაწარმოებებში პოლიტიკა გაიგებოდა, როგორც მოძღვრება ადამიანისა და სახელმწიფოს უმაღლესი კეთილდღეობისა და უკეთესი სახელმწიფო წყობილების შესახებ.

კონფუცის (551—479 ჩვ. წთ. აღ—მდე) შეხედულებები გადმოცემულია წიგნში „საუბრები და გამონათქვამები“, რომელიც შედგენილია მისი მოწაფეების მიერ. კონფუციმ განავითარა სახელმწიფოს პატრიარქალურ — პატერნალისტური კონცეფცია

სახელმწიფოს ის განმარტავს როგორც დიდ ოჯახს. მის მიერ იმპერატორის ხელისუფლება შედარებულია მამის ხელისუფლებასთან, ხოლო ურთიერთობა მმართველებსა და ქვეშევრდომებს შორის ოჯახურ ურთიერთობებთან, სადაც უმცროსები დამოკიდებული არიან უფროსებზე. სოციალურ—პოლიტიკური იერარქია აგებულია ადამიანთა უთანასწორობის პრინციპზე¹⁵ კონფუცის მოძღვრება საზოგადოების მართვის ხელოვნების შესახებ—უმდიდრესი ტრადიციაა. მისი აზრით, მოხელეებმა თავისი უფლება მმართველობაზე უნდა დაამტკიცონ მაღალი ზნეობრიობით, ცოდნითა და თავის ქვეშევრდომებზე ზრუნვით, მატერიალური შეძლებითა და აღზრდით¹⁶

აღსანიშნავია, რომ ერთ—ერთი პირველი, ვინც განსაზღვრა პოლიტიკის არსი იყო ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი პლატონი. მან თავის თხზულებებში („სახელმწიფო“, „პოლიტიკოსი“, „კანონები“) წარმოადგინა მოსაზრებები სამართლიანობის, პოლიტიკური სიქველის, პოლიტიკურ ნაირსახეობათა და მათ ტრანსფორმაციათა შესახებ. პლატონის შეხედულებები პოლიტიკური თეორიების სახით არსებობდა მე—19 საუკუნეშიც და ვიყვნებთ დღესაც. პლატონი ავითარებდა თავისი მასწავლებლის სოკრატეს (469—399 ძვ. წთ. აღ.) იდეებს. სოკრატე სამართლიანობას, სათნოებასა და ცოდნას განიხილავდა როგორც

¹⁵ Политология, под. ред В. Д. Перевалова, М. 1999. с. 19.

¹⁶ Политология, под. ред В. Д. Перевалова, М. 1999. с. 19.

აბსოლუტურ ღვთაებრივ ჭეშმარიტებებს, რომელთაც ძალუძთ სანდო ორიენტირის მიცემა პოლიტიკაში. დიდი მოაზროვნის მიხედვით, სახელმწიფოს მმართველობის „სამეფო ხელოვნება“ დამახასიათებელია განსაკუთრებულად ბრძენ მოძღვართათვის, მწყემსთათვის. სოკრატემ პოლიტიკის სოფისტურ დემოკრატიულ განმარტებას როგორც სივრცისა (რომელშიც კომპეტენტური შეიძლება იყოს ნებისმიერი რიგითი მოქალაქე პოლისისა), დაუპირისპირა ჭეშმარიტ ცოდნაზე დაფუძნებული სახელმწიფო მმართველობა, სამეფო ხელოვნება, რომელიც დამახასიათებელია ბრძენ მოძღვართათვის, მწყემსთათვის¹⁷

პლატონის თანახმად, პოლიტიკა არის სამეფო ხელოვნება, რომელიც მოითხოვს ცოდნასა და გაწაფულობს, უნარს. პოლიტიკა წარმოიშვება მაშინ, როცა საზოგადოებაში გაჩნდება აუცილებლობა ადამიანთა შორის ურთიერთობის დარეგულირებისა. ერთი მხრივ, პოლიტიკა ესაა „ერთიანი სრული ცოდნა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მართო საზოგადოება. მეორე მხრივ, ეს „ხელოვნებაა მთელი ხალხის მართვისა“ პოლიტიკის მიზანს წარმოადგენს „ზრუნვა მთელს საზოგადოებაზე“¹⁸, „მთელი სახელმწიფოს კეთილდღეობა“¹⁹

პლატონის შეხედულებები და მოსაზრებები პოლიტიკური სტაბილურობისა და მმართველობის ოპტიმიზაციის,

¹⁷ Политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с. 43.

¹⁸ Платон, соч. 3—ех томах, т. 3, часть 2, с. 14—36, М. 1971—1972.

¹⁹ Платон, том 3, часть 1, с. 327. М. 1971—1972.

დემოკრატიული ტრანზიციისა და კონსოლიდაციის შესახებ, რომლებიც სრულყვეს და გადაამუშავეს არისტოტელემ და პოლიბიოსმა, თანამედროვე მსჯელობების წინამორბედებად უნდა მივიჩნიოთ.

პლატონს ეკუთვნის სახელმწიფო წყობილების სახეობათა პირველი კლასიფიკაცია. რეალური პოლიტიკური რეჟიმების კლასიფიკაციისათვის მას შემოაქვს ერთის, „მცირე რიცხვისა“ და „ბევრის“ მმართველობა და თითოეული წარმოდგენილია როგორც სუფთა, ისე შერეული სახით. ამ მდგომარეობიდან წარმოდგა პოლიტიკური რეჟიმების ექვს ტიპად დაყოფა. მონარქია, ტირანია, არისტოკრატია, ოლიგარქია, დემოკრატია, ოქლოკრატია. პლატონის იდეალური სახელმწიფო ესაა რჩეულთა და კეთილშობილთა მმართველობა—არისტოკრატიული სახელმწიფოს წესწყობილება. ასეთი საუკეთესო წყობილების ტიპს, ამ ფორმას შეიძლება დაერქვას ორნაირი მნიშვნელობით: თუ მმართველებს შორის გამოიყოფა რომელიმე ერთი, მაშინ მმართველობა იქნება სამეფო ხელისუფლება, თუ რამდენიმე, მაშინ —არისტოკრატიული²⁰

ანტიკური ხანის პოლიტიკურმა აზროვნებამ შემდგომი განვითარება პოვა არისტოტელეს (384—322 წელი ჩვენ წთ. აღ.) თხზულებებში. არისტოტელე 20 წლის განმავლობაში პლატონის აკადემიის წევრი იყო. ალექსანდრე მაკედონელის აღმზრდელი

²⁰ Политология, под ред. В. Д. Перевалова, М. 99, с. 21.

მოგვიანებით დაბრუნდა ათენში და ჩამოაყალიბა თავისი ლიცეუმი. სასწავლებელთან მაშინ არსებობდა ბიბლიოთეკა, მუზეუმი და კვლევითი ინსტიტუტი. არისტოტელემ მიზნად დაისახა შეექმნა „პოლიტეა“, რომელიც წარმოადგენს განზოგადოებულ ნაშრომს სახელმწიფოს შესახებ. ამიტომაც წინასწარ შეისწავლა სხვადასხვა სახელმწიფოთა წყობილება. მან და მისმა მოწაფეებმა შეადგინეს 158 ე. წ. „პოლიტეა“ ამათგან სრული სახით ჩვენამდე მოაღწია „ათენელთა პოლიტეამ (ათენელთა სახელმწიფო წყობილებამ). ათენელთა პოლიტეა ორი ნაწილისგან შედგება. პირველში მოცემულია ათენის ისტორია ძვ. წთ. აღ—ით, მე—7 საუკუნიდან პელეპონესის ომის დამთავრებამდე, ხოლო მეორეში კი ათენის სახელმწიფო მმართველობის აღწერა²¹ არისტოტელეს ლექციები, რომელიც მისი პოლიტიკის საფუძველი გახლდათ, სწორედ, რომ ამ თემების ანალიზსა და ინტერპრეტაციას წარმოადგენდა.

მიუხედავად იმისა, რომ არისტოტელე მოქმედებდა საკუთარი პრინციპის მიხედვით—„პლატონი ჩემი მეგობარია, მაგრამ ჭეშმარიტება ჩემთვის უფრო ძვირფასია“²², — ის მთლიანობაში მაინც იზიარებდა თავისი მასწავლებლის პოზიციას. საბოლოოდ მან „არ დაინდო“ მასწავლებელი, კრიტიკის ქვეშ გაატარა პლატონის მოძღვრება სრულყოფილი სახელმწიფოს შესახებ. არისტოტელე არ ქმნიდა იდეალური საზოგადოების მოდელს. ის პოულობდა

²¹ ნ. კვეზერელი — კოპაძე, ძველი საბერძნეთის ისტორია, 2004, გვ. 13.

²² იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 49.

შესაძლებელიდან საუკეთესოს რეალურ სამყაროში. თუმცა ამბობდა, რომ ასე ხშირად არ ხდება. ამის გამოც ის გამორჩევათ მხედველობიდან ხოლმე კლასიფიკაციის ავტორებს, მათ შორის პლატონსაც²³ სახელმწიფო წყობის თეორიას არისტოტელე იწყებს პლატონის სახელმწიფოთა ექვსდონიანი კლასიფიკაციით, მაგრამ რეალისტური თვალსაზრისიდან გამომდინარე, ამტკიცებს, რომ სინამდვილეში არსებობს ორი მნიშვნელოვანი ტიპი: ოლიგარქია და დემოკრატია (ამ ორ ტიპად შეიძლება მივიჩნიოთ ბერძნული პოლისების უმრავლესობა). თავისი არგუმენტის განსამტკიცებლად არისტოტელე მითითებს, მიუხედავად იმისა, რომ პოლისების სოციალური სტრუქტურა განსხვავდება ეკონომიკური განვითარების, დასაქმების, მათი მცხოვრებლების პროფესიებისა და სტატუსის მიხედვით, ეს განსხვავებები შეიძლება დავიყვანოთ მდიდარი და ღარიბი მოქალაქეების სხვადასხვაგვარ დანაწილებამდე. იქ, სადაც გაბატონებულია მდიდარი, სახეზეა ოლიგარქია. იქ, სადაც დომინირებს ღარიბი, არსებობს დემოკრატია. იქ, სადაც დომინირებენ საშუალო კლასები, შეიძლება არსებობდეს შერეული ან კონსტიტუციური მმართველობა, რომელსაც ახასიათებს სტაბილურობა, ვინაიდან აქ რადიკალურ ინტერესებს ზომიერი ინტერესები გადაწონის. პოლიტიკური სტრუქტურები და მმართველ პირთა შერჩევის პრინციპები მყარდება ხელისუფლების სათათბირო მაგისტრა-

²³ იქვე. გვ. 51.

ტული და სასამართლო ორგანოების მიერ სხვადასხვა კლასებისათვის მათში შესვლის უფლებების შესაბამისად.

არისტოტელე იყო მტკიცე, ურყევი დამცველი თავისუფალი მოსახლეობისა და თითოეული ინდივიდის უფლებებისა, კერძო საკუთრებისა და მონოგამიური ოჯახისა. არისტოტელეს თანახმად, ადამიანებს შეუძლიათ ცხოვრება საზოგადოებაში მხოლოდ პოლიტიკური სისტემის პირობებში, რამდენადაც ის თავისი ბუნებით პოლიტიკური არსება არის²⁴ იმისათვის, რომ სწორად მოაწყონ საზოგადოებრივი ცხოვრება, ადამიანებს სჭირდებათ პოლიტიკა. პლატონისა და არისტოტელეს ბერძნული პოლიტიკური თეორია უნივერსალური და კერძო იდეების შერწყმაა. სივრცე, რომელზეც ეს ვრცელდებოდა, იყო ბერძნული ქალაქ—სახლმწიფოების სამყარო.

პლატონის და არისტოტელეს იდეები რომის ისტორიასა და რომაული ინსტიტუტების ინტერპრეტაციას მიუსადაგა პოლიბიოსმა (ძვ. წთ. აღ—ით 203—120). პოლიბიოსი რომის თვალსაჩინო მიღწევებსა და ძალის ზრდას სწორედ მის ინსტიტუტებს უკავშირებდა. მან უფრო მკაფიო გახადა პლატონისა და არისტოტელეს იდეები. ეს აშკარად ჩანს მის მიერ შემოთავაზებულ მონარქიის არისტოკრატიისა და დემოკრატიის სუფთა ფორმების დაკნინების და მათი ტირანიის, ოლიგარქიისა და ოქლოკრატიის შერეულ ფორმებში გადაგვარების მარტივი

²⁴ არისტოტელე, პოლიტიკა, ნაწ. 1. თბ., 1994, გვ. 12.

სოციო — ფსიქოლოგიურ განმარტებებში. პოლიბიოსის თანახმად, რომის სახელმწიფოს დამაარსებლებმა მრავალი ცდებისა და შეცდომების გაანალიზებით შეძლეს ხელახლა აღმოეჩინათ შერეული კონსტიტუციის ღირსებები— მონარქიული, არისტოკრატიული და დემოკრატიული პრინციპების კომბინაცია, რომელიც აისახა კონსულატში, სენატსა და სახალხო კრებაში. სწორედ ამ ინსტიტუტების წყალობით გახდა შესაძლებელი მსოფლიოს დაპყრობა ნახევარი საუკუნის განმავლობაში და მათ, პოლიბიოსის თანახმად, საფუძველი ჩაუყარეს მსოფლიოს მომავალ სტაბილურ და სამართლიან მმართველობას რომაული კანონების მიხედვით²⁵

სამი მეოთხედი საუკუნის შემდეგ, მაშინ, როდესაც რომაული რესპუბლიკის ინსტიტუტები უკვე ღრმა კრიზისს განიცდიდა, გამოჩენილმა რომაელმა სახელმწიფო მოღვაწემ და იურისტმა მარკუს ტულიუს ციცერონმა (ძვ. წთ. აღ—ით 106—43) პლატონისა და არისტოტელეს შერეული კონსტიტუციის თეორია რომის ისტორიას მიუსადაგა. ციცერონის პოლიტიკური მოძღვრება ეფუძნება ორ მთავარ იდეას: ა) სახელმწიფოში სამართლიანობა ხორციელდება უკეთესი კონსტიტუციის მიღების გზით; ბ) კანონები არაფერია ადამიანთა გარეშე, მხოლოდ მათ ძალუძთ პატივი სცენ ამ კანონებს. ის გამოდის იმ ურყევი რწმენიდან, რომ პოლიტიკა, მიუხედავად მისი მრავალი წინააღმდეგობრივი ხასიათისა,

²⁵ გაბრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ. 2014. გვ. 12.

წარმოადგენს“ გონივრული მიზანდასახულობის პროდუქტს“, რომელიც არსებობს ადამიანური წუთიერი მისწრაფებების გარეშე, უშუალოდ ადამიანში გონიერების სახით, რომელიც საშუალებას აძლევს მათ იმოქმედონ სამართლიანობის შესაბამისად. ციცერონი „კანონების შესახებ“ აღნიშნავდა, რომ „ჭეშმარიტად არსებობს მხოლოდ ერთი სამართალი, რომელიც ერთიანად აკავშირებს ადამიანთა საზოგადოებას და ადგენს ერთიან კანონს“²⁶

ის აღიარებდა, რომ ყველაზე საუკეთესო სახელმწიფოს წარმოადგენდა ის, რომელსაც გააჩნდა შერეული კონსტიტუცია. ამ კონსტიტუციის ხორცშესხმას ციცერონი ხელადა რომის პოლიტიკურ ინსტიტუტებში. შესაბამისად, კონსულების, სენატისა და სახალხო კრების მოღვაწეობაში. ეს ნაწილი იყო ციცერონის შემოქმედებაში მოწოდება დაბრუნებოდნენ ადრეული რომაული რესპუბლიკის სტრუქტურასა და კულტურას. რომელიც არსებობდა გრაუსების, მარიუსისა და სულას პოპულისტური და სამოქალაქო ომის ათწლეულებამდე²⁷

აღორძინების ეპოქის პოლიტიკური თეორიის რევოლუციურ წინვლას ხელი შეუწყო ნიკოლო მაკიაველის იდეებმა პოლიტიკური რეჟიმებისა და პოლიტიკური ლიდერების ლეგიტიმურობის შესახებ. ის შევიდა პოლიტიკურ მეცნიერებათა

²⁶ Политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с. 43; გაბრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ. 2014. გვ. 13.

²⁷ იქვე.

ისტორიაში როგორც წიგნის „მთავარი“ ავტორი, რომელშიც ჩამოყალიბებულია მისი შეხედულებები ხელისუფლების წარმოშობისა და მისი შინაარსის შესახებ. აქვე მოცემულია მმართველობის ფორმათა და პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეებისადმი მოთხოვნილებების შესახებ, რომელთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს პოლიტიკური ლიდერობის ტექნოლოგიას. მაკიაველის პოლიტიკურ შეხედულებებში უმთავრესს წარმოადგენს მის მიერ წამოყენებული პოლიტიკური რეალიზმის პრინციპი, რომელიც გულისხმობს პოლიტიკაში არსებული რეალური პირობების გათვალისწინებასა და პოლიტიკური საქმიანობის პრაქტიკული ინტერესებისადმი დაქვემდებარებას. მას ეკუთვნის სახელმწიფოთა დაყოფა რესპუბლიკებად და მონარქიებად. „მთავარში“ ის განიხილავს, თუ როგორი საშუალებებით შეუძლიათ ხელმწიფეებს მართონ სახელმწიფოები. მაგალითად, ის აღიარებდა, რომ „მთავარს, რომელსაც ძალაუფლების შენარჩუნება სურს, უთუოდ უნდა ჰქონდეს იმის უნარი დროდადრო ივიწყებდეს სიკეთეს და გარემოებისდა მიხედვით იყენებდეს ან არ იყენებდეს ამ უნარს“²⁸ „როგორც ჩვენი დროის გამოცდილება გვიჩვენებს, დიდი საქმეების აღმსრულებლად ყოველთვის გვევლინებოდნენ ის მთავრები, რომლებიც ნაკლებ ანგარიშს უწევდნენ ქვეშევრდომთა ნდობას

²⁸ ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010, გვ. 136; 144.

და თავიანთი ცბიერებით ახერხებდნენ საბოლოოდ აერიათ მათთვის გზა—კვალი“

ნიკოლო მაკიაველის პოლიტიკური შეხედულებების საზრისს შეადგენს ისტორიული პროცესის კონცეფცია, რომელსაც საფუძვლად უდევს წარმოდგენა სოციალური ბრძოლის შესახებ, როგორც საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცვლილებების მამოძრავებელი ძალისა.

გამოჩენილმა მოაზროვნემ ჟან ბოდენმა (1530—1596) პოლიტიკური აზროვნების ისტორიაში პირველმა წამოაყენა სახელმწიფო სუვერენიტეტის იდეა (souverainete—უმაღლესი ხელისუფლების მატარებელი). ფრანგულად სუვერენიტეტი ანუ უფლება, იყოს შემოქმედი და გაატაროს ცხოვრებაში კანონები, ეკუთვნის სახელმწიფოს. სახელმწიფო არის უმაღლესი პოლიტიკური ხელისუფლების მფლობელი, როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე ქვეყნის გარეთ.

ძლიერ სახელმწიფო ხელისუფლებაზე თავისი შეხედულება ჟან ბოდენმა მოგვცა წიგნში „ექვსი წიგნი სახელმწიფოს შესახებ“ სახელმწიფო მან განსაზღვრა, როგორც სოციალურ საკითხებზე რამდენიმე ოჯახის სამართლებრივი ხელისუფლება. ბოდენი უარყოფითად იყო განწყობილი დემოკრატიული სახელმწიფოსადმი. მმართველობის საუკეთესო ფორმად მას მიაჩნდა მონარქია, რომელშიც უზრუნველყოფილია კომპეტენტურობა და ხელისუფლების ენერგიულობა. განსაკუთრებით აუცილებელია

მონარქია დიდ სახელმწიფოებში,— წერდა ის²⁹

მონტესკიეს ანთროპოლოგიური მიდგომის წინამორბედი იყო სახელმწიფოთა მახასიათებლებზე გარემოსა და სოციალური პირობების გავლენის ჟან ბოდენისეული შეფასება³⁰ განმანათლებლობის ეპოქაში პოლიტიკური მეცნიერება მნიშვნელოვნად განვითარდა. მიუხედავად ამისა, ისეთი ავტორები, როგორებიც არიან ჰობსი, ლოკი, მონტესკიე, ჟან ჟაკ რუსო დიდ ყურადღებას აქცევდნენ იმავე პრობლემებს, რომლებიც აღელვებდათ პლატონს, არისტოტელეს, პოლიბიოსს, ციცერონს, მაკიაველისა და ბოდენს. მათ გაანალიზეს მმართველობის ფორმები და მათი სახესხვაობები, განავითარეს შეფასების სტანდარტები.

ჰობსმა(1588—1679) თავისი პოლიტიკური მოძღვრება ჩამოაყალიბა ფილოსოფიურ ნაწარმოებებში „მოქალაქის შესახებ“ და ტრაქტატში „ლევიათანი“ მისი პოლიტიკური მოძღვრების ძირითადი იდეები ესაა უმაღლესი ხელისუფლება და სამოქალაქო საზოგადოება. ის ცნობდა ადამიანთა საზოგადოებას და არა ღვთაებრივ დადგენილებას. ჰობსი სავსებით ლოგიკურად მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ საუკეთესოა მმართველობის ისეთი ფორმა, რომელიც შეესაბამება საზოგადოების წევრების

²⁹ Политология, под ред. В. Д., Перевалова, М. 1999 с. 26.

³⁰ გაბრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ. 2014. გვ. 16.

მატერიალურ პირობებსა და ადამიანურ მოთხოვნებს³¹.

ჯონ ლოკმა (1632—1704) ნაშრომში „ორი ტრაქტატი მმართველობის შესახებ“ გვიჩვენა იმის აუცილებლობა, რომ პოლიტიკაში უნდა ჭარბობდეს სამოქალაქო საწყისი. შეზღუდული უნდა იყოს მონარქიის გავლენა. პირველმა დაასაბუთა ცნებები: „პიროვნება“, „საზოგადოება“, „სახელმწიფო“ ჯონ ლოკი თვლიდა, რომ სახელმწიფო ემორჩილება საზოგადოებას, რომელიც, თავის მხრივ, ემორჩილება პიროვნებას. მან პირველად წამოაყენა იდეა ხელისუფლების დაყოფის შესახებ სამ შტოდ: საკონონმდებლოდ, აღმასრულებლად და ფედერაციულად (საგარეო პოლიტიკის სფერო). სასამართლო ხელისუფლებას ის მოიაზრებდა აღმასრულებელ ხელისუფლებაში³².

პოლიტიკურმა იდეებმა არსებითი განვითარება პოვეს ფრანგული განმანათლებლების წარმომადგენელთა შრომებში. სახელდობრ, ეს გამოკვეთილია ისეთი გამოჩენილი პიროვნებების ნაწარმოებებში, როგორებიც იყვნენ შარლ ლუი მონტესკიე და ჟან ჟაკ რუსო.

შარლ ლუი მონტესკიემ სოციალურ—პოლიტიკურ საკითხებს მიუძღვნა შემდეგი შრომები: „ფიქრები რომაელთა დიდებისა და დაცემის შესახებ“ და „კანონთა გონი“ პოლიტიკურად ორგანიზებული საზოგადოების წარმოშობას ის განიხილავს, როგორც ისტორიულ პროცესს. შარლ ლუი მონტესკიე თავის

³¹ Политология, под ред. В. Д., Перевалова, М. 1999 с. 27.

³² იქვე.

წიგნში პოლიტიკური ცხოვრებისა და საჯარო პოლიტიკის მრავალსახეობათა ასახსნელად ითვალისწინებს კლიმატს, რელიგიას, ჩვეულებებს, ეკონომიკას, ისტორიას და სხვ. მას მმართველობის საუკეთესო ფორმად მიაჩნია ხელისუფლების დაყოფა და ამ დანაწევრებულ ხელისუფლებას შორის ნიუტონისეული ბალანსი, რაც, მისი აზრით, ყველაზე უკეთ იძლევა თავისუფლების შენარჩუნებისა და კეთილდღეობის გაზრდის საშუალებას³³

მმართველობის მონტესკიესეულ კლასიფიკაციაში შედის რესპუბლიკები, მონარქიები და დესპოტიები. კატეგორია რესპუბლიკა, თავის მხრივ, იყოფა არისტოკრატიებად და დემოკრატიებად. ინგლისის მმართველობის მაგალითი მისთვის შერეული მმართველობის იდეალია, რომელშიც კომბინირებულია დემოკრატიული, არისტოკრატიული და მონარქიული ინსტიტუტები დიალექტიკურ—ჰარმონიული ბალანსით. მისი პოლიტიკური თეორია განმარტებითი სისტემურ—ფუნქციური და პირობით—პროცესუალური თეორიაა. ამ თეორიამ დიდი გავლენა მოახდინა ამერიკის კონსტიტუციის ფუძემდებლებზე, რომლებმაც შეძლეს შარლ მონტესკიეს, ჯონ ლოკისა და სხვა ევროპელი მოაზროვნეების თეორიის გადამოწმება ცამეტ კოლონიასა და შეერთებული შტატების კონფედერაციული ხელშეკრულების

³³ გებრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ. 2014. გვ. 19.

პირობებთან მიმართებაში³⁴

აღმასრულებელი, საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლების დაყოფით (რისი აუცილებლობის შესახებაც მათ შეიტყვეს მონტესკიესაგან) და მმართველობის შერეული ტიპის შექმნით შეზღუდვებისა და გაწონასწორების საფუძველზე (რის შესახებაც მათ ისწავლეს ცამეტი კოლონიის პრაქტიკული გამოცდილებიდან) მათ შეძლეს პოლიტიკის გამოხატვა განტოლების მსგავსი ფორმულით: ხელისუფლებათა დანაწევრება + შეზღუდვები და გაწონასწორება = თავისუფლებას³⁵.

განმანათლებლობის ეპოქის გამოჩენილი მოაზროვნე ჟან ჟაკ რუსო (1712—1778) თავისი პოლიტიკური თეორიის შემუშავებისას სულ უფრო შორდებოდა წარსულ ტრადიციებს, რომელსაც შემდგომში თავდაყირა დააყენებს. რუსოს პოლიტიკური პროგრამის ბირთვს წარმოადგენს სახალხო სუვერენიტეტის იდეა, როგორც რესპუბლიკური წყობილების ფუძემდებლური პრინციპისა. ხალხის სუვერენიტეტი მის მიერ საკანონმდებლო ხელისუფლების განხორციელებისას ვლინდება. ნებისმიერ პოლიტიკურ ხელისუფლებას გააჩნია კანონიერი ძალა, მხოლოდ ხალხის ნების გამო როგორც სუვერენისა, რომელსაც ნებისმიერ დროს შეუძლია უარი თქვას ნებისმიერ საკანონმდებლო აქტზე და მიიღოს ახალი. სახალხო სუვერენიტეტი განუსხვისებელი და

³⁴ გებრიელ ალმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ. 2014. გვ. 19.

³⁵ იქვე, გვ. 20.

განუყოფელია³⁶.

გეორგ ჰეგელს (1770—1831) ეკუთვნის კატეგორიების „სამოქალაქო საზოგადოება“ და „სახელმწიფოს“ შემუშავება და მათი გამიჯვნა³⁷ ის განასხვავებდა პოლიტიკურ სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკური მართვის ინსტიტუტს და სამოქალაქო საზოგადოებას. ჰეგელი განსაზღვრავდა ამ უკანასკნელს როგორც ცალკეული პიროვნებების განსაკუთრებული კერძო მიზნებისა და ინტერესების რეალიზაციის სფეროს. ხოლო სახელმწიფოს, მისი აზრით, უნდა ახასიათებდეს ღრმა, ზნეობრივი შინაარსი, გონივრულობა და სარგებლიანობა საზოგადოებისა და ინდივიდის საკეთილდღეოდ.

სწორედ პირველი თეორეტიკოსი, რომელმაც პოლიტიკის არსის მეცნიერული კატეგორიებით გაცნობიერებასა და ანალიზს დაუდო სათავე, კარლ მარქსი გახლდათ. მანამდე, როგორც აღვნიშნეთ, პოლიტიკური მოღვაწეობის მოტივებს ეძებდნენ ადამიანის აბსტრაქტულ ბუნებაში ან რელიგიის ფილოსოფიასა და მორალის კატეგორიებში. მხოლოდ კარლ მარქსისა და მისი თანამებრძოლის ფრიდრიხ ენგელსის მოღვაწეობის შედეგად შესაძლებელი გახდა პოლიტიკის ნამდვილი მეცნიერული თეორიის შექმნა და პოლიტიკის არსის, ადგილისა და როლის სწორი განსაზღვრა. კარლ მარქსმა თავისი

³⁶ Политология, под ред. В. Д., Перевалова, М. 1999 с. 29.

³⁷ Гегель, Г., философия права, М. 1990.

„ისტორიის მატერიალიზმის კონცეფციაზე“³⁸ დაყრდნობით შეძლო ისტორიული განვითარების მამოძრავებელი ძალების დადგენა. ასევე მისი უდავო მტკიცებით პოლიტიკის მოტივები უნდა ვეძიოთ კლასების ინტერესებში. პოლიტიკა ასახავს კლასების დამოკიდებულებას საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაციების და ინსტიტუტების, სახელმწიფო მოწყობისა და გამოყენების, სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთობისა და სხვა საკითხებს.³⁹

კარლ მარქსის პოლიტიკის თეორია არ შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც აბსტრაქტული შეხედულებებისა და ცოდნის ჯამი, რომელსაც გააჩნია მხოლოდ ინსტრუმენტალურ—შემეცნებითი შინაარსი. რა თქმა უნდა, მისი დებულებები გათვალისწინებულია მასობრივი მოძრაობებისა და საზოგადოებრივი მოქმედებებისათვის, პროგრესული ცვლილებებისათვის ადამიანთა აზროვნებაში, იდეოლოგიასა და კულტურაში. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კარლ მარქსის იდეებს პოლიტიკური აზროვნებისა და პლიტიკური ფსიქოლოგიის შესახებ, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა ავხსნათ, გაავანალიზოთ პიროვნების, ცალკეული ჯგუფების, კლასების, ერების მოქმედების მრავალსახეობა. ამაში კი დევს პოლიტიკის ისტორიაში სუბიექტური ფაქტორის, ბუნების

³⁸ კარლ მარქსი, თემისები ფოიერბახის შესახებ, თბ. 1954, გვ. 68—71.

³⁹ ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 8, თბ. 1984 გვ. 137.

შეცნობისა და გათვითცნობიერების გასაღები.⁴⁰ კარლ მარქსის პოლიტიკის თეორია გამოირჩევა მთლიანობითა და მისი ამოსავალი დებულებების ურთიერთკავშირით. ამ თეორიის მსოფლმხედველობითი ასპექტი, მისი ძირითადი მეთოდოლოგიური პრინციპები საშუალებას გვაძლევს ღრმად გავაანალიზოთ პოლიტიკური ცნობიერებისა და ქცევის დინამიკა, პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და, განსაკუთრებით, სახელმწიფოს როლი საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ურთიერთმოქმედებაში, ზედმიწევნით შევისწავლოთ და გამოვავლინოთ პოლიტიკური ურთიერთიერთობების სიცოცხლისუნარიანობის მიზეზები. კარლ მარქსის იდეები ამჟამადაც გარკვეულ ზეგავლენას ახდენს თანამედროვე პოლიტიკურ აზროვნებაზე და საზოგადოებრივ ურთიერთობასა და პრაქტიკაზე, საზოგადოების განვითარებასა და მის შიგნით მიმდინარე პროცესებზე⁴¹ ამ იდეების გავლენა თანამედროვე პოლიტიკურ აზროვნებაზე შეიმჩნევა სხვადასხვა სფეროში. პირველი ესაა უშუალოდ მარქსისტული მიმართულება, რომელიც იღვწის შეინარჩუნოს და განამტკიცოს თავისი პოზიციები და ფუძემდებლის ტრადიციები; მეორე, არის პოლიტიკური კონცეფციები, რომელთა ავტორები, თავისი შეხედულებებით არამარქსისტები, ხშირად იღებენ მარქსიდან მის ცალკეულ იდეებს და მეტნაკლებად თანმიმდევრულობით

⁴⁰ Маркс и современная политическая теория, ред. Г. Х. Шахназаров и друг. М. 1986 с. 5-6.

⁴¹ Там же, с. 6.

იყენებენ თავიანთ ნაშრომებში. მესამე, ესენი არიან გარკვეულწილად ის პოლიტოლოგები, რომლებიც არ ცნობენ მარქსიზმს, ეწევიან მის წინააღმდეგ იდეურ ბრძოლას, მაგრამ ირიბად მაინც იყენებენ პოლიტიკური მოვლენების მარქსისტული ანალიზის ამა თუ იმ ელემენტებს⁴². როგორც აღვნიშნეთ, სწორედ, კარლ მარქსმა დაუდო სათავე პოლიტიკის მეცნიერულ—მატერიალისტურ თეორიას სადაც გადმოცემულია მისი ძირითადი დებულებები. ნაჩვენებია საზოგადოებრივი ცხოვრების მისთვის დამახასიათებელი წესებისა და მეთოდების გამოყენების ფორმები.

ისტორიის მატერიალისტური გაგებით კონცეფციის შექმნა უდიდესი მეცნიერული მიღწევა იყო საზოგადოების შესახებ მოძღვრებაში. მატერიალიზმი პირველად გავრცელდა საზოგადოებრივ მოვლენათა შემეცნებაზე. კარლ მარქსისა და ფრიდრიხ ენგელსის სახელთანაა დაკავშირებული ფილოსოფიურ, ეკონომიკურ და სოციალურ —პოლიტიკურ შეხედულებათა სრული სისტემა. მასში მოცემულია საზოგადოების რევოლუციური გარდაქმნის თეორიული საფუძველი, საკუთრივ, კაპიტალისტური საზოგადოების რევოლუციური გზით დამხობისა და სოციალისტური, კომუნისტური საზოგადოების მშენებლობის კანონზომიერებათა შესახებ⁴³

⁴² Маркс и современная политическая теория, ред. Г. Х. Шахназаров и друг. М. 1986 г. 8.

⁴³ ნ. დარსანია, პოლიტიკური ინსტიტუტები, თბ., 2011. გვ. 31.

ისტორიის — აქ ნიშნავს პოლიტიკურის, იურიდიულის, ფილოსოფიურის, თეოლოგიური ცნებების კრებით არსს. ერთი სიტყვით, ყველა სფეროსათვის, რომელიც განეკუთვნება საზოგადოებას.

მარქსს თავისი პოლიტიკური თეორია არ შეუქმნია ცარიელ ნიადაგზე. მან განაზოგადა მრავალსაუკუნოვანი ძიებანი ამ დარგში, რომლებიც თავის დასაბამს იღებენ ანტიკურ ფილოსოფიაში და შემდგომ განვითარებას პოულობენ აღორძინებისა და განმანათლებლობის ეპოქაში; ასევე, ახალი დროის თეორიტიკოსების, სოციალისტ-უტოპისტებისა და რევოლუციურ — დემოკრატების ნაშრომებში.

არის თუ არა პოლიტიკა მეცნიერება

რამდენადაც მეცნიერება სინამდვილის მოვლენების, არსებისა და კანონების შესახებ ობიექტური, ჭეშმარიტი ცოდნის სისტემატიზაციად და ყველაზე სწორ წყაროდ არის აღიარებული, პოლიტიკის მეცნიერულ საფუძველზე გადასვლაც გარდაუვალი და აუცილებელი გახდა. ინტერესი პოლიტიკის, როგორც მეცნიერების დადგენისა და მისი აღიარების მცდელობის შესახებ, საკმაოდ დიდია. რადგან ის სამყაროს შესახებ ობიექტური ცოდნის მიღების საშუალებად გვევლინება. პოლიტიკას მეცნიერებას ჯერ კიდევ ძველ საბერძნეთში უწოდებდნენ. უფრო მეტიც, ამ სფეროს ფენომენს არისტოტელე „მეცნიერებათა მეცნიერებას უწოდებს“⁴⁴ ახალ დროში დევიდ იუმმა თავის ესეში „იმის შესახებ, რომ პოლიტიკა შეიძლება მეცნიერება გახდეს“⁴⁵ წამოაყენა ე. წ. „პოლიტიკის უნივერსალური აქსიომები“, ფიქრობდა რა, რომ ეს გახდიდა პოლიტიკას მეცნიერებად. მიუხედავად ცნობილი ბერძენი ფილოსოფოსის ლოგიკური მსჯელობისა, პოლიტიკის „მათემატიკისადმი მიმსგავსება“ მისი მეცნიერებად ჩამოყალიბებისათვის საფუძველი ვერ გახდა. წარმოდგენილი აქსიომები მეთისმეტად სპეკულაციურია და არ არის საკმარისი პოლიტიკური მეცნიერების შესაქმნელად. დევიდ იუმი ფიქრობდა, რომ პოლიტიკის მეცნიერებად აღიარებისათვის, საკმარისია

⁴⁴ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბ., 2008, გვ. 13.

⁴⁵ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

პოლიტიკური ჭეშმარიტებების უწყვეტი აღმოჩენები⁴⁶. პოლიტიკის მიმართ ახალმა მიდგომებმა კი აჩვენა, რომ მხოლოდ ეს ნიშანი ვერ გამოდგება საჭირო მახასიათებლად. პოლიტიკის მეცნიერებად ჩამოყალიბებისათვის აუცილებელია გააზრებული შედეგის პრაქტიკული შემოწმება და ანალიზი.

ხოლო გახდება თუ არა პოლიტიკა მეცნიერება— ეს საკითხი დღემდე ღიად რჩება. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჰუმანიტარული მეცნიერებების განვითარებამ მიგვიყვანა პოლიტოლოგიის, როგორც პოლიტიკის შესახებ, მეცნიერების ჩამოყალიბებამდე. განვსაზღვრეთ პოლიტიკა, როგორც საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სფერო, რომელსაც საქმე აქვს სახელმწიფო მმართველობასთან. შესაბამისად, პოლიტოლოგიის, როგორც პოლიტიკის შესახებ მეცნიერების ამოცანად რჩება, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა მეცნიერებისა, მოცემული სფეროს ურთიერთობათა ემპირიულ-თეორიული შეცნობა და ფორმულირება მისი განვითარების კანონებისა. ამგვარი ცნების წარმოშობა — დამკვიდრება ყოველმხრივ ხსნის, უარყოფს სიტყვა პოლიტიკის გამოყენებას მეცნიერული მნიშვნელობით.⁴⁷ პოლიტოლოგია ესაა ერთიანი უნივერსალური მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ⁴⁸ დღესაც პოლიტიკისა და პოლიტოლოგიის თანაფარდობის საკითხი ფართო განხილვის საგანი არის.

⁴⁶ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

⁴⁷ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

⁴⁸ მ. მაცაბერიძე, პოლიტოლოგია-მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ, თბ., 1991, გვ. 7.

ამასთანავე გვესმის სულ უფრო განსხვავებული, არც თუ იშვიათად, საწინააღმდეგო⁴⁹ თვალსაზრისი. ჩვენი აზრით, არ შეიძლება პოლიტოლოგია დაყვანილ იქნას მხოლოდ მეცნიერებამდე პოლიტიკის შესახებ, ისევე როგორც პოლიტიკის მიჩნევა მხოლოდ პოლიტოლოგიის ნაწილად. ეს განპირობებულია იმით, რომ პოლიტიკისა და პოლიტოლოგიის ობიექტები, მით უმეტეს, მათი საგნები არ თანხვდებიან, არ ემთხვევიან ერთმანეთს. შეიძლება ითქვას, ისინი მხოლოდ ურთიერთგადაიკვეთებიან.

როგორც ვნახეთ, პოლიტოლოგიის კვლევისა და შესწავლის ობიექტს საზოგადოებრივი ცხოვრების პოლიტიკური სფერო წარმოადგენს. ამდენად, პოლიტიკა ასახავს სოციალური სუბიექტის ქცევასა და საქმიანობას განსაზღვრულ პირობებში, ხოლო ნებისმიერი სუბიექტის მოღვაწეობა არ შემოიფარგლება მარტო პოლიტიკური სფეროთი. ის მოიცავს მის ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ, კულტურულ სულიერსა და ა. შ. მხარეებსაც⁵⁰

საერთოდ, პოლიტიკა არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ პოლიტიკური სფეროთი. შემთხვევითი არაა, რომ არსებობს სოციალური, ეკონომიური, კულტურული,

⁴⁹ Алла Никитина политика и политология, жур. Общественные науки и современность, 1995, № 6, с. 99.

⁵⁰ А. Ахведиани. А. Ковалёв, собственность, власть, политика, М. 1996, с. 267.

ტექნოლოგიური პოლიტიკა. რასაკვირველია, არა ყოველი პოლიტიკა წარმოადგენს პოლიტოლოგიის ნაწილს, არამედ მხოლოდ ის, რომელიც უშუალოდ დაკავშირებულია საზოდაგოების პოლიტიკური ცხოვრების ფუნქციონირებასთან⁵¹ და ბოლოს პოლიტოლოგია და პოლიტიკა—ეს არც მთელია და არც ნაწილია, არამედ ადამიანთა ყოფის ორი სფეროა, რომლებიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მხოლოდ ურთიერთგადაიკვეთებიან. მაინც რით განსხვავდება პოლიტოლოგია პოლიტიკისაგან? პოლიტოლოგია იდეალური სისტემაა, პოლიტიკა კი რეალური; პოლიტოლოგია ობიექტურია, პოლიტიკა სუბიექტური. თუმცა მასში არსებობს პოლიტიკის ობიექტის ცნება. პოლიტოლოგია რაციონალურია, ხოლო პოლიტიკაში რაციონალურთან ერთად არის ირაციონალური მომენტებიც. პოლიტიკა წარმოიშვა 2500 წლის წინათ, ხოლო პოლიტოლოგია კი მე-19 საუკუნეში, სოციალური ცოდნის დიფერენციაციის შედეგად⁵²

ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ როგორც განსხვავება პოლიტიკასა და პოლიტოლოგიას შორის, ასევე ურთიერთობა მათ შორის, არავითარ პრობლემას არ წარმოადგენს, თუმცა საკითხის გულდასმით გაცნობის შემთხვევაში ვითარება არც თუ ისე მარტივი აღმოჩნდება. თუნდაც ის, რომ დასავლეთის ინგლისურენოვან ქვეყნებში მოცემული

⁵¹ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

⁵² А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 24.

პროფილის სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებების სახელწოდებებსა და სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნული წყვილი (პოლიტიკა, პოლიტოლოგია) არ არის მოხსენიებული. ყოველ შემთხვევაში, არც ერთ შემთხვევაში არ ღებულობს ტერმინოლოგიურ გამოხატულებას. მითუმეტეს, ცნობილია, რომ აკადემიურ დისციპლინას, რომელსაც ჩვენ პოლიტოლოგიას ვუწოდებთ, ინგლის-ამერიკელები პოლიტიკას უწოდებენ დღემდე ჭიუტად.⁵³ ასეთ შემთხვევებში, როგორც არონი აღნიშნავს, სწორედ „ერთი და იგივე სიტყვა ახასიათებს სინამდვილეს და ჩვენ მიერ მის შეცნობას“ უფრო მეტიც, პოლიტიკის შესახებ ამბობენ, რათა აღნიშნონ კონფლიქტის პარტიებს შორის და ამ კონფლიქტის გაცნობიერებას⁵⁴ „პოლიტიკა ერთდროულად არის ურთიერთობათა სფერო საზოგადოებაში და ჩვენ მიერ მისი გაცნობიერებას“⁵⁵

არსებობს სხვა არანაკლებ სერიოზული ნიშნები „პოლიტიკა“, პოლიტოლოგია“ ცნებების განურჩევლობისა⁵⁶ საკმარისია დავასახელოთ ისეთი ფართოდ გავრცელებული, მათ შორის პროფესიონალებში, გამოთქმა როგორიცაა „პოლიტიკური მეცნიერება“ და „პოლიტიკური თეორია“

⁵³ А. Никитина, политика и политология, жур. Общественные науки и современность, 1995, с. 34.

⁵⁴ Арон Р. Демократия и тоталитаризм, М., 1993, с. 22.

⁵⁵ Арон Р., იქვე.

⁵⁶ А. Никитина, Политика и политология, жур. Общественные науки и современность, М. 1999, с. 96.

თავის ძირითად პოლიტოლოგიურ თხზულებას მ. დიუვერჟემ თავდაპირველად „პოლიტიკური მეცნიერების მეთოდები უწოდა“⁵⁷ ხოლო პოლიტოლოგიის დარგში ერთ—ერთ ყველაზე სოლიდურ თანამედროვე სახელმძღვანელოს სატიტულო გვერდზე ასეთი სახელწოდებაა „საშინაო პოლიტიკა და პოლიტიკური თეორია“⁵⁸ გამოთქმა „პოლიტიკური მეცნიერება“ არაკორექტულია იმ შემთხვევაში, როდესაც მასში დებენ „პოლიტიკა“ როგორც მეცნიერების აზრს და ასეთი შემთხვევები უმეტესობაა. მართალია ხანდახან მის ქვეშ უფრო არსებითი მოიაზრებოდა. საკუთრივ, „მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ“ მაშინ ასეთი სახით ეს გამოთქმა სრულიად კორექტულია და აქვს არსებობის უფლება⁵⁹

საერთოდ კულტურის სულიერი სამყარო მოიცავს ამ კულტურის სხვადასხვა ტიპებს, სულიერი მოღვაწეობის ფორმებს. ასეთებია რელიგია, ფილოსოფია, ხელოვნება, მეცნიერება, სამართალი, მორალი, პოლიტიკა. ყოველი მათგანი ასრულებს თავის სრულიად განსაზღვრულ როლს, როგორც სულიერი კულტურის სამყაროში, ისე ადამიანთა ყოფის სამყაროში მთლიანად. ასევე მეცნიერება ასრულებს შემეცნებით და მხოლოდ შემეცნებით ფუნქციას. თუმცა შემეცნებით ფუნქციას თავისებურად ახორციე-

⁵⁷ А. Никитина, политика и политология, жур. Общественные науки и современность, М. 1999, с. 99.

⁵⁸ იქვე.

⁵⁹ იქვე.

ლებს რელიგიაც და ფილოსოფიაც, მაგრამ თითოეული მათგანისთვის ეს ფუნქცია არ წარმოადგენს ერთადერთს. ხოლო რაც შეეხება პოლიტიკას, გამომდინარე მისი ცნებიდან, ის მოწოდებულია სულ სხვა ამოცანის გადასაწყვეტად. სახელდობრ, ადამიანებს შორის ურთიმშიერობის დარეგულირების ამოცანისა. ამ ფუნქციას ასრულებს ასევე სამართალი და მორალი, თუმცა არავითარი აუცილებლობა არ არის გავარკვიოთ განსხვავება მათსა და პოლიტიკას შორის.

სამართალი არის ქვეყნის საზოგადოებრივი წესწყობილებით განპირობებული, ხალხის უმრავლესობის ნების გამომხატველი და სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ დადგენილი ან სანქციონირებული ერთობლიობა ადამიანთა ქცევის წესებისა, რომელთა შესრულება უზრუნველყოფილია დარწმუნებითა და სახელმწიფოებრივი იძულებით⁶⁰ მორალი საზოგადოებრივი ცნობიერების ერთ-ერთი ფორმაა ისევე, როგორც პოლიტიკური და სამართლებრივი იდეოლოგია, ზნეობა გამოხატულია სათანადო ნორმებსა და ქცევის წესებში, რომლებიც არეგულირებენ ადამიანთა ურთიერთობას საზოგადოებაში. მორალი (ზნეობა), მსგავსად სამართლისა, ადამიანთა ქცევის წესების ერთობლიობას წარმოადგენს. განსხვავება ის არის, რომ ზნეობის ნორმები განსხვავებით სამართლის ნორმებისაგან სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ კი არ არის დადგენილი, არამედ

⁶⁰ გ. ინჭიკიშვილი, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2011, გვ. 67.

საზოგადოებრივი აზრის საფუძველზე იქმნება⁶¹

მეცნიერთა ერთი ნაწილი პოლიტიკას მოღვაწეობად, საქმიანობად მიიჩნევს. მათი აზრით, პოლიტიკა არ არის მეცნიერება. მეორე ნაწილი მას მეცნიერებას მიაკუთვნებს. მესამე ნაწილი კი საუბრობს პოლიტიკის კავშირზე ხელოვნებასთან. ჩვენი აზრით, კი პოლიტიკა ესაა ურთიერთობებისა და პროცესების მთელი სისტემა, სადაც საზოგადოების სუბიექტების აქტიურობასა და მოღვაწეობას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. აქტიურობა-მოღვაწეობაში ვგულისხმობთ სუბიექტთა ხელოვნებასა და რეალურ შედეგებზე ორიენტირებულ პრაგმატულ აზროვნებას.

გემოთქმულიდან აშკარაა, რომ კვალიფიკაცია პოლიტიკისა როგორც მეცნიერებისა ყოველნაირ საფუძველს მოკლებულია. რასაკვირველია, პოლიტიკაში ყოველთვის დიდი აუცილებლობით გამოიყენება ესა თუ ის ცოდნა, შემეცნებითი საქმიანობის ამა თუ იმ ფორმის შედეგები, იქნება ეს ჩვეულებრივი, ყოველდღიური, ფილოსოფიური ან მეცნიერული, „მაგრამ ეს ვერასგზით ვერ გადააქცევს თვით პოლიტიკას ცოდნად და შემეცნებად. კერძოდ, იმის გამო, რომ ვინმე პოლიტიკოსი სარგებლობს რომელიმე მეცნიერების მონაცემებით თავისი მომავალი მოქმედების საქმიანობისა და სტრატეგიის განსაზღვრის დროს, ის სრულიადაც არ ხდება მეცნიერი, ხოლო ეს

⁶¹ გ. ინწკირველი, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2011, გვ. 70.

მონაცემები პოლიტიკური“⁶².

აქედან გამომდინარე, პოლიტიკა არ შეიძლება ჩაითვალოს მეცნიერებად, რადგან პოლიტიკური გადაწყვეტილებანი დამოკიდებულია როგორც ობიექტურ კანონზომიერებათა მოქმედებასა და ფართო მეცნიერულ ცოდნაზე, ისე პიროვნებათა და პოლიტიკურ მოღვაწეთა პრაქტიკულ გამოცდილებასა და მორალურ—ფსიქოლოგიურ თვისებებზე, რომელიც პერიოდულად იმპულსურ ხასიათს ატარებს. მეტად რთულ კრიზისულ ვითარებაში პოლიტიკური მოღვაწის გონებრივ გამჭრიახობა—მოქნილობასა და რაციონალურ გააზრებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ექსტრემალურ სიტუაციაში საჭიროა ერთობ რისკიანი და სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღება. ეს კი დამოკიდებულია პოლიტიკოსის ნიჭსა და გამბედაობაზე, ინტუიციასა და პოლიტიკურ გამოცდილებაზე, რომელიც ორიენტირებული იქნება გადაწყვეტილების შედეგებსა და პასუხისმგებლობის ალების უნარზე.

⁶² А. Никитина, политика и политология, жур. Общественные науки и современность, М. 1999, с. 100.

განსაზღვრებები

პოლიტიკა ყველაზე უფრო მიღებული სიტყვაა საზოგადოებრივ ლექსიკონში. ჯერ კიდევ ძველი საბერძნეთის გამოჩენილი მოღვაწე პერიკლე (ძვ. აღ. 490–489), ათენის დემოკრატიის ბელადი, ამბობდა: „მხოლოდ ცოტაოდენი თუ შეუძლიათ აკეთონ პოლიტიკა, მაგრამ მის შესახებ მსჯელობა შეუძლია ყველას“⁶³ ამდენად, პოლიტიკა წარმოადგენს ერთ–ერთ ყველაზე რთულ მოვლენას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მრავალი მცდელობა მისი დეფინიციისა წარუმატებელი აღმოჩნდა იმიტომ, რომ პოლიტიკა არ შეიძლება გამოიყოს იქნას სხვა საზოგადოებრივი მეცნიერებებისაგან. ამით აიხსნება პოლიტიკის განსაზღვრების სიმრავლე (სამეცნიერო ლიტერატურაში მისი რიცხვი 90–მდე აღწევს). აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკის თითოეული განსაზღვრება აუცილებლად ხაზს უსვამს მის რომელიმე თავისებურებას. აქედან გამომდინარე, ყოველ მათგანს აქვს არსებობის უფლება, თუ არ დავუშვებთ მათ აბსოლუტიზაციას.

პოლიტიკა, როგორც აღნიშნავდა ძველი ბერძენი მოაზროვნე არისტოტელე, გახდა განუყოფელი ნაწილი კაცობრიობის არსებობისა⁶⁴

უსასრულოა დიაპაზონი შეხედულებებისა პოლიტიკის შესახებ. საინტერესოდ მიგვაჩნია ზოგიერთი მათგანის მოყვანა:

⁶³ იხ. политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005 с.6.

⁶⁴ იხ. политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с.5.

„პოლიტიკა ნიშნავს მისწრაფებას პოლიტიკაში მონაწილეობისათვის, ანდა ზემოქმედების მოხდენას ხელისუფლების განაწილებაზე; იქნება ეს სახელმწიფოთა თუ სახელმწიფოს შიგნით ადამიანთა ჯგუფებს შორის, რომელთაგანაც ის შედგება“ (მაქს ვებერი) ⁶⁵; პოლიტიკა არის „სფერო ურთიერთობებისა საზოგადოების კლასებს შორის. მათი დამოკიდებულება სახელმწიფოსადმი, როგორც გაბატონებული კლასის იარაღისადმი“; პოლიტიკა ეკონომიკის კონცენტრირებული გამოხატულებაა“ (ლენინი); „პოლიტიკა, უმაღლესი აზრით, არის ცხოვრება, ხოლო ცხოვრება კი არის პოლიტიკა“ (ოსვალდ შპენგლერი); „პოლიტიკის შესწავლა არის შესწავლა ზემოქმედებისა და ზემოქმედისა; სხვა სიტყვებით, ეს არის ის, ვინ რას მიიღებს, როდის და როგორ“ (გ. ლასუელი); „პოლიტიკა ინტერესებისათვის ბრძოლაა, რომელიც შენიღბულია პრინციპებისათვის ბრძოლით, ხელმძღვანელობა საზოგადოებრივი საქმეების პირადი სარგებლობის მიზნით“ (ბირსი ა.); „პოლიტიკა ეს მმართველობის პროცესია“ (ო. რენი); „პოლიტიკა — ეს მბრძანებლური განაწილებაა ფასეულობებისა საზოგადოების შიგნით“ (დევიდ ისტონი); „პოლიტიკის შესწავლა ეს არის შესწავლა საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებისა“ ⁶⁶

ასევე, პოლიტიკა, ფართო გაგებით, ის საქმიანობაა, რის მეშვეობითაც ადამიანები თანაცხოვრებისათვის აუცილებელ

⁶⁵ მაქს ვებერი, პოლიტიკა როგორც მოწოდება და ხელობა, თბ., 1994, გვ. 13.

⁶⁶ *об. политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005 с .7.*

ზოგად წესებს ადგენენ, იცავენ ან ცვლიან⁶⁷ ამ განსაზღვრებებიდან ნებისმიერი შეიცავს რაციონალურ მარცვალს, რამდენადაც გამოხატავს პოლიტიკის რეალური სამყაროს ამა თუ იმ ასპექტს, რომელიც ხასიათდება მრავალმხრივობითა და, შესაბამისად, შეცნობის სირთულითაც.

ნებისმიერი მცდელობა ზუსტად განსაზღვრონ პოლიტიკის დედაარსი ორ მთავარ პრობლემას აწყდება: ერთი იმ ასოციაციების სიმრავლეს, რასაც სიტყვა პოლიტიკის ყოველდღიური ხმარება იწვევს⁶⁸. მეორე, ის, რომ ყველაზე დიდი ავტორიტეტებიც (ცნობილი მეცნიერ-მკვლევარები) დღემდე ვერ შეთანხმებულან, კერძოდ, რას ეხება, რას წარმოადგენს საერთოდ პოლიტიკის ფენომენი⁶⁹ აქედან გამომდინარე, შესაძლოა განსაზღვრებათა სხვადასხვაობა მარტივად აიხსნას — ერთსა და იმავე ცნებას იმთავითვე განსხვავებული პოზიციიდან განმარტავენ ხოლმე⁷⁰ ამ შემთავაზებულ განსაზღვრებათა შორის ყველაზე მართებულად და მისაღებად მიგვაჩნია ის, რომ „პოლიტიკა ძირითადი საზოგადოებრივი წესების შემუშავება, უზრუნველყოფა და შეცვლა“⁷¹ მას შემდეგი უპირატესობა გააჩნია: ის საკმარისად ფართოა, რათა ზემოხსენებულ განმარტებათა უმრავლესობა მაინც მოიცვას⁷²

⁶⁷ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბ., 2008, გვ. 15.

⁶⁸ იქვე, გვ. 14.

⁶⁹ იქვე, გვ. 15.

⁷⁰ იქვე.

⁷¹ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბ., 2008, გვ. 15.

⁷² იქვე.

პოლიტიკა, როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემა

პოლიტიკა თავისი სამოქმედო არეალითა და მოცულობით უზარმაზარი სფეროა და დროთა განმავლობაში ის უფრო და უფრო ფართოვდება, რადგან გამუდმებით ივსება ახალი მიდგომებითა და ფორმებით. ამგვარად, არსებობს თავისებურებებითა და შიდა კავშირებით გაჯერებული სფერო, რომელსაც მთლიანობაში პოლიტიკას უწოდებენ. ეს აუცილებლად საჭიროებს, მეცნიერული მსჯელობიდან გამომდინარე, მისი სპეციფიკისა და ცნების, სისტემის განსაზღვრას. თანდათან ლოგიკური კონკრეტული ანალიზის საფუძველზე წარმოჩნდება, თუ როგორ ხდება პოლიტიკური მოღვაწეობის სფერო პოლიტიკურ სამყაროდ. რადგან ასევე „პოლიტიკა“, მისი ყველაზე მარტივი და გავრცელებული მნიშვნელობით, თავისთავად არ ჩნდება, პირიქით, ის გარკვეულ კონტექსტში ჯდება. სწორედ ეს აძლევს მას არსებობის საშუალებას და ასევე, განსაზღვრავს მისი რეგულირების ფორმას. ნებისმიერი კონკრეტული პოლიტიკა კონკრეტულ კონტექსტში ვლინდება. ასევე პოლიტიკურ სამყაროს აქვს თავისი იმპლიციტური სტრუქტურები, რომლებიც ისე განაპირობებს პოლიტიკურ აქტივობას, რომ ხშირად მისი გააზრება არ ხდება. რასაკვირველია, ამ სტრუქტურების გაშუქება ლოგიკურ განსჯასა და რეალობებზე კონცენტრირებულ

მეცნიერულ მსჯელობას მოითხოვს. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური სამყარო იგივეა პოლიტიკისათვის, რაც გრამატიკა ენისათვის⁷³ უფრო სწორად, პოლიტიკური სამყარო არის ის, რომელიც მოიცავს პოლიტიკას მთლიანად და მას განსაზღვრავს არა მარტო დადებითად, არამედ უარყოფითად⁷⁴ ამდენად, პოლიტიკა ესაა სფერო მოღვაწეობისა, რომელიც დაკავშირებულია კლასებს, ერებსა და სხვა სოციალურ ჯგუფებს შორის ურთიერთობებთან. პოლიტიკის ბირთვს ხელისუფლების პრობლემა წარმოადგენს და ამიტომ პოლიტიკური ურთიერთობები ეს არის, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებრივი ურთიერთობები. სწორედ საზოგადოებრივი მოთხოვნები განსაზღვრავენ პოლიტიკური ინტერესების შინაარსს. სოციალური ყოფის გართულების შედეგად კლასებისა და საზოგადოების სხვა სოციალური ჯგუფების მიერ გაცნობიერებული საკუთარი ინტერესების ნიადაგზე ხდება პოლიტიკური ურთიერთობების ფორმირება. წარმოიქმნება პოლიტიკური ინსტიტუტები, რომლის ფარგლებში უმთავრესად ხორციელდება პოლიტიკური საქმიანობა. ამგვარად, პოლიტიკა წარმოადგენს საზოგადოებრივი და კოლექტიური ინტერესების გამოხატულებას, რაგან პოლიტიკა არის ურთიერთობა ცალკეულ სოციალურ ჯგუფებს, კლასებს, ერებსა და სახელმწიფოებს შორის. ამ სუბიექტებს შორის დამოკიდებულება ხორციელდება უშუალოდ

⁷³ ენა მარი დენკენი, პოლიტიკური მეცნიერება, თბ., 2007, გვ. 42.

⁷⁴ იქვე, გვ. 43.

პოლიტიკური ინსტიტუტების მეშვეობით, რომლებიც წარმოადგენენ პოლიტიკურ ორგანიზაციათა და პოლიტიკურ დაწესებულებათა ერთობლიობას — გამოხატავენ და იცავენ მოცემული საზოგადოების ინტერესებს⁷⁵ ამავედროულად პოლიტიკა, მოქმედების მეთოდი ან თავად მოქმედებებია, რომელთაც ადამიანი ან ადამიანთა ჯგუფი ახორციელებს, რაიმე პრობლემისა ან პრობლემათა ერთობლიობის მიმართ, რომლებიც საზოგადოების წინაშე დგას. ამდენად, პოლიტიკა ადამიანთა მოლვაწეობის, საქმიანობისა და მათ შორის ურთიერთობის განსაკუთრებული ფორმაა. რამდენადაც საზოგადოების წევრთა, ინდივიდთა შორის მუდმივად ფართო და მჭიდრო პოლიტიკურ კომუნიკაციას გულისხმობს, რაც საერთოდ საზოგადოებას სიცოცხლის უნარს, აზრს ანიჭებს და ყოველი მისი წევრის — ადამიანის როგორც პიროვნების უნიკალურობასაც გამოკვეთს.

ამგვარად, პოლიტიკა მოიცავს საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროს, რადგან როგორც აღვნიშნეთ, ეს არის პროცესი, რომლის სივრცეში ადამიანები ქმნიან ერთად თანაცხოვრების ნორმებს. ის არსებითად წარმოადგენს საზოგადოებრივი იდეების ერთობლიობას, რამდენადაც გამომდინარეობს მიზანმიმართული საქმიანობიდან და უშუალოდ დაკავშირებულია სახელმწიფოების, ხალხების, ერებისა და სოციალურ ჯგუფებს შორის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ურთიერთობებისა და ინტერესების

⁷⁵ ნ. დარსანია, პოლიტიკური ინსტიტუტები, თბ., 2011, გვ. 9.

ჩამოყალიბებასთან⁷⁶ გამომდინარე აქედან, შეიძლება ვთქვათ, რომ პოლიტიკა საზოგადოებრივ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ—კულტურული განვითარების ცენტრალურ პრობლემას წარმოადგენს.

ბოლო პერიოდის მძაფრმა მოვლენებმა — სხვადასხვა სახის კონფლიქტების სიმრავლემ, დაუმცხრალმა დისკუსიებმა, არამყარმა შეთანხმებებმა და გარიგებებმა აშკარად გამოავლინა, რომ პოლიტიკამ არამხოლოდ წინ წაიწია და უპირველესი ადგილი დაიმკვიდრა, არამედ ჩააცხრო და უკანა პლანზე გადასწია საზოგადოების სუბიექტთა მოღვაწეობის მრავალი სხვა სფერო. ამდენად, პოლიტიკა ერთ—ერთი ყველაზე რთული მოვლენაა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მას ახასიათებს მრავალ—განზომილებიანი ბუნება. მეტისმეტად რთულია მისი სტრუქტურა და არსი. მათ შორის მთავარია: ინსტიტუციური განზომილება, რომელიც აფიქსირებს კონსტიტუციის მართლწესრიგისა და ტრადიციის არსებობას; ნორმატიული შინაარსიანი განზომილება— მიუთითებს პოლიტიკის მიზნებზე, ამოცანებსა და საგანზე; პროცესუალური განზომილება, რომელიც ორიენტირს იღებს ინტერესების გაშუალებულობასა და დაბალანსებულობაზე კონფლიქტისა და კონსენსუსის მეშვეობით. ეს უკანასკნელი განზომილება ეხება ხელისუფლების შესაძლო ფორმებსა და ფუნქციონირების ყველა წესს. აღნიშნული სამივე ფორმა ერთად

⁷⁶ დ. ჯალაღონია, პოლიტიკური ფილოსოფიის შესავალი, თბ., 2012, გვ. 25.

ქმნის იმას, რაც მთლიანობაში ხასიათდება როგორც პოლიტიკა⁷⁷

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ პოლიტიკის პრობლემებით მეცნიერები უხსოვარი დროიდან იყვნენ დაკავებული. მათ მიერ შექმნილი არაერთი ნაშრომი თანამედროვეობაშიც არ კარგავს აქტუალობას. მიუხედავად ამისა, დღემდე არ არის მკაფიოდ გამოკვეთილი მიმართულება იმასთან დაკავშირებით, თუ რას წარმოადგენს თვითონ პოლიტიკა და რისთვის გვჭირდება ის; რაში მდგომარეობს პოლიტიკის არსი, მისი ფუნქცია, კანონები და კატეგორიები.

პოლიტიკა როგორც ასეთი აუცილებელია საზოგადოებისათვის და უშუალოდ ადამიანისათვის ყველაზე მეტად სამი მიზეზის გამო. პირველი, რამდენადაც სამყარო წარმოადგენს მრავალფეროვან მთლიანობას, გამომდინარე აქედან, მასში არსებობს არა მარტო კანონზომიერებანი, არამედ შემთხვევითობა, ურთიერთდაპირისპირება, შეჯახება, ბრძოლა და წინასწარგანჭვრეტულობაც. მაშასადამე, აუცილებელია შესაბამისი ორიენტაცია ადამიანისა ამ სამყაროში თავისი ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად; მეორე მხრივ, ჩვენს გარემომცველ სამყაროში მატერიალური რესურსებისადმი დამოკიდებულების გაძლიერებას თან ახლავს მათი თავისუფლების, თავისუფალი არჩევანის საზღვრების

⁷⁷ Римма Соколова, о пользе политической философии, Жур. общественные науки и современность, № 5, М. 1992, с. 73.

გაფართოება და, ამასთან დაკავშირებით, როგორც რაციონალურობის, ისე ირაციონალურობის გაძლიერება. ეს აუცილებელად უნდა გაითვალისწინოს ადამიანმა თავისი მოღვაწეობის პროცესში; მესამე, ადამიანი შექმნილია იმგვარად, რომ მას არ შეუძლია გაითვალისწინოს ყველაფერი. ბუნებამ მისი დაპროგრამება ისე მოახდინა, საყოველთოდ, ცხოვრების ყველა შემთხვევისათვის, ხოლო კერძო და გაუთვალისწინებელი, მან თავად უნდა გათვალოს, სხვათა შორის, პოლიტიკისა და პოლიტიკური საქმიანობის მეშვეობით⁷⁸

ამგვარად, პოლიტიკის საფუძვლები საბოლოო ანგარიშით მოცემულია საზოგადოებაში, რომელიც თავის გამოხატულებას ადამიანის საქმიანობაში პოულობს. უფრო მეტიც, საზოგადოება კი, როგორც ერთიანი სოციალური უჯრედი, ადამიანთა თანაცხოვრებისა და მოღვაწეობის ისტორიულად ჩამოყალიბებული ფორმების, სისტემის დასაბამი, თვით სამყაროს წიაღშია მოცემული. სწორედ აქ ფუნქციონირებს მთლიანობისა და თვისობრივი მრავალფეროვნების გამო ამ სამყაროსათვის დამახასიათებელი ასახვის კანონზომიერება. ის თავის გამოხატულებას ავლენს საზოგადოების სხვადასხვა ასპექტებში: აზროვნებაში, ხელოვნებაში, მმართველობასა და ა. შ. პოლიტიკა კი წარმოადგენს ასახვის სპეციფიკურ ფორმას მისი პროდუქტისა,

⁷⁸ https://finances.social/politologiya_730/politika-kak-nauka.html

აზროვნებისა საზოგადოებრიობის შესახებ⁷⁹ პოლიტიკა ერთდროულად არის საზოგადოებაში ურთიერთობათა სფეროც და ადამიანთა მიერ მისი შემეცნებაც. შეიძლება ითქვას, რომ ორივე შემთხვევაში აზრობრივ სხვაობას ერთი და იგივე სათავეები აქვს. სინამდვილის გაცნობიერება თავად სინამდვილის ნაწილია. ისტორია, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, არსებობს იმდენად, რამდენადაც ადამიანებს გაცნობიერებული აქვთ თავიანთი წარსული, განსხვავება წარსულსა და აწმყოს შორის და აღიარებენ ისტორიული ეპოქების მრავალფეროვნებას. ზუსტად ასევე, პოლიტიკა, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების სფერო, გულისხმობს ადამიანის ყოფის ამ მნიშვნელოვანი ფორმის გაცნობიერებას თუნდაც მინიმალურ ზოგად ასპექტში.

აქედან გამომდინარე, ერთი და იგივე სიტყვა (პოლიტიკა) აღნიშნავს, ერთი მხრივ, სოციალური ერთობის განსაკუთრებულ განყოფილებას, მეორე მხრივ, თავად ამ ერთობლიობას, რომელიც რაიმე თვალსაზრისით განიხილება.

პოლიტიკური სფეროს თეორიული ინტერპრეტაციისადმი სხვადასხვა მიდგომის ანალიზი შესაძლებლობას გვაძლევს დავასკვნათ მისი ხასიათის მრავალგვარობა. პოლიტიკა გვევლინება ურთიერთდაკავშირებულ სამასპექტიან მთლიანობაში: პირველი, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების სფერო; მეორე, როგორც სოციალური სუბიექტების აქტივობის

⁷⁹ https://finances.social/politologiya_730/politika-kak-nauka.html

ერთ—ერთი ფორმა; მესამე, როგორც სოციალური ურთიერთობის ტიპი (ინდივიდებსა და მცირე ჯგუფებს შორის და ა. შ.)⁸⁰. პირველ ასპექტში პოლიტიკა საზოგადოების სტრუქტურის კონტექსტში წარმოადგენილია მის ელემენტად, რომელსაც საკუთარი ადგილი გააჩნია და განსაკუთრებულ როლს თამაშობს მასში. არისტოტელედან მოყოლებული პოლიტიკისათვის, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების დამოუკიდებელი ავტონომიური სფეროსათვის, სამუდამოდ მიკუთვნებულია მეტად მნიშვნელოვანი ასპექტი. ეს არის კერძო და საერთო ინტერესების შეთანხმების, წესრიგის დამკვიდრებისა და განმტკიცება—განხორციელების, საერთო მნიშვნელობის მიზნების რეალიზაციისა და ადამიანებისადმი ხელმძღვანელობის რესურსების რეგულირებისა და საზოგადოებრივი საქმეების მართვის ფუნქცია. მეორე ასპექტი პოლიტიკის განხილვისა დაკავშირებულია მის ინტერპრეტაციასთან სოციალური სუბიექტების ერთობლივი და ინდივიდუალური აქტიურობის საშუალებებსა და ასევე ადამიანთა საქმიანობისა და სოციალური ქცევის სახეობებთან. რაც შეეხებამესამე ასპექტს, აქ უკვე, არისტოტელეს თქმით, პოლიტიკა არის საზოგადოებრივი ურთიერთობის უმღლესი ფორმა. იმისათვის, რომ პოლიტიკის ფენომენი უფრო ნათლად განვიხილოთ აუცილებელია ყურადღება გავამახვილოთ და გავითვალისწინოთ ერთი მეტად არსებითი და

⁸⁰ Политология, под ред. М. А. Василика, М., 2005, с. 7.

მნიშვნელოვანი მიდგომა ამ საკითხისადმი. ესაა ონტოლოგიური მიდგომა, რომელიც მიუთითებს პოლიტიკური პროცესების, მოვლენების, ურთიერთობებისა და დაწესებულებების წარმოშობასა და რეალურ არსებობაზე. პოლიტიკის ონტოლოგიური (არსებული) ინდივიდის არსობრივი დონის და, საერთოდ, პოლიტიკის როგორც მოვლენის ანალიზის დროს შეიძლება გამოყენებულ იქნას სტრატეგიკაციისა და ონტიკური კავშირების პრინციპები. სტრატეგიკაციის პრინციპები უჩვენებს, თუ რომელი ფაქტორები წარმოადგენენ არსებითსა და უმთავრესს. მოცემული სახის მოვლენების ეფექტებისა და კანონებისათვის და ა. შ. ონტიკური კავშირების პრინციპები გამოავლენენ დამოკიდებულებათა ტიპებს სტრატეგიკაციის პრინციპების მეშვეობით.⁸¹ უმთავრესი ფაქტორები, რომლებიც წარმოშობენ პოლიტიკას როგორც მოვლენას, ანდა უფრო ზუსტად თუ განმარტავთ, — საზოგადოებრივი ცხოვრების პოლიტიკურ სფეროს, შესაბამისად, უნდა გამოვყოთ სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორები. პოლიტიკის სუბიექტებს წარმოადგენენ ისინი, ვინც ღებულობენ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს, ანდა ისინი, ვისაც ამ გადაწყვეტილებების მიღებაზე გავლენა გააჩნიათ. თუ ადამიანი უბრალოდ თანხმდება, ანდა გამოთქვამს გულისწყრომას რაიმე პოლიტიკური მოქმედებების გამო, ეს არ ხდის მას პოლიტიკის სუბიექტად. თავდაპირველად უნდა გააცნობიერო საკუთარი

⁸¹ Элементы теории политики, под ред. К Опалка, Ростов на Дону, 1991, с. 17.

ინტერესები და მისი შინაარსი, ხასიათი პოლიტიკასთან დაკავშირებით (პოლიტიკური შეგნება), შემდეგ გამოხატო ისინი პოლიტიკურ ფორმებში (პოლიტიკური კულტურა) და შემდეგ კი იბრძოლო მისი განხრციელებისათვის (პოლიტიკური მოქმედება, ქცევა)⁸². პოლიტიკის ობიექტი არის გარკვეულწილად რაღაც პასიური („ინერტული უმრალესობა“) საპირისპიროდ სუბიექტისა, როგორც აქტიურად მოქმედი პირისა. საკითხი ობიექტიდან სუბიექტში გადასვლისა, ესაა თემა, თუ როგორ შეუძლია ადამიანს ზემოქმედება მოახდინოს პოლიტიკაზე (და არა მარტო ერთხელ ან წლების განმავლობაში, არამედ მუდმივად) იმ მომენტში, როდესაც ადამიანი ბიულეტენს უშვებს საარჩევნო ყუთში. უკვე მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით, ის გამოდის სუბიექტად, მაგრამ ყველა სხვა დანარჩენ დროში ის შეიძლება გახდეს პოლიტიკის უბრალო ობიექტად, თუ ის არ მონაწილეობს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაში⁸³

თითოეული დამიანი იმდენად არის პოლიტიკის სუბიექტი, რამდენადაც მას რეალურად შესწევს უნარი გავლენა მოახდინოს გადაწყვეტილებების მიღებაზე⁸⁴

სუბიექტისა და ობიექტის ცნება განეკუთვნება არა მარტო ცალკეულ ადამიანებს, არამედ ქვეყნებსა და რეგიონებს (მითუმეტეს, ეს ცნებები უნდა განვიხილოთ არა აბსოლუტურ,

⁸² იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 22.

⁸³ იქვე.

⁸⁴ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

არამედ პირობითი მნიშვნელობით, შედარებითი). „ობიექტ-სუბიექტის“ სკალაზე განლაგებულია ყველა ადამიანი, სოციალური ჯგუფები და მათი გაერთიანებები⁸⁵, რომლის შედეგად, პოლიტიკის ფენომენის უმთავრეს ფაქტორად უნდა ვცნოთ დიდი სოცალური ჯგუფები და მათი ორგანიზაციები, რადგან ისინი წარმოქმნიან საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის ძირითად ელემენტებს, ხოლო არსებით ფაქტორებად ყველა დანარჩენი სოციალური სუბიექტები. ეს იმ შემთხვევაში, თუ ისინი თავისი საქმიანობით უშუალოდ გამოხატავენ დიდი სოცალური ჯგუფების ინტერესებსა და ღირებულებათა წესს. ამგვარად, შესაძლებელია დავადგინოთ გარკვეული ნიშან — თვისებები, სახეობანი ონტიკური კავშირებისა, რომლებიც პრინციპულად მნიშვნელოვანი გახლავთ პოლიტიკური მოვლენებისათვის⁸⁶

აღსანიშნავია, რომ შემეცნებითი აზრი პოლიტიკის ონტოლოგიური ინდივიდის გამოცალკევებისა არ ამოიწურება მოცემული პროცედურით. ამ აზრის შეცნობა შეიძლება მხოლოდ ძირითადი კავშირებისა და დამოკიდებულებების გამოვლენის შემდეგ, რომლებიც გამოაშკარავდება პოლიტიკის ონტოლოგიურ ინდივიდებს შორის. მხოლოდ მაშინ შეიძლება არსებითად განისაზღვროს პოლიტიკის დედაარსი მოცემულ საზოგადოებაში⁸⁷

⁸⁵ იხ. А. А. Горелов, политология, М. 2006, с. 23.

⁸⁶ Элементы теории политики, под ред. К Опалка, Ростов на Дон, 1991, с. 17.

⁸⁷ იქვე, გვ. 17—18.

ასევე აუცილებელია აღინიშნოს ის, რომ სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გამოყოფის არსობრივი ნიშან—თვისებებისა და მიზეზების გარკვევისათვის, რომლებიც წარმოქმნიან საზოგადოებრივი ყოფის პოლიტიკურ სფეროს, არსებითი მნიშვნელობა, უპირველეს ყოვლისა, ანალიტიკურ აზრს გააჩნია. სოციალურ სინამდვილეში ფაქტორების არსობრივი ნიშნები, სახეობები ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში იმყოფებიან. ეს იმას ნიშნავს, რომ პოლიტიკის აღნიშნული სუბიექტი ყოველთვის იწყებს მოქმედებას რეალური გარემოებებისა და ურთიერთობების გათვალისწინებით, უფრო სწორად, პოლიტიკის სხვა სუბიექტებზე გათვლებით. ამ შემთხვევაში ჩვენ გვაინტერესებს პოლიტიკის სუბიექტის მოქმედება „რალაცის გათვალისწინებით“, უფრო სწორად, მიზნებისა და ღირებულებების⁸⁸ პოლიტიკურ მოქმედებას გააჩნია სუბიექტური და ობიექტური მხარეები. ის ხორციელდება ორმაგ სოციალურ და აქსიოლოგიურ სტრუქტურაში. ამით, უპირველესად, მოქმედების განმხორციელებელი ელემენტი, ცალკეული სუბიექტი ყოველთვის ასრულებს მას კონკრეტულ სოციალურ გარემოში, უკავშირებს რა ამ ქმედებას რომელიღაც დიდი სოციალური ჯგუფის ან საზოგადოების ინტერესებს; მეორე, ის დაკავშირებულია გარკვეულ ღირებულებებთან, რომელიც განეკუთვნება (მიეწერება) აღნიშნულ ჯგუფს⁸⁹

პოლიტიკური სუბიექტების ურთიერთქმედება გარკვეულ

⁸⁸ Элементы теории политики, под ред. К Опалка, Ростов на Дон, 1991, гл. 19.

⁸⁹ იქვე.

სოციალ—პოლიტიკურ სივრცეში მიმდინარეობს, რაც მათ შორის კომუნიკაციის აუცილებლობას გულისხმობს. პოლიტიკური კომუნიკაცია კი პოლიტიკური ურთიერთობის გარკვეული სპეციფიკური ფორმაა, რომლის საშუალებითაც პოლიტიკაში დომინირებული სუბიექტები არეგულირებენ თანამედროვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური იდეების წარმოშობასა და გავრცელებას⁹⁰ მოცემული დასკვნა ერთდროულად გვიჩვენებს პოლიტიკის მთელ სირთულეს როგორც ცნების სივრცისეული შეცნობა-გაგებისა⁹¹ ამავე დროს პოლიტიკური კომუნიკაცია ესაა პოლიტიკურ სუბიექტთა მიზანმიმართული ურთიერთობა, რომლის დროსაც ხორციელდება ინფორმაციის ტრანსფორმირება. მათ შორის მყარდება უშუალო კონტაქტები და კავშირები.

პოლიტიკა როგორც მოქმედების პროგრამა და პოლიტიკა როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების სფერო ურთიერთდაკავშირებულია, რადგანაც საზოგადოებრივი ცხოვრება ეს ის სფეროა, სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება პროგრამები. პოლიტიკა—სინამდვილე და პოლიტიკა—შემეცნება ასევე ურთიერთდაკავშირებულია, რადგანაც შემეცნება სინამდვილის შემადგენელი ნაწილია. და ბოლოს, პოლიტიკა სისტემას მივყავართ პოლიტიკა ასპექტამდე, რომელიც მოიცავს მთელ საზოგადოებას იმის გამო, რომ პოლიტიკური სისტემა მნიშვნელოვან

⁹⁰ თ. მაისურაძე, პოლიტიკური კომუნიკაციები, თბ., 2006, გვ. 5.

⁹¹ Элементы теории политики, под ред. К Опалка, Ростов на Дон, 1991, с. 120.

ზემოქმედებას ახდენს მთელ საზოგადოებაზე⁹².

ამდენად, ის, რასაც დღეს პოლიტიკას უწოდებენ, მეტად ვრცელი სფეროა. მას განიხილავენ როგორც თეორიების, სისტემების, ურთიერთობების, პროცესებისა და პრაქტიკული შედეგების ერთობლიობად. პოლიტიკურ სფეროში მიმდინარე პროცესების სისტემური ანალიზის მეთოდის შემუშავებამ და პოლიტიკურ მეცნიერებაში სისტემური მიდგომის განვითარებამ საფუძველი ჩაუყარეს პოლიტიკური სისტემის თეორიის ჩამოყალიბებას. სისტემათა თეორია ჩაისახა ჯერ კიდევ მე–20 საუკუნის 20–იან წლებში, ბიოლოგიაში, როცა ლუდვიგ ფონ ბენტალონფიმ პირველმა გამოიკვლია უჯრედი, როგორც „ურთიერთდამოკიდებულ ელემენტთა ერთობლიობა.“ ეს ელემენტები ისე არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან, რომ ერთი ელემენტის შეცვლა დანარჩენების ელემენტთა ერთობლიობის შეცვლას იწვევს⁹³.

იმის შემდეგ გარკვეულმა დრომ განვლო, რაც სოციალურ მეცნიერებებში სისტემურ მიდგომას გამოიყენებდნენ. ხოლო, სისტემური მეთოდის გამოყენებაკი მკვლევარ ტალკოტ პარსონსის სახელთანაა დაკავშირებული. ემპირიზმის (გამოცდილების, პრაქტიკული მოღვაწეობის) ნაცვლად ტალკოტ პარსონსიმ შემოიღო სოციალური მოქმედების თეორია, რომელიც ადამიანის

⁹² პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერებები, ნაწ. 2, თბ., 2006, გვ. 60.

⁹³ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 20.

ქცევის მრავალსახეობას გამოხატავს. ის ასახავს სუბიექტისა და შესაბამისი იმობიექტების საგნების ურთიერთმოქმედებას, რომელთანაც იგი ამყარებს ურთიერთობას⁹⁴ დღემდე ტალკოტ პარსონსის თეორიული სისტემის ტოლფასი თავისი სიღრმითა და მთლიანობით არ არსებობს. მისი აზრით, მეცნიერული სოციოლოგია იმ დროიდან იწყებს განვითარებას, როდესაც სათავე დაედო საზოგადოების როგორც სისტემის განხილვას. მეცნიერის ღრმა რწმენით, საზოგადოებისადმი ასეთი მიდგომის ფუძემდებელი გახლდათ კარლ მარქსი. ტალკოტ პარსონსი ქმნის სოციალური სისტემის გარკვეულ თეორიულ მოდელს და ამბობს, რომ ვრცლად განფენადი სოციალური ურთიერთქმედებები წარმოშობენ სოციალურ ურთიერთობათა ფართო ქსელს, რომელიც ორგანიზებული და ინტეგრირებულია ორიენტირების საერთო ღირებულებათა არსებობის წყალობით⁹⁵.

ამგვარად, ნათელია ის, რომ სისტემას შეუძლია მოახდინოს მოქმედებების, ცალკეული სახეობებისა და ფორმების სტანდარტიზირება და შენარჩუნება თავის თავში, რომ ადაპტაცია მოახდინოს გარე სამყაროსთან. ნებისმიერი სისტემა (სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და ა. შ.) ნიშნავს ურთიერთდამოკიდებულებას ე. ი. ნებისმიერი ცვლილება სისტემის ნაწილში გავლენას ახდენს მთელ სისტემაზე. ეს საერთო ცნება ურთიერთ-

⁹⁴ Т. Парсонс, Система современных обществ, М. 1998, с. 18.

⁹⁵ Там же, с. 23;— 30.

დამოკიდებულებისა შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი სახით: სისტემამ რომ იარსებოს აუცილებელია საზოგადოება, ხოლო საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელია ინდივიდუმების არსებობა. აქედან გამომდინარე, იმისათვის, რომ ხორციელდებოდეს ადამანთა საქმიანობა, აუცილებელია ფიზიკური პირობები ადამიანთა ცხოვრებისა და სიცოცხლისათვის. კრიტერიუმს საზოგადოებისათვის, როგორც ერთიანი მთლიანი სისტემისათვის, წარმოადგენს მისი თვითუზრუნველყოფა და მისი თვითკმარობის მაღალი დონე თავისი გარემოსადმი.

ტალკოტ პარსონსის საზოგადოების კონცეფციაში სოციალური სისტემის ფუნქციონირების შენარჩუნებისათვის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ოთხ ძირითად ფუნქციას: პირველი, ეს არის მიზანმიმართულების ფუნქცია, რომლის არსს მიზნისადმი სწრაფვა, მისი მიღწევისათვის ძალებისა და საშუალებების კონცენტრაცია წარმოადგენდა; მეორე, ინტეგრაციის ფუნქცია გულისხმობს სისტემის მოქმედი ელემენტების ე. ი. ინდივიდების გაერთიანება—ინტეგრირებას, რომლის მიზანია სისტემის ელემენტების შენარჩუნება და რადიკალური ცვლილებებისაგან მისი უვნებელყოფა; მესამე, ადაპტირების ფუნქცია ითვალისწინებს სისტემის გარესამყაროსთან შეგუებას, მათ შორის კავშირის დამყარებას. ადაპტაცია ესაა გზა, რომლითაც სოციალური სისტემა (ოჯახი, ორგანიზაცია, ნაციონალური სახელმწიფო) „მართავს თავის საცხოვრებელ

გარემოს⁹⁶; მეოთხე, წესრიგის დაცვა, რაც შეეხება ისეთ ფუნქციონალურ წინამძღვარს სოციალური სისტემის შენარჩუნებისა, როგორიცაა სოციალური წესრიგი. აქ ტალკოტ პარსონსი ავითარებს მაქს ვებერის იდეას, რომელიც თვლიდა, რომ წესრიგი ემყარება მოსახლეობის უმრავლესობის მიერ მიღებულ და მოწონებულ ერთი და იმავე ღირებულების ქცევის ნორმებსა და ფორმებს, რომლებიც ეფექტური სოციალური კონტროლით არის განმტკიცებული⁹⁷

ტალკოტ პარსონსი განიხილავს საზოგადოებას როგორც სოციალურ სისტემას, რომელიც ოთხი ურთიერთმოქმედი ქვესისტემისაგან შედგება. თითოეული ასრულებს, თავის მხრივ, შესაბამის ფუნქციას. ტალკოტ პარსონსს ადაპტაციასთან დაკავშირებით არაერთხელ გამოუთქვამს საკუთარი აზრი და ისიც სხვადასხვა კონტექსტში. მისი აზრით, ადაპტაცია ერთ—ერთია იმ ოთხი ფუნქციონალური პირობებიდან, რომლითაც უნდა პასუხობდეს ყველა სოციალური სისტემა რომ შენარჩუნდეს. ის თვლიდა, რომ საზოგადოების ადაპტაციის ფუნქციას სამომხმარებლო საქონლის მოთხოვნილებაზე ახორციელებს ეკონომიკური ქვესისტემა. სისტემის მიზნის მიღწევის ფუნქციას, რაც ვლინდება კოლექტიური მოქმედებისადმი სწრაფვაში და სუბიექტებისა და რესურსების მობილიზაციაში, ასრულებს

⁹⁶ Т. Парсонс, Система современных обществ, М. 1998, с. 15—16.

⁹⁷ Т. Парсонс, Система современных обществ, М. 1998, с. 15—16.

პოლიტიკა. სოციალიზმის ინსტიტუტების (ოჯახის, განათლების სისტემის და ა. შ.) ფუნქცია არის ნორმების, წესებისა და ფასეულობების გადაცემა, რომლებიც სუბიექტების საზოგადოებრივი ქცევის მოტივაციის მნიშვნელოვან ფაქტორებადაა მიჩნეული. და ბოლოს, საზოგადოების ინტეგრაციის, მის ელემენტებს შორის სოლიდარობის კავშირების დადგენისა და შენარჩუნების ფუნქციას ახორციელებენ „სოციალურ გაერთიანებათა ინსტიტუტები“ (მორალი, სამართალი, სასამართლო და სხვ.)⁹⁸ ამდენად, საზოგადოება წარმოადგენს თვითრეგულირებად სისტემას. მისი ფუნქციები არის ის, რაც აძლიერებს საზოგადოების სტრუქტურულ ცხოვრებას და მის ერთგვარ კონცენტრირებას ახდენს.

ხოლო ის, რაც მას არყევს, ანგრევს წარმოადგენს დის-ფუნქციებს, რომელიც აბრკოლებს საზოგადოების ინტეგრაციასა და თვითუმრუნველყოფას. საზოგადოების ესოდენ ორიგინალურ კონცეფციაში, რომელიც წარმოადგენს მეტად ნაყოფიერს მისი შინაგანი სტრუქტურის გახსნასა და შესწავლაში, არის არა მარტო დიდი ხანის წინათ კრიტიკოსების მიერ შემჩნეული მოწყვლადი მხარეები. საზოგადოებისადმი სისტემური მიდგომის ტრადიციული კრიტიკის საგანს წარმოადგენდა ისიც, რომ ეს მიდგომა არასათანადოდ ითვალისწინებდა სუბიექტურობას, შემოქმედებით აქტიურობასა და ადამიანის ნების თავისუფლებას, დაჰყავდა რა ის

⁹⁸ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 20.

სისტემის პასიურ ელემენტამდე. მათი აზრით, მთავარი იყო ის, რომ მოცემული მიდგომის ფარგლებში შეუძლებელია სოციალური ცვლილებებისა და კონფლიქტების, უფრო სწორად, პოლიტიკურ სფეროში მიმდინარე ყველა პროცესის ახსნა.

ტალკოტ პარსონსის კონცეფცია საზოგადოების პოლიტიკური სისტემის სტაბილურობასა და სიმყარეზე არის გათვლილი. მას არ გააჩნია დისფუნქციის მოტივები. მართალია, ეს იწვევს ცხარე კამათსა და დისკუსიის ფართო ხასიათს, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ტალკოტ პარსონსის საზოგადოების კონცეფციის, როგორც ერთიანი მთლიანი სოციალური სისტემის ტოლფასის თანაბარწონადი თეორია საზოგადოების შესახებ, სხვას არავის წამოუყენებია. შემთხვევითი არ იყო, რომ მრავალწლიანი კრიტიკის შემდეგ კაცობრიობის ცხოვრებაში რთულ და გარდამტეხ პერიოდში, 1990-იან წლებში, სწორედ ტალკოტ პარსონსის იდეებმა ისევ წამოიწიეს სოციოლოგიური აზროვნების ასპარეზზე. ამან დიდი გავლენა იქონია სოციოლოგიისა და პოლიტიკის სფეროში მიმდინარე კვლევებზე.

სისტემათა თეორია პოლიტიკურ მეცნიერებაში შემოიღო დევიდ ისტონმა. მან მოდიფიცირება გაუკეთა ტალკოტ პარსონსის თეორიას იმგვარად, რომ ეჩვენებინა, თუ როგორ ახდენს პოლიტიკური სისტემა, მარეგულირებელი მექანიზმების დახმარებით, გამოიმუშაოს საპასუხო რეაქციები გარემოსაგან მიღებული იმპულსების მიმართ. მალე ეს ცნება შეესებულ იქნა გაბრიელ

აღმონდის მიერ, რომელმაც შემოიღო როლის ცნება. სწორედ მასზეა დამოკიდებული არსებულ ფორმალურ და არაფორმალურ ურთიერთმოქმედებათა შიინაარსი, რომლებიც გამოიმუშავენ პოლიტიკურ კულტურას. სწორედ პოლიტიკური კულტურა, აღმონდის მიხედვით, ითვლება საზოგადოების მაინტრიგებელ საწყისად. ამ თვალსაზრისიდან გამომდინარე, პოლიტიკური პროცესიც შეიძლება განისაზღვროს „მაკრო და მიკრო“ მნიშვნელობით. მაკროანალიზის თვალსაზრისით, ის შეიძლება დავინახოთ, როგორც დინამიკური დახასიათება მთელი პოლიტიკური სისტემისა მთლიანობაში, ხოლო მიკროანალიზის თვალსაზრისით კი — როგორც პოლიტიკური პროცესების ერთობლიობა⁹⁹

სისტემური მიდგომა დაფუძნებულია ზოგად თეორიაზე. ის უზრუნველყოფს პოლიტიკურ მეცნიერებათა წარმომადგენლებს ანალიზისთვის შეზღუდული, მაგრამ სასარგებლო შეხედულებათა სისტემით. სისტემური თეორია განსაკუთრებით პოპულარული იყო მე—20 საუკუნის 60—70—იან წლებში. მისი არსი მდგომარეობდა შემდეგში: პოლიტიკის გამოხატვა შესაძლოა მოხდეს სოციალურ გარემოსა და აბსტრაქტულ პოლიტიკურ სისტემას შორის ურთიერთობით, რომელიც საკითხებსა და მტკიცებებს გარდაქმნის შედეგებში. ტალკოტ პარსონსის საზოგადოების სისტემურ თეორიაზე დაყრდნობით, დევიდ ისტონმა დასკვნა გააკეთა და თქვა, რომ პოლიტიკური

⁹⁹ მ. გურამიშვილი, პოლიტიკური კომუნიკაცია, თბ., 2006, გვ. 16.

ცხოვრების სისტემური ანალიზი დაფუძნებულია გარემოს ზემოქმედების ქვეშ მყოფი სისტემის ცნებაზე, რომელიც გულისხმობს სისტემის თვითგადარჩენისა და შენარჩუნებისათვის რეაგირების უნარსა და შესაძლებლობას¹⁰⁰ დევიდ ისტონის შრომებში, განსაკუთრებით კი ნაშრომში Easton D. A. Framework for analysis of political life, NY, 1965; აქ პოლიტიკური ცხოვრების სისტემურ ანალიზში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ცვალებადობის გზით პოლიტიკური სისტემის შენარჩუნების იდეს. მას უმთავრეს ამოცანად პოლიტიკური სისტემის თვითმყოფადობის აუცილებელ პრედიკატთა (თვისებათა) ანალიზი წარმოედგინა. აქედან გამომდინარე, ის მიმოიხილავს ოთხ მთავარ კატეგორიას: პოლიტიკურ სისტემას, გარემოს, რეაქციას და უკუკავშირს.

დევიდ ისტონის განმარტებებით, პოლიტიკური სისტემა ესაა ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტთა ერთობლიობა, რომლებიც კურირებენ საზოგადოებაში ღირებულებათა დისტრიბუციას. სისტემა დაანაწილებს რა ღირებულებებს, ვალდებულია უზრუნველყოს საზოგადოების წევრთა უმრავლესობის მხრიდან დანაწილების მოცემული წესის აუცილებლობის ფორმით მიღება¹⁰¹ პოლიტიკური სისტემა არის „ღია“ და, გამომდინარე აქედან, თავისთავზე განიცდის გარემოს ზემოქმედებას, ეგუება რა

¹⁰⁰ Easton D. A. Framework for analysis of political life, NY, 1965.

¹⁰¹ შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები 2016, თბ., გვ. 87.

გარემო პირობებს, მარეგულირებელი მექანიზმების დახმარებით ის გამოიმუშავებს საპასუხო რეაქციას. დასახელებული მექანიზმების მეშვეობით პოლიტიკური სეგმენტი არეგულირებს საკუთარ ოპერაციებს, საჭიროების მიხედვით ცვლის და გადაასხვავებებს თავის სტრუქტურას. თუკი სისტემამ ვერ უზრუნველყო საკუთარი ფუნქციონირებისათვის ხელისშემშლელი პროცესების უვნებელყოფა (რომლებიც გარემოდან გამომდინარეობენ) — პოლიტიკური სისტემა შეიძლება უბრალოდ დაირღვეს.¹⁰²

როგორც ვხედავთ, გარემო მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პოლიტიკურ სისტემაზე. მართალია ის აყენებს მრავალ მოთხოვნას, მაგრამ ასევე ფუნდამენტური დახმარების აღმოჩენა ძალუძს. დევიდ ისტონის კონცეფციის მიხედვით, პოლიტიკურ სისტემასა და გარემოს შორის ურთიერთგაცვლა და მოქმედება ხორციელდება „შესასვლელ — გამოსასვლელის“ პრინციპით. ის განიხილავს „შესასვლელის“ ორ ტიპს — მოთხოვნასა და მხარდაჭერას. მოთხოვნა შეიძლება განისაზღვროს როგორც ხელისუფლების ორგანოებისადმი მიმართული აზრი. საზოგადოებაში ფასეულობათა სასურველი ან არასასურველი განაწილების თაობაზე¹⁰³ მხარდაჭერა განსაზღვრავს სახელისუფლო ორგანოთა შეფარდებით სტაბილურობას, რომელიც უზრუნველყოფს

¹⁰² შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები 2016, თბ., გვ. 87.

¹⁰³ ვ. გურგენიძე, შ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 20.

კონსესუსს პოლიტიკური ერთობის წევრებს შორის¹⁰⁴ ამგვარად, პოლიტიკური სისტემა და გარემო მჭიდრო ურთიერთკავშირში არიან. პოლიტიკური სისტემა მოწოდებულია გარდაქმნას მოთხოვნები და მხარდაჭერა შესაბამის გადაწყვეტილებებად და მოქმედებებად. ეს კი მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუკი მას ექნება თვითრეგულირების უნარის საშუალება. დევიდ ისტონის სისტემათა თეორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა პოლიტიკას, როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემას გარდამავალ პროცესებსა და გარემოს შორის, რომლის ფარგლებშიც ისინი ფუნქციონირებენ.

დევიდ ისტონის თანახმად, შემოსასვლელი არხებიდან ხორციელდება სისტემაზე გარემოს ზემოქმედება, რომლის შედეგადაც წარმოიშობა გამოსასვლელი არხიდან წარმოდინებული რეაქცია. ე. ი. აქ საუბარია ღირებულებათა განაწილების შესახებ ავტორიტეტულ გადაწყვეტილებებზე. აქედან წარმოდგება პროცესი, რომელიც იწოდება პოლიტიკურად. ეს კი არის ინფორმაციის გადამუშავება „შემოსასვლელიდან“, „გამოსასვლელში“. პოლიტიკური სისტემა რეაგირებს გარემოს სიგნალებზე. აქედან გამომდინარე, საზოგადოებაში ახორციელებს ცვლილებებს და უზრუნველყოფს სტაბილურობას. სტაბილურობა კი სისტემის სიცოცხლისუნარიანობის ფუნქციონალური მახასიათებელია, ხოლო თვითმყოფადობის შენარჩუნება კი პრინციპიალური ნიშან-თვისების

¹⁰⁴ შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები, თბ., 2016, გვ. 88.

მატარებელი¹⁰⁵ პოლიტიკა ადამიანთა ისტორიული მოღვაწეობის შედეგია. მისი სასიცოცხლო სივრცის ყველა სფეროში ის საბოლოო ანგარიშით გამოხატავს არა მარტო ინდივიდთა, არამედ მთელი საზოგადოების ინტერესებს. მისი მიზნები კი მდგომარეობს არა მხოლოდ არსებულ პირობებთან ადაპტირებაში, არამედ იმ პირობების გარდაქმნაში, რომელიც ადეკვატურია თავისი ბუნებისადმი.

პოლიტიკის მეშვეობით ხდება მთელი საზოგადოების, როგორც მთლიანის ინტერესების დაკმაყოფილება. მკვიდრდება მისი დინამიური წონასწორობა. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან პოლიტიკური განვითარების პროცესში ხდება ადამიანის პოტენციალის ფუნქციური თვისებების სრული წარმოჩინება მატერიალური რესურსების შექმნისა და განაწილების სფეროსა და საზოგადოებაში ყველაზე უფრო კეთილსასურველი გარემოს უზრუნველყოფის საქმეში. დევიდ ისტონის განსაზღვრებით, პოლიტიკა, „ფასეულობათა ნებელობითი განაწილება“ იგი განიხილავდა პოლიტიკურ სისტემას როგორც ურთიერთობათა ერთობლიობას, რომელთა მეშვეობით ავტორიტარულად ნაწილდება ფასეულობები. პოლიტიკური სისტემა, დევიდ ისტონის მიხედვით, წარმოადგენს პოლიტიკურ ურთიერთმოქმედებათა ერთობლიობას მოცემულ საზოგადოებაში. მისი ძირითადი დანიშნულებაა გაანაწილოს რესურსები და იმოქმედოს, რათა ეს

¹⁰⁵ შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები, თბ., 2016, გვ. 88.

განაწილება მიღებულ იქნას როგორც აუცილებელი საზოგადოების წევრთა უმრავლესობისათვის¹⁰⁶ ამდენად, ფასეულობათა პოლიტიკურ განაწილებას, დევიდ ისტონის თანახმად, სახელისუფლებო საფუძველი გააჩნია, რაც სახელისუფლებო გადაწყვეტილების გზით ხორციელდება.

დევიდ ისტონი გვთავაზობს, რომ პოლიტიკური სისტემა „შავი ყუთის“ დარად წარმოვიდგინოთ და ანალიზის პროცესში ყურადღების მიღმა დავტოვოთ ის, რაც მის შიგნით ხდება, რამდენადაც სისტემური ანალიზი მოიცავს ძირითადად სისტემისა და გარემოს ურთიერთდამოკიდებულებას¹⁰⁷ გარემო კი შესაძლოა მხოლოდ ორ ასპექტში იქნას განხილულ. ესენია: შიდა სოციალური და გარე სოციალური გარემო. ის არ განმარტავს პოლიტიკური სისტემის სოციალური ბუნების, ძირითადი ბუნების, ფუნქციებისა და განვითარების გაპირობებულობას „შიდა სოციალური გარემოს“ სოციალ-ეკონომიკური ფაქტორებით. მიუხედავად ამისა, დევიდ ისტონის „სისტემათა თეორია გულისხმობს „შენარჩუნებას ცვლილებების მეშვეობით“ როგორც პოლიტიკური სისტემის სტაბილიზაციის ყველაზე ქმედით ხერხს. ასევე მოიაზრებს ზედმიწევნით რეფორმატორულ ფუნქციონალურ რევოლუციური ხასიათის ცვლილებებს¹⁰⁸ განსაკუთრებული წვლილი

¹⁰⁶ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 21. შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები, თბ., 2016, გვ. 88—89.

¹⁰⁷ შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხები თბ., 2016, გვ. 89.

¹⁰⁸ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 26.

სტრუქტურული ფუნქციონალიზმის თეორიის შემუშავებასა და განვითარებაში მიუძღვის გაბრიელ ალმონდს. ის მიზნად ისახავდა, რომ სისტემების თეორია გაეხადა უფრო ღია და ფუნდამენტური. ასევე ეს მიდგომა განიხილავს სიცოცხლისუნარიანი პოლიტიკური სისტემის აქტივობებსა და განმარტავს იმას, თუ როგორ უნდა შესრულდეს ეს ფუნქციები, რომ შენარჩუნდეს პოლიტიკური სისტემის სტაბილურობა. იმ შემთხვევაში, როცა სახელმწიფოებრივი წყობა ვერ შეასრულებს ამ ფუნქციას, იგი შეწყვეტს არსებობას. ამ მიდგომას გაბრიელ ალმონდი და სხვები იყენებდნენ იმისათვის, რომ გამოეკვლიათ და შეესწავლათ პოლიტიკური განვითარების დონეების ცვლილებები, დაწყებული ტრადიციულითა და დამთავრებული თანამედროვე სისტემებით.

ალმონდი თავის შრომებში: Almond G. comparative political systems the journal of political, vol.18.1977; Almond G. developmental Aproach to political systems. – “world politices january 1975; – Almond G. developmental Aproach political, NY, 1978; ანალიზებსა და განიხილავს პოლიტიკური სისტემებისა და ტიპოლოგიის საკითხებს, ყურადღებას ამახვილებს შედარებისა და კლასიფიკაციის პრობლემებზე. დევიდ ისტონისაგან განსხვავებით, რომელიც ნაკლებ ყურადღებას უთმობდა პოლიტიკური კულტურის პრობლემას, გაბრიელ ალმონდი განასხვავებს პოლიტიკურ სისტემებს მათი სტრუქტურისა და კულტურის საფუძველზე და ხაზს უსვამს მათ შორის არსებულ ურთიერთკავშირს. გაბრიელ ალმონდის სტრუქტურულ-ფუნქციონალურ ანალიზში უმთავრესს

„როლის“ ცნება წარმოადგენს. „როლის“ კატეგორიის მეშვეობით ის განსაზღვრავს პოლიტიკურ სისტემას, როგორც ურთიერთმოქმედი როლების ნაკრებს“, როგორც „როლისმიერ სტრუქტურას“ და როგორც „როლების ურთიერთმოქმედ ტიპს“, რომლებიც იძულების ძალით განმტკიცებულ გადაწყვეტილებებზე ახდენენ ზემოქმედებას¹⁰⁹.

გაბრიელ ალმონდი აანალიზებს ასევე პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონირების პრობლემასაც. მისი კონცეფციით თანახმად, პოლიტიკური სისტემა რომ მოქმედებდეს და წონასწორობას ინარჩუნებდეს, უნდა ასრულებდეს მოთხოვნათა გარკვეულ ნაკრებს, რომლებსაც ის სისტემის იმპერატივებს უწოდებს. იგი არა მარტო ინსტიტუციონალური პოლიტიკური სტრუქტურებისა და მექანიზმების, არამედ ნებისმიერი არაფორმალური მექანიზმების შესწავლის საჭიროებას ასაბუთებს, რომელთა მეშვეობითაც ფაქტობრივად ხორციელდება პოლიტიკური სისტემის ფუნქციები¹¹⁰ საერთოდ პოლიტიკური სისტემის ფუნქციები მოიცავს შესავალ აქტივობებს, როგორიცაა ინტერესების არტიკულაცია, აგრეგაცია, სოციალიზაცია და კომუნიკაცია და გამოსავალ ფუნქციებს. როგორიცაა კანონების შექმნა, მათი გამოყენება და განაჩენის გამოტანა.

მნიშვნელოვანი წილი სოციალური კომუნიკაციის პრობლემა-

¹⁰⁹ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 27; Almond G. comparative political systems the journal of political, 1977, p. 39.

¹¹⁰ ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2010, გვ. 28.

თა შემუშავებაში როგორც პოლიტიკური ერთობისა და ურთიერთ-დამოკიდებულების საფუძვლისა მიუძღვის ამერიკელ პოლიტოლოგს კარლ დოიჩს¹¹¹ მას პოლიტიკა ესახებოდა როგორც დასახული მიზნების მისაღწევად საზოგადოების ძალისხმევის მართვისა და კოორდინაციის პროცესი. მაშასადამე, პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონირება დამოკიდებულია გარემოდან შემოსული ინფორმაციის ხარისხსა და მოცულობასა და საკუთარი მოქმედების შესახებ ინფორმაციაზე. კარლ დოიჩის კონცეფციაში ძირითადად ყურადღება ეთმობა ინფორმაციის დიდ მნიშვნელობას სოციალური სისტემის ფუნქციონირებაში. ხოლო პოლიტიკური ცხოვრების ყველა მონაწილეს შორის ინფორმაციის მუდმივი გაცვლის გარეშე შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ პოლიტიკური სისტემის სრულფასოვანი ფუნქციონირება. პოლიტიკური კომუნიკაცია ეწოდება პოლიტიკური ინფორმაციის პროცესს, რომლის დროსაც მიმდინარეობს ინფორმაციის მიმოქცევა პოლიტიკური სისტემის ერთი ნაწილიდან მეორესა და ასევე პოლიტიკურ და სოციალურ სისტემებს შორის. პოლიტიკური კომუნიკაცია კი პოლიტიკის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია.

როგორც ვხედავთ, პოლიტიკური სისტემა საზოგადოების მეტად აუცილებელი და კანონზომიერი ფენომენია. პოლიტიკური სისტემის საშუალებით პოლიტიკურ პროცესებს მიზანმიმართული და მართვადი ხასიათი ენიჭებათ. იგი ძირითადად მოიცავს

¹¹¹ Карл Доич, Нервы управления модели политической коммуникации и контроля, М. 1966.

სტრუქტურულ-ინსტიტუციურ და სტრუქტურულ—პროცესუალურ შემადგენელ ნაწილებს. ასევე პოლიტიკური პროცესების მართვის ინსტიტუციურ-ორგანიზაციულ ფორმებს¹². და ბოლოს, აღსანიშნავია, რომ ცნება „პოლიტიკასთან“ დაკავშირებულია, საკუთრივ, პოლიტიკურის პროცესუალური განმარტება. ეს მაშინ, როდესაც საუბარია, საერთოდ, პოლიტიკური ნება—სურვილის გამოვლინების პროცესის შესახებ, რომელსაც ინტელექტუალური, ნებელობითი, შეფასებითი და სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფორმები გააჩნია.

პოლიტიკის სტრუქტურაში გამოიყოფა ფორმა, შინაარსი და პროცესი. პოლიტიკური ფორმა ესაა პოლიტიკის ორგანიზაციული სტრუქტურა (სახელმწიფო, პარტია და ა. შ.), რომელიც პოლიტიკას მყარ და სტაბილურ ხასიათს აძლევს. ასევე ნორმები, კანონები მას ურყეობას, სტაბილურობას ანიჭებენ და შესაძლებლობას ააძლევენ მოახდინონ ადამიანების მოქმედების, ქცევის რეგულირება და პოლიტიკური წესრიგისა და სტაბილური პოლიტიკური სიტუაციის განსაზღვრა. პოლიტიკის შინაარსი გამოიხატება მის მიზნებში, ფასეულობებში, პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების მოტივებში, პრიორიტეტებსა და მისი განხორციელების ფორმებსა და მექანიზმებში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იმ პრობლემებში, რომლებსაც საკუთრივ პოლიტიკა წყვეტს. პოლიტიკურ პროცესებში თავის გამოხატულებას პოულობს პოლი-

¹² იხ. Политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с.13.

ტიკური მოღვაწეობის რთული, მრავალსუბიექტური და კონფლიქტური ხასიათი, რომელიც დამახასიათებელია სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების, ორგანიზაციებისა და ინდივიდების ურთიერთობების გამოვლენასა და განხორციელებაში¹¹³

პოლიტიკის მეთოდები და ფუნქციები. პოლიტიკური მოვლენებისა და პროცესების შეცნობა—გაცნობიერება ხდება სხვადასხვა მეთოდებით. (ბერძნული *methodos* - კვლევის გზა). მეთოდები ესაა საშუალებები ანალიზისა, წესი თეორიის შემოწმებისა და შეფასებისა. დღეს უმთავრესად მიღებულია ინსტიტუციონალური, კომპარატიული, სოციოლოგიური, ანტროპოლოგიური და ფსიქოლოგიური მეთოდები. სტრუქტურულ—ფუნქციონალური ანალიზი. აქ კვლევის ერთეულად მიიღება მოქმედება, ქცევა, ხოლო საზოგადოება წარმოადგენს, როგორც მოქმედების რთული სოციალური სისტემების ერთობლიობას (ტალკოტ პარსონსი, გაბრიელ ალმონდი), რაც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ. ყოველი ინდივიდი თავის მოქმედებაში ორიენტირებულია „საყოველთაოდ აღიარებულ“ წესებზე. ნორმები გაერთიანებული არიან ინსტიტუტებში, რომელთაც გააჩნიათ სტრუქტურები და ასევე ფუნქციები საზოგადოებაში სტაბილურობის მისაღწევად¹¹⁴

მარტივად რომ ვთქვათ, პოლიტიკის უმთავრესი ფუნქცია

¹¹³ იხ. политология, под ред. М. А. Василика, М. 2005, с.9.

¹¹⁴ იხ. политология, под ред. Василика, М. 2005 с с.11.

საზოგადოებაში ის არის, რომ შეგნებაზე დაყრდნობით მშვიდობიანი და ძალისმიერი საშუალებით უზრუნველყოს საზოგადოების ოპტიმალური თვითრეალიზაცია. ამდენად, პოლიტიკა როგორც სოციალური მოვლენა რთული და მრავალფეროვანია. ის მუდმივი განუყოფელი ატრიბუტია საზოგადოებრივი ყოფა—ცხოვრებისა. წარმოიშვა ადამიანების მიერ ერთმანეთის მიმართ წაყენებული მოთხოვნებიდან გამომდინარე. პოლიტიკა ხელს უწყობს საზოგადოებაში დაპირისპირების განმუხტვასა და განელებას, როდესაც მოთხოვნები კონფლიქტური ხდება. ეს ფუნქცია მას უჩნდება დეფიციტურ სიკეთეთა განაწილებისა და საერთო მიზნების მიღწევის საქმეში საზოგადოების მართვის მბრძანებლური ხასიათის გამო. პოლიტიკა მოიცავს საზოგადოების მთელ სივრცეს თავისი უსაზღვრო უფლებამოსილებით, სიკეთეთა განაწილების მიზნების წამოყენებით, სოციალური საკითხების ხელმძღვანელობით, ხელისუფლების მოპოვებით, ინტერესთა კონკურენციის განხორციელებითა და გავლენის მოხდენით. ეს ვლინდება ყოველი საზოგადოებრივი ჯგუფის შიგნით

თანამედროვე ეტაპზე, პოლიტიკური სრულყოფის პირობებში, უფრო თავისუფალი და შემოქმედებითი გახდა პოლიტიკური პროცესების მართვა და მისი მოდელირება. ამჟამად ადამიანის ყოფა—ცხოვრება და საქმიანობა პოლიტიკის გარეშე წარმოდგენილია. დღეს ადამიანი თავისი ინტელექტითა და კულტურით პოლიტიკის აქტიური მონაწილე, შემოქმედითი და მისი ძირითადი ორიენტირების განმსაზღვრელი გახდა.

საერთოდ, კაცობრიობის ისტორია პოლიტიკისა და პოლიტიკური პროცესის, ადამიანთა პოლიტიკური მოღვაწეობისა და მის საფუძველზე დამკვიდრებული თანაცხოვრების მთელი ისტორიაა¹⁵ ამდენად, პოლიტიკა თავისი არსით წარმოადგენს ადამიანთა საზოგადოების საქმიანობისა და მოღვაწეობის ყველაზე მრავალფეროვანი ტიპებისა და ფორმების უნიკალურ სპექტრსა და სინთეზს. მასში თავს იყრის უფაქიზესი სულიერი ძაფები, რომელიც მომდინარეობს ყოველი მხრიდან. პოლიტიკის შესახებ საუბრისას შეიძლება სრულიად მართებულად განვაცხადოთ, რომ ის არის მსოფლმხედველობითი, ფილოსოფიური, იდეოლოგიური მიდგომებისა და პროგრამების, საზოგადოებაზე თეორიული და ემპირიული შეხედულებების მთელი სისტემა. ყოველ შემთხვევაში, ისინი გამოხატავენ

¹⁵ პოლიტოლოგია, თბ., 2004, გვ. 5.

შემადგენელი სხვადასხვა ჯგუფის მოთხოვნებს, პრეტენზიებს, უფლებებსა და მიზნებს, ნაციონალურსა და სახელმწიფოებრივ ინტერესებს. ამ ღირებულებათა არტიკულაციის არსი კი მის პრაქტიკულ განხორციელებასა და სახელმწიფო ინსტიტუტების მიერ ცხოვრებაში გატარებას გულისხმობს, რაც მართვის ურთულეს ხელოვნებას მოითხოვს.

პოლიტიკა გამოხატავს არა მხოლოდ დასახელებულ ფაქტორთა მრავალფეროვან შეხამებასა, არამედ მათ განსაზღვრულ შეთავსებასა და სტრუქტურირებას. ამ ფაქტორთა გემოქმედების შედეგად ყალიბდება პოლიტიკის შინაარსიც, რომელიც წარმოადგენს მათ განსაკუთრებულ ჭრილს და მხოლოდ ამ მნიშვნელობით შეიძლება ვისაუბროთ პოლიტიკის მთავარი თვისების შესახებ — მის სპეციფიკაზე, როგორც ხელოვნებაზე¹¹⁶ სწორი პოლიტიკა „გამომდინარე მიახლოებით თავის იდეალურ ტიპთან, ყალიბდება დაახლოებით შემდეგი ძირითადი პრინციპებიდან: 1) ესაა პოლიტიკის ზოგადთეორიული და ზოგადმეთოდოლოგიური საფუძვლები, რომლებიც ფილოსოფიისა და მეთოდოლოგიის, მსოფლმხედველობითი, სამყაროს სურათის, იდეოლოგიისა და სხვადასხვა საზოგადოებრივი მეცნიერების ბაზაზე იქმნება; 2) პოლიტიკური პროგრამებისა და საერთო სტრატეგიული მიზნების კონფეფციები;

¹¹⁶ Валери Алтухов, политика и видение будущего, Общественные науки и современность, № 3, М. 1992. с. 38.

3) პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაციის მექანიზმები; 4) მიღებული პრაქტიკული შედეგების სისტემური ანალიზი¹¹⁷; 5) სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და ინსტიტუტების მოღვაწეობის წარმართვა და რეგულირება; 6) საქმიანი, შემოქმედებითი და კრიტიკული მიდგომა კადრების შერჩევის, განლაგებისა და აღზრდის პრობლემისადმი, რომლებიც შეძლებენ დასახული მიზნებისა და ამოცანების შესრულებას; 7) გაწაფულობა, უნარი გამოიტანო დასკვნები არა მარტო წარმატებებისა და გამარჯვებებიდან, არამედ ისწავლო წარუმატებლობებისა და დამარცხებებიდან.

საზოგადოებრივი ამოცანების სირთულე ითხოვს ადამიანთა განათლებისა და კულტურის დონისა და, რაც მთავარია, ხარისხის ამაღლებას, ქმედითი საკადრო რეზერვის შექმნასა და მათ საქმიანობაზე სათანადო კონტროლის დაწესებას. პოლიტიკური ხელმძღვანელობის ხსენებული პრინციპებიც კი ერთად აღებული ვერ იქნებიან გარდაუვალი წარმატების გარანტი ყოფა — ცხოვრების ყველა შემთხვევისა და გარემოებების პირობებში. პოლიტიკაში, სადაც საქმე ხანდახან უკიდურესად მეტისმეტად რთულ ურთიერთდამოკიდებულებებს ეხება, ყოველთვის აუცილებელია გათვალისწინებული იყოს სიტუაციის ცვალებადობა. საუკეთესო გამოსავალად ასეთ შემთხვევაში

¹¹⁷ Валери Алтухов, политика и видение будущего, жур. Общественные науки и современность, № 3. М. 1992, с. 38

რჩება ლავირება და დიპლომატია. ეს იმას ნიშნავს, რომ დასკვნების გაკეთება და გადაწყვეტილებების მიღება უნდა ხდებოდეს შექმნილი გარემოებებიდან გამომდინარე, იმ პრინციპების გათვალისწინებით, რომლებიც ჩვენ მიერ ზემოთ არის ჩამოთვლილი.

შეცდომებისა და წარუმატებლობათა ასაცილებლად, აუცილებელია გულდასმით შევისწავლოთ ობიექტური, კანონზომიერი პროცესები, რომლებიც საფუძვლად უდევს პოლიტიკას. შეცდომების თავიდან ასაცილებლად ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს, რომ პოლიტიკა არა მარტო მასების ხელმძღვანელობის, სახელმწიფო მმართველობისა და პროცესების მართვის ხელოვნებაა, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ამ ხელოვნების ცოდნა—დაუფლებაა, რაც ხშირად მხოლოდ ერთეულების ხვედრია.

აღსანიშნავია, რომ მე-19 საუკუნის გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვაწის ოტო ფონ ბისმარკის თქმით, პოლიტიკა—შესაძლებლის ხელოვნებაა. პოლიტიკა იმდენად არის შესაძლებლის ხელოვნება, რა ძალითაც ის ცდილობს მოახდინოს ახლად აღმოცენებული სინამდვილის რეალობის ტენდენციის რეალიზაცია, რომელსაც არ გააჩნია სრულფასოვანი აწმყო, მითუმეტეს, არც წარსული, მაგრამ გააჩნია მომავალი.

„ნებისმიერმა პოლიტიკოსმა ან სახელმწიფო მოღვაწემ, თუკი იგი წარმატებისკენ მიილტვის, უნდა იცოდეს, რისი გაკეთება შეიძლება პოლიტიკურად გარკვეულ გეოგრაფიულ წერტილში

მოცემულ დროს. მან უნდა იცოდეს, რა კანონებსა და ქცევის წესებს მიიღებს ხალხი, რას ჩათვლის არალეგიტიმურად და რა კანონების მუშაობას დაუშვებს საზოგადოებაში გაბატონებული დამორჩილების ჩვევები. ამასთან მან უნდა იცოდეს, რომელ კანონებსა და ქცევის ნორმებს დაუჭერს მხარს ხალხი იმ პერიოდის განმავლობაში, რომელიც საჭიროა სასურველი შედეგების მისაღწევად¹¹⁸; „რა არის პრაქტიკული ანუ შესაძლებელი დროის მოცემულ პერიოდში და მოცემულ ადგილას დამოკიდებული ადამიანების ფუდამენტალურ ჩვევებსა და ფასეულობებზე და მნიშვნელოვანწილად — მათი პრიორიტეტების შკალაზე ანუ იმაზე, თუ რა მიაჩნიათ მათ პირველხარისხოვნად“¹¹⁹

რამდენადაც პოლიტიკა დაფუძნებულია საზოგადოებრივი განვითარების კანონებზე, იმდენად იგი უნდა განიხილებოდეს ამ კანონების, კატეგორიებისა და მეთოდების ობიექტური ლოგიკის მსჯელობის პრიზმაში. პოლიტიკის განხილვა არ შეიძლება როგორც რაღაც თვითნებურის, განკერძოებულისა ან გადაცემულისა გამოსასყიდად ცალკეული პიროვნებებისადმი, ზოგჯერ სოციალური ჯგუფებისა და მთელი კლასისათვისაც კი. აუცილებელ პირობას, რომელიც ხელს უწყობს პოლიტიკის შიგნით და მის გარეთ მოქმედი ობიექტური პროცესების უკეთესად გაგებას, წარმოადგენს ისტორიული გამოცდილების შესწავლა, მისი გაკვეთილებისადმი გულისხმიერი დამოკიდებულება და

¹¹⁸ კარლ დოიჩი, პოლიტიკა და პოლიტიკური ფსონები, თბ., 2008, გვ. 21.

¹¹⁹ იქვე.

პოლიტიკურ მოღვაწეობაში მთელი რიგი მნიშვნელოვანი ფაქტორების გათვალისწინება, რომლებიც მასზე გავლენას ახდენენ.

პოლიტიკა, როგორც აღვნიშნეთ, არა მარტო ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემაა თავისი კატეგორიებით, კანონზომიერებებითა და მეთოდებით, არამედ ხელოვნებაა, რომელიც მდგომარეობს ცოდნასა და უნარში, გამოიყენო არსებული შესაძლებლობები, რომ მიიღო სწორი და გააზრებული, აწონილ-დაწონილი პოლიტიკური გადაწყვეტილებები. ამის განხორციელება შეიძლება თეორიული ცოდნისა და ისტორიული გამოცდილებით შემოწმებული ლოგიკური დასკვნების საფუძველზე, ასევე წარმოსახვის, ინტუიციის, შემოქმედებითი გაბედულობის, შეუპოვრობისა და ფანტაზიის მეოხებით. ამასთან დაკავშირებით მოგვყავს საინტერესო მოსწრებული გამონათქვამი: „პოლიტიკა მეცნიერება არაა, ეს ხელოვნებაა“ ამ სიტყვების ავტორია, „თუ ვიმსჯელებთ, თანამედროვეთა განსაზღვრებით (ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბ., 2008, გვ. 16) გერმანიის კანცლერი ოტო ფონ ბისმარკი. გერმანელი ხალხის კუმირმა ეს თავის დროზე განაცხადა რეიხსტრაგის სხდომაზე¹²⁰ გამოჩენილი პოლიტიკოსი და დიპლომატი თავის ცოდნასა და გამოცდილებას აღიარებდა რა, სწორედაც რომ გულისხმობდა სახელმწიფოს მართვის ხელოვნებას, ანუ კოლექტიური გადაწყვეტილებებისა და

¹²⁰ ნ. დარსანია, პოლიტიკური ინსტიტუტები, თბ., 2011, გვ. 50.

გატარების გზით საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე კონტროლს. ეს ალბათ პოლიტიკის ის კლასიკური განსაზღვრებაა, რომელიც ამ სიტყვის პირველადი ანტიკურ საბერძნეთში შექმნილი მნიშვნელობიდან მომდინარეობს¹²¹

პოლიტიკა როგორც ხელოვნება ეს არის პოლიტიკის ის აუცილებელი კომპონენტი, რომელიც არსებითად განსაზღვრავს მის ეფექტურობას, მეთოდების ხასიათს, ტაქტიკის არჩევასა და პოლიტიკური მოღვაწის პროფესიონალურ მოწოდებას. როგორც ოსვალდ შპენგლერი ამბობს, „სახელმწიფოებრივი საქმიანობისათვის დაბადებული კაცი, უპირველეს ყოვლისა, მცოდნეა, მცოდნე ადამიანის მდგომარეობის, მცოდნე საგნის. მას აქვს ხედვა, რომელიც ჭრეტს ყოველ შესაძლებლობას უცდუნებლად, დაუგვიანებლად“¹²².

პოლიტიკის აყვანა ხელოვნებამდე აიხსნება პოლიტიკური პროცესის ალბათობითი ხასიათით, რაც გამოწვეულია მისი საწყისი პირობების შესახებ ინფორმაციის უკმარისობით. აქ იგულისხმება მოულოდნელი გაუთვალისწინებელი ფაქტორების გამოჩენის შესაძლებლობა, საბოლოო შედეგების განუსაზღვრელობა და ა. შ. საერთოდ, პოლიტიკური პროცესი არასდროს არ შეიძლება იყოს სრულიად რაციონალური, ხოლო არაკონტროლირებადი პროცესები პოლიტიკაში მიუღებელი და

¹²¹ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბ., 2008, გვ. 16.

¹²² ოსვალდ შპენგლერი, პოლიტიკის ფილოსოფია. ჟურნალი, პოლიტიკა, თბ., 1995, №9, გვ. 27.

არასასურველია. არასასურველი და მიუღებელია ის პოლიტიკური პროცესის ორგანიზაციისა და განხორციელების დროს და, საერთოდ, ნებისმიერი პოლიტიკური მოქმედებისას ჩნდება ორმაგი ამოცანა: რაღაცნაირად უნდა შედგეს კომპენსირება ზუსტი, საფუძვლიანი ცოდნის უკმარისობისა და ამავე დროს რაციონალურობის ფარგლებში თავის შეკავებისა, რომ არ დავეშვათ უპასუხისმგებლო გადაწყვეტილებების მიღება და მოქმედებანი.

პოლიტიკური ამოცანების გადაწყვეტა დაკავშირებულია პოლიტიკური ურთიერთობების ტექნოლოგიებთან. ასევე— პოლიტიკურ ძალთა თანაფარდობასა და ადამიანთა ცოდნასა და მათ ინტერესებთან, პოლიტიკური სუბიექტის სუსტ და ძლიერ მხარეებთან — მასების, ჯგუფების, ცალკეული პირებისა და ა. შ. მოქმედების ლოგიკასა და ფსქოლოგიასთან. სწორედ ის განსაზღვრავს პოლიტიკურ ტაქტიკასა და კონკრეტული პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების წესს. ტაქტიკური ტექნიკა და მანევრირების უნარი, როცა გადადის უფრო მნიშვნელოვან სტრატეგიულ მოქმედებაში ეს ნიშნავს — სწორი ფსიქოლოგიური გათვლის საფუძველზე ზუსტი მანევრირების შესაძლებლობას, მიზნის მოქმედებაში მოყვანის უნარსა და მოქნილი პოლიტიკური თამაშის წარმართვას.

პოლიტიკური მოქმედება ახდენს პოლიტიკური სისტემის ორიენტირებას განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად, რომლებიც

გამოხატავენ სხვადასხვა ჯგუფების ნამდვილ ინტერესებს. აქედან გამომდინარე, საკუთრივ, პოლიტიკა წარმოადგენს, უწინარეს ყოვლისა, მოქმედებას, ხოლო პოლიტიკური მოქმედება მისი წარმმართველი იდეის გარეშე იქნებოდა სიბრმავე. პოლიტიკური იდეები კი ადამიანების გარეშე, რომლებიც ახდენენ მის განხორციელებას რეალურ ცხოვრებაში, დარჩებოდნენ უნაყოფო¹²³.

ამავდროულად, აუცილებელია, განვასხვაოთ პოზიტიური („რალაცის შესრულება, განხორციელება“) და ნეგატიური („რალაცისგან თავის შეკავება“) პოლიტიკური მოქმედება. ამის საჭიროება იმდენად დგება, რამდენადაც რაციონალური და ირაციონალური პოლიტიკური მოქმედების ორი განსხვავებული ტიპია. რაციონალური პოლიტიკური მოქმედება აკმაყოფილებს შემდეგ მოთხოვნებს: მის აგენტს გააჩნია მკაფიო წარმოდგენა მიზნების შესახებ, რომლის მიღწევაც განზრახული აქვს მას. მიზნების განხორციელებათვის ადეკვატური მეთოდები აქვს შერჩეული და გააჩნია უნარი ეფექტურად გამოიყენოს ისინი. ასევე შეუძლია გადახედოს და შეიტანოს ცვლილებები თავის სტრატეგიაში, თუ ის არ მოიტანს მოსალოდნელ შედეგებს. რაც შეეხება ირაციონალურ პოლიტიკურ მოქმედებას, მას როგორც წესი, მოაქვს წარუმატებლობა. ამას იწვევს იმის უუნარობა სწორად შეუთავსოს საშუალებები მიზნებსა და ღრმად გაერკვეს არსებულ გარემოებებსა და ვითარებებში. და ბოლოს, ხაზი უნდა გავუსვათ

¹²³ Н. С. Санистебан основы политической науки, М. 1992, с. 46.

იმას, რომ, მაქს ვებერის თანახმად, პარადოქსალური შეიძლება ვუწოდოთ პოლიტიკური მოქმედების შედეგებს, უფრო ზუსტად, იმ ფაქტს, როდესაც პოლიტიკურ მოქმედებას ხშირად არ მივყავართ დასახულ მიზნებამდე (პირიქით, იწვევს საპირისპირო შედეგებს). ეს ნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკური მოქმედების ანალიზისას აუცილებელია, მკაფიოდ განვასხვავოთ, ერთი მხრივ, შეგნებულად დასახული მიზნები და, მეორე მხრივ, გაუთვალისწინებელი მოულოდნელი შედეგები,¹²⁴ ამავე დროს ობიექტური სიტუაციის სწორი ანალიზი, რომელშიც ვითარდება პოლიტიკური მოქმედება, საჭიროებს არა მარტო თეორიულ ინსტრუმენტარიას, არამედ ცოდნასაც და უნარსაც, რომ გამოვიყენოთ ის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. პოლიტიკური ამოცანების გადაწყვეტა ასევე აახლოებს პოლიტიკოსის ინტელექტს ემოციურ სფეროსთან. მათ შორის გამყოფ ზღვარზე ინტუიციურ სფეროში ქვეცნობიერად წარმოიშობა აშკარა იმპროვიზაციები, ზეშთაგონებები, წარმატებული, იღბლიანი მიხვედრილობანი, საზრიანობა და გადაწყვეტილებები თავისი შიდა ან სულიერი ბუნებისდა მიხედვით. ცოდნისა და ინსტიტუტური ინტუიციური არჩევანის ზღვარზე პოლიტიკამ შესაძლოა მიაღწიოს ნამდვილ ხელოვნებას, ამაღლდეს დამაუძლურებელი შრომიდან ემოციურ გაცისკროვნებამდე, შემდეგ კი პრაქტიკულ მოქმედებამდე. შესაბამისად, ეს ხორციელდება წარმატებულ შედეგებზე გათვლისა და მისი მიღების

¹²⁴ Н. С. Санистебан основы политической науки, М. 1992, с. 51.

მიზნით.

როგორც ისტორიული პრაქტიკა გვიჩვენებს, პოლიტიკა, როგორც ხელოვნება დამოკიდებულია არა მარტო ობიექტურ, არამედ სუბიექტურ ფაქტორებზე, რომელთა გაანალიზება ლოგიკურად შეუძლებელია. ეს ვითარება მოითხოვს შემოქმედებითად აზროვნებისათვის მუდმივ მზადყოფნას და პოლიტიკური მოღვაწეობისადმი შესაბამის დამოკიდებულებას.

ამასთან დაკავშირებით პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს კანონს წარმოადგენს საზოგადოებრივი განვითარების მთელი ობიექტური და სუბიექტური პროცესების ცოდნა და გათვალისწინება და მისი გამოყენება პრაქტიკულ საქმიანობაში. მხოლოდ ამ გზითაა შესაძლებელი სწორად გათვალისწინება პოლიტიკაში და, ეს ბუნებრივია, რადგან შემთხვევითობა არსებობს და მოქმედებს კანონზომიერების ფარგლებში. ხოლო პოლიტიკა ამ მნიშვნელობით მოცემულ პირობებში შესაძლებლის მიღწევაა. აქედან გამომდინარე კი, აუცილებელია არა მხოლოდ მიზნის, მიმართულების ცოდნა, არამედ მისი მიღწევის საშუალებების გააზრებაც. ასევე საჭიროა მთელი ძალების მობილიზაცია მისი განხორციელების უზრუნველსაყოფად. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ არ შეიძლება წარსული გამოცდილების მნიშვნელობის აბსოლუტიზირება. შემოქმედებითი გააზრება სჭირდება პოლიტიკური მოქმედების თუნდაც ოდესღაც შემოწმებულ სქემებსა და პრობლემათა გადაწყვეტის ადრე ცნობილ და ჩვეულ ძველ

ხერხებსაც. ცოდნით შეიარაღებულ, გამჭრიახი გონების პოლიტიკოსს ყოველთვის უნდა ახსოვდეს ფროიდის მოსაზრება, რომელიც აღნიშნავდა, „... პოლიტიკაში აუცილებელია იმოქმედო მაშინვე სწრაფად და სწორად, აქ არ არის შესაძლებლობა ჰიპოტეზის შემოწმებისა, დააყენო საკითხი, რომ დაუბრუნდე მას მოგვიანებით და ა. შ. თუ პრობლემა დადგენილია, მიზანი განსაზღვრულია, უნდა იმოქმედო“¹²⁵

პოლიტიკისა და პოლიტიკური მოქმედების არსი გულისხმობს იმას, რომ იხედებოდე არა უკან, არამედ წინ. ეს კი იმას ნიშნავს, თუ პოლიტიკა სწორია, თუ არჩეულია სწორი მიმართულება, მაშინ აუცილებელია ბოლომდე წინსვლა (მიუხედავად, დროებით სირთულეებისა და დაბრკოლებებისა) სტრატეგიული შედეგების მისაღწევად. ეს იმდენად, რამდენადაც პოლიტიკური მოქმედება ყოველთვის კონკრეტულია. ის ვითარდება სპეციფიკურ კონტექსტში და აუცილებლად უნდა გავიაზროთ სწორად, რომ მოქმედება იყოს წარმატებული.

მუდმივად უნდა გვახსოვდეს იმის შესახებ, რომ პოლიტიკური მოვლენები აუცილებლად ატარებენ თან იმ ადამიანთა „ნაკვალევს“, რომლებიც უშუალოდ ღებულობდნენ მონაწილეობას პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ასახავენ იმ კულტურულ, ემოციონალურსა და სულიერ გარემოს, რომელშიც ისინი

¹²⁵http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

ამასთან დაკავშირებით მაქვს ვებერი აღნიშნავს, რომ „როცა რომელიმე საკითხზე ამბობენ „პოლიტიკური“ საკითხიაო, მინისტრსა და მოხელეზე პოლიტიკური მოხელეაო, გადაწყვეტილებაზე — „პოლიტიკურად განპირობებულიაო, იგულისხმება, რომ პოლიტიკური საკითხის გადაჭრას, გადაწყვეტილების მიღებას თუ დასახელებული მოხელის მოღვაწეობის სფეროს დადგენას, იგივე ინტერესები განსაზღვრავს, რანიც ძალაუფლებაში მონაწილეობას, მის გადანაწილებასა თუ შენარუნებას წარმართავენო“¹²⁷ მრავალფეროვანია პირობები და მიმართულებანი ნებისმიერი პოლიტიკისა და ასევე მრავალგვარია მისი განხორციელების ხერხები და საშუალებანი. წარმატების (სწორი გათვლის) საწინდარია სწორედ ამ საშუალებების ამორჩევა და მათი გამოყენების კონკრეტული მომენტის განსაზღვრა, რაც პოლიტიკის, როგორც ხელოვნების, უმნიშვნელოვანესი გამოვლენაა. ეს არ არის ადვილი საქმე, მეტად რთულია და პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებისა და რეალიზაციის პირობებში მოითხოვს რაციონალურობისა და გამჭრიახობის უმაღლეს დონეს.

პოლიტიკისათვის დამახასიათებელია განსაკუთრებული მდგომარეობა. ეს არის მუდმივი განვითარება და დენადობა.

¹²⁶ http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

¹²⁷ მაქვს ვებერი, პოლიტიკა როგორც მოწოდება და ხელოვნება, თბ., 1994, გვ. 13.

ამიტომაც პოლიტიკური პროცესები, მოქმედებები, ურთიერთობები და მოვლენები არასდროს არ რჩებიან, თუნდ მოკლე დროის განმავლობაშიც კი, ერთგვაროვანი და უცვლელნი. ყოველთვის ჩნდება გარემოებები, რომლებიც მუდმივად საჭიროებენ პოლიტიკური სუბიექტებისაგან ახალ—ახალ მიდგომებს, გადაწყვეტილებებსა და ძალ—ღონეს მათი რეალიზაციისათვის. ეს კი, თავის მხრივ, იძლევა შესაძლებლობებს, რომ გავაკეთოთ ორი მნიშვნელოვანი დასკვნა: ჯერ ერთი პოლიტიკის განხორციელება წარმოადგენს არაერთმომენტიან ღონისძიებას, არამედ მთელ პროცესს. შესაძლებელია მაშინათვე, პოლიტიკური მოქმედების დასაწყისშივე, მოულოდნელად წარმოიშვას ახალი გაუთვალისწინებელი გარემოებანი და ფაქტორები, რომლებიც არა მხოლოდ მოახდენენ გავლენას საბოლოო შედეგებზე, არამედ შეიძლება გადამწყვეტი როლიც კი ითამაშონ. სწორედ, უნარი საზოგადოებაში პოლიტიკური პროცესების განვითარების მომენტების განსაზღვრისა და ახალი გარემოებების პროგნოზირებისა და წინასწარ განჭვრეტისა, კიდევაც ხდის პოლიტიკას ხელოვნებად. ე. ი. მოღვაწეობის ისეთ სახეობად, რომლის დამახასიათებელ თვისებად გვევლინება წარმოსახვა, ინტუიცია, შემოქმედებითი სითამამე და ფანტაზია¹²⁸

მეორე მნიშვნელოვანი დასკვნა მდგომარეობს იმაში, რომ არ

¹²⁸ http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

შეიძლება პოლიტიკის ფაქტებისადმი ისე მოპყრობა როგორც სტატიკურისა და უცვლელისადმი. პოლიტიკური პროცესები იმყოფებიან მუდმივ განვითარებასა და ჩამოყალიბება—ქმნადობაში. ეს კი აქცევს მომენტის შერჩევას, პოლიტიკურ პროცესში ადამიანის ჩართვის ადგილსა და დროს უდიდეს ხელოვნებად, რომელიც შეიძლება შეძენილ იქნას გამოცდილებასთან ერთად. აღსანიშნავია, რომ ერთ—ერთი რჩევათაგანი უდიდესი მოაზროვნის, სახელმწიფო მოღვაწისა და პოლიტიკოსის ნიკოლო მაკიაველისა, სწორედ ის არის, თუ როგორ უნდა იქცეოდნენ „საერთოდ ბრძენი მთავრები, რომლებიც არა მარტო აწინდელ, არამედ მომავალ გართულებებსაც უნდა ითვალისწინებდნენ და ყოველ ღონეს ხმარობდნენ, რათა თავიდან აიცილონ ისინი. რადგან, თუ შეიძლება მათი წინასწარ განჭვრეტა, არც მათთან ბრძოლა იქნება შეუძლებელი, მაგრამ თუ მათ მოახლოებას დაუწყებ ლოდინს, ყოველგვარი ღონისძიება ნაგვიანვეი აღმოჩნდება, რადგან უკურნებელი გახდება სენი. აქ საქმე ზუსტად ისეა, როგორც ექიმები ამბობენ ჭლექთან დაკავშირებით: თავდაპირველად მისი განკურნება ადვილია, მაგრამ გამოცნობაა ძნელი, ხოლო თუ საკმაო დრო გავიდა, მაშინ პირიქით, მისი გამოცნობა ადვილია, მაგრამ განკურნებაა ძნელი“¹²⁹ მიყვებით მაკიაველის ნაწერს: „იგივე ითქმის სახელმწიფოს მიმართ: თუ წინასწარ გამოიცნობ

¹²⁹ ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010., გვ. 84.

მის წიაღში ჩასახულ ბოროტებას (რაც გამჭრიახთა ხვედრია მხოლოდ) მისი განკურნება ადვილი საქმეა, მაგრამ თუ ვერ გამოიცანი და საშუალება მიეცი მას იზარდოს, რომ ყველასათვის ცხადი შეიქმნას, მაშინ ველარაფერს უშველი მას“¹³⁰ ამის გათვალისწინება შემდგარ პოლიტიკოსებს ჩვევიათ კიდევ. ჩვენი აზრით, ეს მისასაღებელია.

როგორც პოლიტიკური პრაქტიკა გვიჩვენებს, პოლიტიკურ პროცესებზე გავლენის მოხდენა და მათი კონტროლირება ადრეულ პერიოდში ბევრად უფრო იოლია, ვიდრე მათ დამამთავრებელ ეტაპზე. პოლიტიკოსის ხელოვნება ვლინდება იმაში, რომ პოლიტიკური გადაწყვეტილებები მიიღებოდეს არა მარტო სწორად, არამედ თანმიმდევრულად და დროულად. ამგვარად, პოლიტიკური ხელოვნება ნიშნავს ადამიანის რაციონალური, ინტელექტუალური და ინტუიციური, ქვეცნობიერი ფაქტორებისა და გრძნობების შეხამება—შეწყობას. ამ სინთეზში განსაზღვრულ პირობებსა და ვითარებაში შეიძლება წარმოიშვას პოლიტიკური ხარიზმა (ხარიზმა როგორც ღმერთის მიერ ბოძებული). „ხარიზმად უნდა ჩაითვალოს პიროვნების უჩვეულოდ მიჩნეული თვისება, როლის წყალობითაც ის ფასდება ზებუნებრივი და ზეადამიანური და სხვა ადამიანებისადმი მიუღწეველი განსაკუთრებული ძალებითა და თავისებურებებით

¹³⁰ იქვე, გვ. 85.

დაჯილდოებულად¹³¹ სახელდობრ, ესაა პოლიტიკოსის უნარი გამოიწვიოს მისადმი ადამიანების ნდობა, რომელიც შეიძლება გადაიზარდოს მისტიკურ თაყვანისცემაშიც კი. ამავდროულად. აუცილებლად უნდა ვფლობდეთ გააზრებული ბრძოლისა და პოლიტიკური კომპრომისის, ადამიანებთან დიპლომატიური მუშაობისა და გადაწყვეტილებების მიღების ხელოვნებას. ეს იმდენად საჭიროა, რამდენადაც პოლიტიკური მოღვაწეობის ყველა სხვა ფორმის განხორციელება არასდროს არ უნდა დომინირებდეს პოლიტიკის თეორიულსა და რაციონალურ პრინციპებზე უფრო მაღლა. აგრეთვე მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის, რომ შეუზღუდავი პოლიტიკა, ეს არის დიდი რისკი, ნამდვილი პოლიტიკის გადაგვარება — გადაზრდა ბინძურ პოლიტიკანობასა და მხოლოდ პირადი ამბიციებისა და ძალაუფლებამოყვარულობის ბატონობაში.

რასაკვირველია, პოლიტიკის წარმართვას გამორჩეული, განსწავლული და გამჭრიახი გონების ადამიანები სჭირდება, რამდენადაც პოლიტიკის წარმოების ხელოვნებაზე არის მთლიანად დამოკიდებული ქვეყნის — სახელმწიფოს არსებობა, მისი აწმყო და მომავალი. ეს თუ მისაღებია (მიგვაჩნია, რომ ეს ასეა), მაშინ აქედანვე იკვეთება მეტად საინტერესო პრობლემა, ვინ შეიძლება იყოს პოლიტიკოსი?

პოლიტიკოსი შეიძლება იყო ნებისმიერი ადამიანი, ვისაც

¹³¹ მაქს ვეებერი, პოლიტიკა როგორც მოწოდება და ხელოვნება, თბ., 1994, გვ. 13.

ამისი ნიჭი და უნარი გააჩნია. პოლიტიკოსად იწოდება ისეთი ადამიანი, რომელიც მოხერხებულად, ყოველგვარი ნერვიულობისა და დაძაბვის გარეშე აწარმოებს გაწონსწორებულ გონივრულ პოლიტიკას. ის უნდა იყოს ქვეყნის ერთგული და პროგრესის დიადი იდეების გამზიარებელი, ქომაგი და გამტარებელი¹³². ყოველგვარი პოლიტიკური საქმიანობის საზრისი სხვა არაფერია, თუ არა სახელმწიფოს ძლიერების უზრუნველყოფა ნებისმიერი ხერხებითა და საშუალებებით.¹³³ ამდენად, თუ ვიმსჯელებთ მაქს ვებერის მიხედვით, რა არის პოლიტიკა და ვინ ვინ შეიძლება იყოს მოწოდებით პოლიტიკოსი, შეიძლება დავასკვნათ: პოლიტიკა არის ძალადობაზე დამყარებული ლეგიტიმური, ორგანიზებული მართვის ხელოვნება, რომელსაც აწარმოებენ ადამიანთა ჯგუფები გარკვეული კონკრეტული მიზნების განსახორციელებლად პოლიტიკურ საქმიანობას ეწევიან ის ადამიანები, რომელთაც მისი განხორციელებისათვის გარკვეული მიზნები ამოძრავებთ. ასეთი ადამიანები პოლიტიკურ სარბელზე თუკი გარკვეულ წარმატებას აღწევენ, ეს ყველაფერთან ერთად მათი ნიჭისა და ალლოიანობის დამსახურებაა, რაც ასე სჭირდება ხშირად დიდი პოლიტიკის წარმოებას¹³⁴.

მოწოდებით პოლიტიკოსი ის არის, ვინც იცის პოლიტიკის წარმართვისა და მართვის ხელოვნება. იცის ადამიანთა ამრის

¹³² ალ. კუკანია, მეცნიერება და პოლიტიკა, თბ., 2006. გვ. 102-103.

¹³³ იქვე, გვ. 104.

¹³⁴ იქვე, გვ. 102-103.

მიმართულება, გააჩნია შესაძლებლობა გემოქმედება მოახდინოს და გავლენა იქონიოს მასებზე. ასევე გამსჭვალულია პასუხისმგებლობის გრძნობით¹³⁵ იმ მოვალეობის წინაშე, რაც მას აკისრია. მაქს ვებერის თქმით, მოწოდებით პოლიტიკოსი არის ის, ვისაც სჯერა, რომ არასოდეს შედრკება, თუნდაც სამყარო მის თვალში სულელი და საძაგელი ჩანდეს, თუნდ არ იყოს ღირსი იმისა, რისი მოძღვნაც მას უნდოდა ამ სამყაროსათვის, ვისაც ძალა შესწევს, ყველაფრისდა მიუხედავად, თქვას: „და მაინც“¹³⁶.

„პოლიტიკა მეცნიერება არაა, ხელოვნებაა!“ — ოტო ბისმარკის მიერ წარმოთქმულ ამ სიტყვებს თუ მივუბრუნდებით, ის საგარეო პოლიტიკის წარმართვის ხელოვნებას (უშუალოდ დიპლომატიას) როდი გულისხმობდა მხოლოდ, მას მხედველობაში ჰქონდა სახელმწიფოს მმართველობის ხელოვნება¹³⁷

აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფოს მართვის ხელოვნების შესახებ თავის დროზე აზრი გამოთქვა დიდმა ბერძენმა მოაზროვნემ დემოკრიტემ. მისი შეხედულებით, სახელმწიფოს მართვის ხელოვნება ყველა სახის ხელოვნებაზე მაღლა დგას. ამიტომ გემოძღვრავს და გვირჩევს: „ვისწავლოთ, გავწიოთ შრომა, რომლისგანაც იხადება დიადი სახელოვანი საქმენი ხალხისათვის“¹³⁸ პოლიტიკა, — ამბობს ის შემდეგ — „არის

¹³⁵ ალ. კუკანი, მეცნიერება და პოლიტიკა, თბ., 2006. გვ. 106.

¹³⁶ მაქს ვებერი, პოლიტიკა როგორც მოწოდება და ხელოვნება, თბ., 1994, გვ. 95.

¹³⁷ ბ. დარსანია, პოლიტიკური ინსტიტუტები, თბ., 2011, გვ. 284.

¹³⁸ Демокрит, в фрагментах и свидетельствах древности, под ред. Г. К Бамеля, М. 1935, с. 240.

უდიდესი ხელოვნება. დიდად სასარგებლოა ისწავლო ის, უძღვნა შენი თავი პოლიტიკურ მოღვაწეობას, რომელიც აძლევს ადამიანს სიცოცხლეს, დიდებასა და ბრწყინვალეობას“¹³⁹

ამდენად, პოლიტიკოსის ხელოვნება რთულ და, შესაბამისად, მძიმე მოღვაწეობას წარმოადგენს, რომელიც პოლიტიკისათვის დამახსიათებელ, მისთვის ბუნებრივ სხვადასხვა ნიშან — თვისებების შეთანხმება—შეხამებაში მდგომარეობს. ასევე, — იმ უნარსა და გამჭრიახობა—გაწაფულობაში, არც ერთ შემთხვევაში არ ჩავარდეს უკიდურესობაში და არ მოახდინოს ნებისმიერი სხვადასხვა ასპექტების აბსოლუტიზირება.

¹³⁹ Демокрит, в фрагментах и свидетельствах древности, под ред. Г. К. Бамеля, М. 1935, с. 240.

პოლიტიკა, როგორც პრაგმატული აზროვნება

თანამედროვე ეტაპზე სულ უფრო იზრდება პოლიტიკის, როგორც განსაკუთრებული ფენომენის გაცნობიერების არეალი, ასევე მისი როგორც პრაგმატული აზროვნების შეცნობის სიღრმისეული, სივრცითი მასშტაბები. ამიტომ დღეს წარმოდგენელია ადამიანის ცხოვრება და აქტიური საქმიანობა პოლიტიკის გარეშე. პოლიტიკა ადამიანის არსებობა-მოღვაწეობის განმსაზღვრელია. აქედან გამომდინარე, საზოგადოების გარდაქმნა სოციალ-ეკონომიკურსა და კულტურულ-პოლიტიკურ სფეროში და მისი შემდგომი განვითარება პოლიტიკის მეცნიერულ შესწავლას მოითხოვს, რომლის განხორციელება შემეცნებისა და პრაგმატული აზროვნების ნიადაგზეა მხოლოდ შესაძლებელი.

დამოკიდებულება პოლიტიკისადმი როგორც პრაგმატული აზროვნებისადმი გულისხმობს სუბიექტური ფაქტორების, ობიექტურ გარემოებათა და კანონზომიერებათა მთელი რიგი კომპლექსისადმი მისი მიმართების გათვალისწინებას. ასევე — საზოგადოების ოპტიმალურ ფუნქციონირება-განვითარებას, სოციალური ჯგუფების, ინდივიდების ურთიერთობას ობიექტურ პროცესებზე მათი შეგნებული მოქმედების გზით. ასევე გულისხმობს პოლიტიკის მიზანს, მოღვაწეობას და, აგრეთვე, პოლიტიკური მიზნის მიღწევის ხერხებსა და საშუალებებს. ხოლო

პოლიტიკის მიზანს უშუალოდ არსებულ პირობებში წარმოადგენს ოპტიმალური, სტაბილური მდგომარეობისა და დინამიური წონასწორობის დამკვიდრება — უზრუნველყოფა, როგორც მოცემული ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო არენაზე. ამის შესაბამისად, პოლიტიკისა და პოლიტიკური საქმიანობის მოღვაწეობის სწორად წარმართვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კრიტერიუმად გვევლინება საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს შორის დინამიური წონასწორობის უზრუნველყოფის ხარისხი, ადამიანის პოტენციალის ოპტიმალური განვითარების მიზნით. ამასთან დაკავშირებით პოლიტიკის განსაკუთრებულ შემადგენელ ელემენტს წარმოადგენს საზოგადოებრივი განვითარების მთელი რიგი ობიექტური და სუბიექტური პროცესების ცოდნა-გააზრება და გათვალისწინება, მათი გამოყენება პრაქტიკულ მოღვაწეობაში. პოლიტიკა უბრალოდ კი არაა დაკავშირებული პრაქტიკასთან, არამედ პრაქტიკა შეადგენს პოლიტიკის ორგანულ, განუყოფელ ნაწილს. პოლიტიკური პრაქტიკა თუ პრაქტიკული პოლიტიკა ერთი და იგივე ცნებებია.

უმნიშვნელოვანეს პირობას, რომელიც ხელს უწყობს პოლიტიკის შიგნით და მის მიღმა მოქმედი ობიექტური გარემოების ასახვას, წარმოადგენს ისტორიული ფაქტორების შესწავლა, მისი გაცვეთილებისადმი ყურადღების მიპყრობა. პოლიტიკური მოღვაწეობის სფეროში რიგი მრავალმხრივი ფაქტორების განსაკუთრებულად და სრულად ასახვის

გამოხატვისადმი სწრაფვა, რომლებიც მათზე ზემოქმედებენ. პოლიტიკაში ობიექტური მომენტის არსებობა და მისი დამოკიდებულება წარსულის მოვლენებზე ქმნის პოლიტიკური პროცესების წინასწარ განჭვრეტისა ან თვითმოდელირების შესაძლებლობას. თუმცა ამის გაკეთება შეიძლება მხოლოდ განსაზღვრული დროის ალბათობით, რადგან პოლიტიკის ერთ—ერთ უმნიშვნელოვანეს კანონს წარმოადგენს არა მარტო არსებული ვითარების გათვალისწინება, არამედ შესაძლებელი შედეგების წინასწარ განჭვრეტა. შორსმჭვრეტელობა, გამჭრიახობა, მოქნილობა, მომავლის შესაძლო შედეგების, მოვლენათა მსვლელობის განჭვრეტა—პროგნოზირება, ესაა მიზანი, არსი, მიმართულება პოლიტიკისა და ერთ—ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი პოლიტიკის როგორც პრაგმატული აზროვნებისა. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად სრულყოფილი პოლიტიკური მოდელის შექმნის არაერთი მცდელობისა, პოლიტიკური მოვლენების ახსნა და მოსალოდნელი შედეგების წინასწარ განჭვრეტა მეტად რთულია. შეიძლება ითქვას, რომ მეცნიერული ანალიტიკური ანალიზისა და პოლიტიკური გონებამახვილობის გარეშე თითქმის შეუძლებელია. ეს იმით არის განპირობებული, რომ პოლიტიკის სამყაროს გააჩნია თავისი იმპლიციტური სტრუქტურები, რომელიც ისე განაპირობებს პოლიტიკურ აქტივობას, რომ ხშირად არ ხდება მათი გააზრება. რასაკვირველია ამ სტრუქტურების გაშუქება ლოგიკურ განსჯას,

რეალობაზე კონცენტრირებულ მენიერულ მსჯელობას მოითხოვს, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ პოლიტიკა საკმაოდ რთული, კომპლექსური და მრავალმხრივი სფეროა. პოლიტიკის თავისებურებას, როგორც მოღვაწეობისა და სოციალური ურთიერთობების ფორმას, მივყავართ პოლიტიკის როგორც პრაგმატული აზროვნების აღიარებამდე, რომლის არსი პოლიტიკის სპეციფიკის, ასევე მის სუბიექტურ, ისე ობიექტურ ფაქტორებსა და გარემოებებზე დამოკიდებულების ხედვის უნარში გამოიხატება. ის ვერავითარ კონკრეტულ ლოგიკაში ვერ თავსდება და იწვევს პოლიტიკაში დაკავებული ადამიანებისგან მუდმივ მზადყოფნას ახალ ვითარებებსა და სიტუაციებთან მიმართებაში, რაც, თავის მხრივ, მოითხოვს მათგან თავიანთი მოღვაწეობისადმი უაღრესად შემოქმედებით მიდგომას.

ამდენად, აქ არ შეიძლება წარსულის გამოცდილების მნიშვნელობის, პოლიტიკური ქცევის, ჩამოყალიბებული სქემების, პრობლემათა გადაწყვეტის ჩვეულებრივი წესების აბსოლუტიზირება. პოლიტიკის ეს თავისებურება შესაძლებლობას იძლევა მასში ჩართული იყოს ადამიანური ინტუიციები, მოიცავდეს ემოციების მთელ გამას და მორალური ნორმების ფართო სპექტრს კულტურის სტერეოტიპების გათვალისწინებით. ამიტომ პოლიტიკაში აუცილებელია მოქმედება სწრაფად და გააზრებულად. აქ არ არსებობს ჰიპოთეზების, საკითხების გადამოწმების საშუალებები და შესაძლებლობა. თუ პრობლემა დადგენილია და მიზანი

დასახული, მოქმედება აუცილებელია. შესაბამისად, მიუხედავად ყველაფრისა, სასურველი შედეგიც გარდაუვალია.

ნებისმიერი პოლიტიკური მოვლენები ასახავენ მასში მონაწილე ადამიანების თავისებურებებს, კულტურულ—ემოციონალურ გარემოს, რომელშიც ისინი ჩამოყალიბდნენ თავიანთი აზროვნებით, ქცევით, მოქმედებითა და ტრადიციებით.

თანამედროვე პოლიტიკა არის ადამიანის, პოლიტიკური სუბიექტებისა და სოციუმის თეორიული და პრაგმატული პოლიტიკური მოღვაწეობა, პოლიტიკური სისტემის გარკვეული მოდელის დამკვიდრების, სახელმწიფოებრივ — კონსტიტუციური წესრიგის განმტკიცების, პოლიტიკური ხელისუფლებისა და პოლიტიკური ინსტიტუტების მიერ რაციონალურად საზოგადოების პოლიტიკური მოწყობის პროცესი. პოლიტიკა არის ადამიანთა ინტერესებისა და მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, საზოგადოების განვითარებისა და მისი ეტაპობრივი მოდერნიზაციის განმსაზღვრელი ფაქტორი¹⁴⁰ მაგრამ, თუ პოლიტიკის პირობები და მიმართულებები მრავალეროვანნი არიან, მაშინ არანაკლებ მრავალგვარი უნდა იყოს ის საშუალებები, რომლებიც პოლიტიკაში გამოიყენება. მათი შერჩევა და გამოყენების მომენტი წარმოადგენს პოლიტიკის არა მარტო როგორც ხელოვნების, არამედ პრაგმატული აზროვნების უმნიშვნელოვანეს გამოვლინებას. ეს კი, თავის მხრივ, მოითხოვს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების

¹⁴⁰ აბესაძე, გ., თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერების საგანი, იბ. პოლიტოლოგია, თბ., 2004, გვ.6

მიღებისა და მათი რეალიზაციის რაციონალურობის უმაღლესი ხარისხის დონეს, რასაკვირველია, განსაზღვრულ დროსა და გარკვეულ პოლიტიკურ სივრცეში.

პოლიტიკური სივრცე პოლიტიკური პროცესის კონკრეტიზაციის აუცილებელი ატრიბუტია, რამდენადაც პოლიტიკა თავისი შინაარსით დროსა და სივრცეში ფუნქციონირებადი პროცესია. პოლიტიკის შინაარსი და სტრუქტურა ყოველთვის ერთნაირი არ არის და დამოკიდებულია პოლიტიკური სისტემის მოდელზე¹⁴¹

პოლიტიკაში, შეიძლება ითქვას, ჩვენ საქმე გვაქვს რეალობის ელემენტთა განსაკუთრებულ მდგომარეობასა და მათ მუდმივ ცვლილება—დენადობასთან. აკი მისი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტები, გადაწყვეტილებები, პროცესები, მოქმედებები, ურთიერთობები, მოვლენები ისეთებია, რომლებიც არასოდეს არ რჩებიან პირველადი უცვლელი ფორმით, მცირე დროის განმავლობაშიც კი. მუდმივად ცვალებადი გარემოებანი ყოველთვის მოითხოვენ ახალ ძალისხმევას, ახალ გადაწყვეტილებებსა და ახალ საშუალებებს მათი ცხოვრებაში გატარების მიზნით. აქედან გამომდინარე, ყველაზე ნაკლები ორი მნიშვნელოვანი დასკვნა შეიძლება გავაკეთოთ: უპირველესი დეტერმინანცია პოლიტიკისა არის პროცესი, როცა პოლიტიკური ურთიერთობებისა ან მოქმედებების გაშლის მსვლელობისას გამოჩნდებიან ახალი გარემოებანი და ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ

¹⁴¹ გ. აბესაძე, პოლიტიკური კულტურა, თბ., 2015, გვ. 6.

შედგებზე, თანაც ხშირად გადამწყვეტი ფორმით. თვით იმ პოლიტიკური შედეგის მიერ წარმოშობილ ახალ გარემოებათა და მომენტთა გათვალისწინება ხდის პოლიტიკას პრაგმატული აზროვნების ასპექტად, მოქმედების სფეროდ, რომელიც ორიენტირებულია შემოქმედებაზე, უშუალოდ მოქმედებაზე, მათ შორის, შემთხვევით გარემოებათა და ურთიერთდამოკიდებულებების ასპარეზზე. ამიტომ, თუ ვიმსჯელებთ, ზოგიერთი პოლიტიკოსის, სახელმწიფო მოღვაწის ნათქვამით, მათ შორის, შემთხვევით გარემოებათა გამო „პოლიტიკაში არ შეიძლება გეგმის შედგენა წინასწარ, ხანგრძლივ დროზე გათვლით და შემდგომ მის ფარგლებში ბრმად მოქმედება“¹⁴² ამ სიტყვების ავტორად მიიჩნევენ ოტო ბისმარკს მე-19 საუკუნის გამოჩენილ პოლიტიკოსსა და დიპლომატს.

მეორე მხრივ, დამოკიდებულება პოლიტიკის ფაქტებისადმი არა როგორც ერთობ გაყინული მარადმოცემული მდგომარეობისადმი, სინამდვილისა, არამედ როგორც პროგრესისადმი, რომლებიც მუდმივ ქმნადობის ჩამოყალიბების ვითარებაში იმყოფებიან, ქმნის წარმატებული მომენტისა, პრაგმატული აზროვნებისა და პრაქტიკული გამოცდილების მქონე ადამიანის შერჩევისა და მის პოლიტიკურ პროცესებში ჩართვის აუცილებელ პირობებს. ნიკოლო მაკიაველის მოსაზრებით, ადამიანები ერთი და იმავე კანონების თანახმად, იბადებიან, ცხოვრობენ და

¹⁴² http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

კვდებიან. მისი აზრით, ვინც დააკვირდება წარსულსა და აწინდელ მოვლენებს ადვილად შეამჩნევს, რომ „ყველა სახელმწიფოში და ყველა ხალხში მბრძანებლობდნენ და მბრძანებლობენ ერთი და იგივე სურვილები და მისწრაფებები“, ამიტომ— განაგრძობს იგი,— „ყველაფერი ერთნაირად ხდება და ამქვეყნად ყველგან და ყოველთვის იმდენად და იმდენივე იყო სიკეთე, რამდენიც ბოროტება, მხოლოდ ეგაა, რომ ეს სიკეთე და ბოროტება სხვადასხვაგვარად მიეწოდებოდა სხვადასხვა ქვეყანაში“¹⁴³ ამგვარად, ნიკოლო მაკიაველის აზრით, ისტორია სხვა არა არის რა, თუ არა ამქვეყნად ერთხელ და სამუდამოდ მოცემულ ძალთა გადაადგილება — გადანაცვლება. მასალა, რომლისგანაც იქმნება საზოგადოებრივი ცხოვრება, ყოველთვის ერთი და იგივეა და თუ ამ ერთგვაროვანი მასალით წყდება სინამდვილე, სხვადასხვა დროში სხვადასხვა შედეგს გვაძლევს. ეს აისახება მხოლოდ იმით, რომ მის წიაღში შეიძლება პოლიტიკურ კომბინაციათა სხვადასხვაობა¹⁴⁴

პოლიტიკური პრაგმატული აზროვნება, ისევე როგორც პოლიტიკის ხელოვნება, უწინარეს ყოვლისა, ადამიანის, მისი ბუნების, მისი გონების, მისი საარსებო მოთხოვნილებებისა და მათი დაკმაყოფილებისათვის ბრძოლის ნაირგვარ საშუალებათა ცოდნას ემყარება¹⁴⁵

¹⁴³ ბრეგვაძე, ბ., ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010, გვ. 30.

¹⁴⁴ ბრეგვაძე, ბ., ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010, გვ. 31.

¹⁴⁵ ბრეგვაძე, ბ., ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010, გვ. 31.

ამდენად, თანამედროვე პოლიტიკა არის პოლიტიკური სუბიექტებისა და სოციუმის თეორიული და პრაგმატული პოლიტიკური მოღვაწეობა; პოლიტიკური სისტემის გარკვეული მოდელის დამკვიდრების, სახელმწიფოებრივ-კონსტიტუციური პოლიტიკური წესრიგის დამყარების, სახელმწიფოებრივ—პოლიტიკური წესრიგის განმტკიცებისათვის, პოლიტიკური ხელისუფლებისა და მისი ინსტიტუტების მიერ რაციონალურად საზოგადოების პოლიტიკური მოწყობის პროცესი საერთაშორისო მასშტაბით; ამასთან, — ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ინტერესების შეხამებისა და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი უსაფრთხოების დაცვის ძირითადი ფაქტორი. რამდენადაც პოლიტიკური დრო განსაზღვრავს ადამიანთა და პოლიტიკურ სუბიექტთა კონკრეტულ პოლიტიკურ ინტერესებს, ის პრაგმატულად გამოისახება და პრაგმატიზირდება გარკვეულ პოლიტიკურ სივრცეში. პოლიტიკურ სივრცე კი პოლიტიკური პროცესის კონკრეტიზაციის აუცილებელი ატრიბუტია¹⁴⁶

საერთოდ, პოლიტიკა ესაა, საბოლოო ანგარიშით, გარკვეული სოციალური სუბიექტების ქცევის კულტურა, რომლის დედაარსი მდგომარეობს შემდეგში — მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური სარგებლობის მიღწევის უზრუნველყოფა. სწორედ ეს წარმოადგენს პოლიტიკის ერთ-ერთ კანონთაგანს. ამიტომ პოლიტიკურ პროცესებში ღირებულებათა პრიორიტეტების

¹⁴⁶ აბესაძე, გ., თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერების საგანი, იხ. პოლიტოლოგია, თბ., 2010, გვ. 6.

განსაზღვრა და სარგებლიანობის მიღწევა პრაგმატიზმის პრინციპების გამოყენებით განისაზღვრება. პრაგმატიზმი ესაა მოქმედებების ერთობლიობა, რომელიც პრაგმატული შედეგის მიღებაზეა ორიენტირებული¹⁴⁷ უმეტესწილად პრაგმატულ აზროვნებასა და პოლიტიკურ ხელოვნებაზე დამყარებული პოლიტიკა უაღრესად რთულ გეოპოლიტიკურ სივრცესა და ერთგვარად უწყვეტ პოლიტიკურ ცვლილებათა ხანაშიც გათვლილ შედეგებსა და რეალურ წარმატებებს აღწევდა.

ამრიგად, პოლიტიკური პრაგმატიზმი თანამედროვე პოლიტიკაში პოლიტიკური ტრანზიციისა და სახელმწიფოებრივი თვითდამკვიდრების ღირებულებითი პრიორიტეტების განმსაზღვრელი ფაქტორი გახდა, რამაც უნდა უზრუნველყოს პოლიტიკური პროცესების მართვის კულტურულ—ინტექტუალური მოდერნიზაცია და სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაცვა¹⁴⁸

ამდენად, პოლიტიკა განსაკუთრებული სისტემაა, რომელიც ასევე განსაზღვრავს მიმართულებას და ხელისუფლების რეალიზაციის წესს პიროვნებათა ურთიერთქმედებებს მოცემულ საზოგადოებაში. უფრო სწორად, პოლიტიკა პოლიტიკური ერთობებისა და მათ შორის მიმდინარე პროცესია, რომლის არსი გვიჩვენებს, როგორ განიხილება საერო ფასეულობანი, რომელიც გაბატონებულ ხასიათს იძენს; როგორ თანამშრომლობენ და იბრძვიან ხელისუფლებისათვის სხვადასხვა პოლიტიკური ძალები

¹⁴⁷ ს. თებელიშვილი, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბ., 2005, გვ. 653.

¹⁴⁸ აბესაძე, გ., პოლიტიკური კულტურა, თბ., 2015, გვ. 367.

(ინდივიდები, ინტერესთა ჯგუფები, ნაციონალური და ადგილობრივი მთავრობები, ერები) თავიანთი სასიცოცხლო მოთხოვნ-
ლებების დაკმაყოფილების ფუნდამენტალური ინტერესების დაცვის
მიზნით; როგორ წარიმართება მსჯელობანი სახელმწიფო
პოლიტიკის შესახებ და როგორ მოქმედებს ხელისუფლება
ქვეყნისათვის მწვავე პრობლემების გადასაწყვეტად¹⁴⁹ პოლიტიკა
პირველი მნიშვნელობით შეიძლება გამოვლინდეს სხვადასხვა
გზებით: იმათი პოლიტიკა, ვისაც ხელში უპყრია ხელისუფლება და
მას ახორციელებს; იმათი პოლიტიკა, ვინც ხელისუფლებას არ
ფლობს და სურს მისი დაუფლება; პიროვნებებისა და ჯგუფების
პოლიტიკა, რომლებიც თავისი მიზნების მიღწევას ესწრაფვიან და
საკუთარ მეთოდებს იყენებენ; და ბოლოს, პოლიტიკა, რომელიც
ესწრაფვის თავად წყობის შეცვლას. ეს ყოველივე სხვა არაფერია,
თუ არა ვიწრო სამოქმედო პროგრამები ან ისეთი, რომელიც
თავად მის ყოფნა—არყოფნას უკავშირდება¹⁵⁰.

პოლიტიკა მზარდი პოლიტიზაციის საუკუნეში გარკვეულ
გემოქმედებას ახდენს ჩვენს ცხოვრებაზე. ბევრი რამ ისეთი, რაც
წარსულში არ მიეკუთვნებოდა პოლიტიკას, ან უშუალოდ არ იყო
მასთან დაკავშირებული, დღეს აღიქმება როგორც პოლიტიკური
საკითხი. მთელი რიგი გადაწყვეტილებებისა, რომლებიც ადრე ან
სულ არ იყო საჭირო ან ავტომატურად გამომუშავებული ჩვევით,

¹⁴⁹ ნილ რიმერი, პოლიტიკური მეცნიერება; ამოცანები, სფეროები, პრობლემები, თბ.,
2008, გვ. 6.

¹⁵⁰ პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერებები, ნაწილი მე—2. თბ., 2006, გვ. 60—61.

ან კიდევ კერძო პირების მიერ იყო მიღებული, დღეს პოლიტიკური ორგანოების ფუნქციაში შემოდის და პოლიტიკური პროცესების ნაწილს შეადგენს. პოლიტიკა გულისხმობს საზოგადოების მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში¹⁵¹ მაგრამ, ამასთანავე, ჩვენ, საზოგადოებაც, ვახდენთ ზემოქმედებას პოლიტიკაზე. რამდენადაც პოლიტიკურ მოვლენებზე ზემოქმედება, მათი კონტროლირება საზოგადოების აუცილებელ ფუნქციას წარმოადგენს. ასევე აღსანიშნავია ისიც, რომ პოლიტიკურ მოვლენებზე ზემოქმედება, მათი კონტროლირება საწყის ეტაპზე ბევრად უფრო ადვილია, ვიდრე მისი სიმწიფის პერიოდში.

ამავდროულად, საყურადღებოა ის რეალობაც, რომ პოლიტიკური სისტემის ფარგლებში არსებობს პოლიტიკური ელიტა, რომელიც ფლობს ხელისუფლებას და მასები, რომელნიც ნდობას უცხადებენ ხელისუფლებას. არის ბევრი ჯგუფი, რომელიც არ შედის ელიტის შემადგენლობაში, მაგრამ მიისწრაფიან მიიტაცონ ხელისუფლება. როგორც წესი, ელიტის მოქმედება ორგანიზებულობის შედარებით მაღალი დონით ხასიათდება, რადგანაც ეს წარმოადგენს მათი ჰეგემონიის ერთ-ერთ დასაყრდენს. ელიტებისა და მათი მომხრეების ორგანიზებული მოქმედება მათ მიერ შემუშავებულ სტრატეგიასა და გამოყენებულ ტაქტიკაში ვლინდება, რომელიც თავისი შინაარსით, გულისხმობს სამი ისეთი ძირითადი პრობლემის გადაწყვეტის აუცილებელ

¹⁵¹ კარლ ლოჩი, პოლიტიკა და პოლიტიკური ფსონები, თბ., 2008, გვ. 5.

ცოდნას, როგორცაა 1. საზოგადოებრივ—პოლიტიკური განვითარების მიმდინარე და ფუნდამენტალური მიზნების, მისი საერთო იერარქიისა და პრიორიტეტულობის, საზოგადოების წინაშე მდგარი შესაბამისი ამოცანების განსაზღვრას; 2. ასევე მიზნებისა და ამოცანების მიღწევისა და განხორციელების საშუალებებისა და მეთოდების განსაზღვრა—გარკვევას. 3. სრული პრინციპულობით განხილვა იმ საკითხებისა, რომელიც მომწიფებული პრობლემების დაყენებისა და გადაწყვეტის ორგანიზაციულ—პოლიტიკური უზრუნველყოფას განეკუთვნება. ამ პრობლემატიკაში უდიდესი როლი ენიჭება პოლიტიკურ პროგნოზებს, პროგნოსტიკასა და პრაგმატულ აზროვნებას, პრაგმატიკას მთლიანად. ეს იქიდან გამომდინარე, რომ იგი საერთოდ პოლიტიკის ორგანული შემადგენელი ნაწილია. სტრატეგია, ესაა მეტნაკლებად მკაფიო პოლიტიკური გეგმები, რომელიც ემყარება ზუსტ და შორს მიმავალ პროგნოზებს, ხოლო ტაქტიკა არის სხვადასხვა სახის ოპერაციები, რომლებიც სრულდება სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად. საერთოდ, კაცობრიობის ისტორიის მთელ მანძილზე პოლიტიკის აზრი, შინაარსი, სტრუქტურა და ფუნქციები იცვლებოდა იმისდა მიხედვით, თუ რა ძირითად მოთხოვნებს აყენებდა მის წინაშე საზოგადოების განვითარების გარკვეული პერიოდი. აქედან პოლიტიკური პრაგმატიზმი სამ ძირითად პარადიგმაზე უნდა აიგოს: პირველი, ესაა შემოქმედებითი პარადიგმა, რომელიც ითვალისწინებს პრობლემების

კონცეპტუალურ შესწავლასა და გარკვეული კონცეფციებისა და თეორიების ჩამოყალიბებას; მეორე, ესაა ემპირიულ—სიტუაციური პარადიგმა, რომელიც პოლიტიკური პროცესის ღრმა კონკრეტულ ანალიტიკურ ანალიზს მოითხოვს და ითვალისწინებს პოლიტიკის ფუნქციონალური სარგებლიანობის შესაძლებლობებს; მესამე — გახლავთ პროგნოზირებადი პარადიგმა, რომელიც ღრმა ანალიტიკური გააზრების საფუძველზე უნდა ითვალისწინებდეს მოსალოდნელ შედეგებს და ემყარებოდეს გარკვეულ სცენარებს, მოვლენებსა და კონცეფციებს¹⁵².

ამრიგად, პრაგმატული აზროვნება თავისი შინაარსით ნიშნავს კონკრეტულ ვითარებაში ისეთი ტაქტიკური გადაწყვეტილებებისა და მოქმედებების შესრულებას, რომელიც კონკრეტულ პოლიტიკურ შედეგებზე, მის წარმატებულობებსა და სარგებლიანობაზე გათვლილი და ორიენტირებულია. იგი პოლიტიკური მოღვაწეობის უდავო ჭეშმარიტებას წარმოადგენს და, რაც მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებულ პოლიტიკურ—კულტურულ და ინტელექტუალურ დონეს მოითხოვს.

ამავდროულად, ნებისმიერი პოლიტიკოსისათვის დამახასიათებელი უნდა იყოს ის აუცილებელი ნიშან—თვისება, რასაც პოლიტიკაში მოქნილობასა და აზროვნების კონკრეტულობას ვუწოდებთ, რომელიც ვლინდება და მკაფიოდ დაკავშირებულია პრინციპულობასთან.

¹⁵² აბესაძე, გ., პოლიტიკური კულტურა. თბ., 2015, გვ. 367—368.

ამგვარად, პრაგმატულობა პოლიტიკაში გულისხმობს ამ ფენომენის მეტად მრავალმხრივი და წინააღმდეგობრივი თვისებების შეწყობა—შეხამების უზრუნველყოფას მეტად რთულ და მძიმე საქმიანობაში. ჩვენ მუდმივად ვიმყოფებით იმ რეალობაში, როდესაც პოლიტიკაში მიმდინარეობს პროცესები, რომლებიც ექვემდებარებიან მხოლოდ და მხოლოდ ბუნებრივი და ტექნიკური კანონზომიერებების მოქმედებას. აქ მნიშვნელოვანია, რომ ისინიც მოქმედებენ პოლიტიკური სუბიექტის, ადამიანური ნება—სურვილისა და ენერგიის უშუალო მონაწილეობის პირობებში.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პოლიტიკა მოქცეულია ფიზიკურ, სოციალურ და კულტურულ გარემოში. პოლიტიკური საზოგადოებები არსებობენ გეოგრაფიულ სამყაროში — ესაა დედამიწა ხმელეთითა და ოკეანეებით, მთებით, დაბლობებით, განსხვავებული ჰავითა და შეზღუდული რესურსებით. „ადამიანები პოლიტიკის ნედლი მასალაა“ ისინი ბიოლოგიური და სოციალური არსებები არიან თავიანთი მოთხოვნილებებით, ინტერესებითა და სურვილებით¹⁵³ პოლიტიკა იმ სახის საქმიანობაა, რომლის მეშვეობითაც ადამიანები საკუთარი ცხოვრების განმსაზღვრელ ზოგად კანონებს ქმნიან, იცავენ და ხვეწენ მას¹⁵⁴ აქედან გამომდინარე, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პოლიტიკა საზოგადოების, ადამიანთა თანაარსებობის განუყოფელი ნაწილია. ისინი არა მარტო მონაწილეები არიან, არამედ ამ პოლიტიკური ცხოვრების თვითშემოქმედნი გახლავთ. კონცეფციები, ცნებები, მოდელები, თეორიები, პოლიტიკური ანალიზის ინსტრუმენტებია, თუმცა როგორც ყველაფერ სხვას, მათაც სიფრთხილით უნდა მოვეპყროთ, როცა საქმე პოლიტიკას ეხება¹⁵⁵ პოლიტიკა (ინგლ. Politics) განეკუთვნება საზოგადოებრივი

¹⁵³ ნილ რიმერი, პოლიტიკური მეცნიერებები: ამოცანები, სფეროები, პრობლემები. თბილისი, 2008, გვ. 24.

¹⁵⁴ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბილისი. 2008, გვ. 70.

¹⁵⁵ იქვე, გვ. 34.

ცხოვრების იმ სფეროს, სადაც ერთმანეთს კონკურენციას უწევენ სხვადასხვა პოლიტიკური მიმართულებანი. და ბოლოს, პოლიტიკის სფერო ესაა ერთობლიობა, რომლის შიგნითაც იბრძვიან პიროვნებები ან ჯგუფები, რომელთაც აქვთ თავისი მიზნები, ინტერესები და მსოფლხედვაც¹⁵⁶

განსხვავებულ ტრადიციებზე აღზრდილ სხვადასხვა დროის მოაზროვნეებს თავად პოლიტიკის ცნებაც არაერთგვაროვნად ესმოდათ. მას განიხილავდნენ, როგორც მართვის ხელოვნებას, „სახელმწიფოებრივ საქმეს“, საზოგადოებრივი ცხოვრების წარმართვის მნიშვნელოვან ხერხს მოლაპარაკებებისა და დათმობების გზით, სადავო საკითხების, არსებული პრობლემების მოგვარებისა და გადაჭრის საშუალებას¹⁵⁷ პოლიტიკა ადამიანის გათვითცნობიერებული, შეგნებული ცხოვრების ისეთი სფეროა, რომელიც ძალიან მჭიდროდ არის დაკავშირებული საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებთან, მათ შორის ურთიერთობებსა და მის სტრუქტურებთან. პოლიტიკა, სინამდვილეში ასახავს მოცემულ პირობებში ოპტიმალური შესაძლებლობების შექმნის პროცესს საზოგადოების სოციალური ჯგუფებისა და კლასების თვითრეალიზაციისათვის. ის, როგორც ნებისმიერი სხვა დარგი, საზოგადოების საქმიანობისა და ადამიანთა ისტორიული მოღვაწეობის პროდუქტია. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ სხვადასხვა დარგის

¹⁵⁶ რაიმონ არონი, დემოკრატია და ტოტალიტარიზმი, იხ. პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერებები, ნაწ. II, თბ., 2006, გვ. 56.

¹⁵⁷ ენდრიუ ჰეივუდი, პოლიტიკა, თბილისი, 2008, გვ. 40.

ფუნქციონირება შედეგია ამ სფეროში დაკავებულ ადამიანთა რეალიზაციისა, ხოლო პოლიტიკა ესაა ყველა სფეროში მოღვაწეობის შედეგი.

პოლიტიკაში გამოიყოფიან სუბიექტები (აქტორები) — პოლიტიკური პროცესების თავისუფალი და დამოუკიდებელი მონაწილეები (მაგალითისათვის ადამიანთა გარკვეული გაერთიანებები, ინსტიტუტები, ორგანიზაციები და ა. შ.). ასევე — ობიექტები, რომლებიც მოიცავს, როგორც აუცილებელ, ისე შემთხვევით კავშირებს, როგორც არსებითს, ასევე არაარსებითს. ობიექტი არის პოლიტიკური რეალობა და პოლიტიკური ცხოვრება სხვადასხვა საზოგადოებრივ სისტემაში¹⁵⁸ უფრო სწორად, ეს არის პოლიტიკური რეალობის, სისტემის ის ნაწილი, რომლისკენაც მიმართულია სუბიექტის მოღვაწეობა პოლიტიკაში. სუბიექტი და ობიექტი ერთმანეთთან ურთიერთკავშირსა და ურთიერთგანპირებულობაში იმყოფებიან და გააჩნიათ ადგილმონაცვლეობის უნარი.

სისტემათა ზოგად თეორიაზე დაყრდნობით, საზოგადოების, როგორც სოციალური სისტემის შესახებ, თეორია განავითარა გამოჩენილმა ამერიკელმა სოციოლოგმა ტალკოტ პარსონმა. მისი შრომები დღესაც ფასდაუდებელნი არიან და დიდ გავლენას ახდენენ მეცნიერ-მკვლევარებზე, თეორეტიკოსებსა და ანალიტიკოსებზე.

ნებისმიერი სისტემა, მათ შორის სოციალურიც, ნიშნავს

¹⁵⁸ მ. მაცაბერიძე, პოლიტიკა, მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ, თბ., 1991, გვ. 7.

ურთიერთდამოკიდებულებას. უფრო ზუსტად, ნებისმიერი ცვლილება შიგნით გავლენას ახდენს თავად სისტემაზე. პროგრესული ხასიათის ცვლილებები ასახავენ საზოგადოების უნარს ცხოვრებაში გაატარონ ესა თუ ის ფასეულობანი. თუ ცვლილება რეგრესული ხასიათის მატარებელია, მაშინ შედეგიც პირუკუ იქნება. დევიდ ისტონმა შეიმუშავა საკუთარი კონცეფცია სისტემური ანალიზის მეთოდებისა და კატეგორიების გამოყენებისა პოლიტიკური სისტემის განვითარების, კვლევისა და მისი სტაბილურობის გამოვლენისათვის. პოლიტიკური სისტემის სტაბილურობის გამოვლენისათვის და იმ მექანიზმების გარკვევისათვის, რომლის დახმარებითაც ხდება პოლიტიკურ სისტემათა ურთიერთმოქმედება სხვა სახის სისტემასთან. მისი წარმოდგენით ნებისმიერი პოლიტიკური სისტემა ურთიერთ-ქმედებათა ერთობლიობაა, რომლის მეშვეობითაც საზოგადოებაში მბრძანებლურად ხდება ღირებულებათა განაწილება.

როგორც აღვნიშნეთ, პოლიტიკა—ეს არა მარტო ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემაა, არამედ ის ხელოვნებაცაა. პოლიტიკა აუცილებელი კომპონენტია, რომელიც არსებითად განსაზღვრავს მის ეფექტურობას, შედეგს, პოლიტიკური პროცესებისა და პოლიტიკოსის მოღვაწეობის ხასიათს, პოლიტიკოსის მოღვაწეობის ტაქტიკას, მოქმედების ფორმებსა და პროფესიონალურ მოწოდებას, მის უნარს გაერკვეს ურთულეს სიტუაციებსა და ვითარებებში და მიაღწიოს ოპტიმალურ შედეგებს.

ამგვარად, პოლიტიკა არა მარტო ხელოვნება, არამედ რეალურ შედეგებზე ორიენტირებული პრაგმატული აზროვნება-ცაა. ეს იმდენად, რამდენადაც პოლიტიკაში რეალურობის ელემენტების არსებობა, მისი დამოკიდებულება წინა მოვლენებისაგან ქმნიან რეალურ შესაძლებლობებს პროცესების გარკვეულწილად პროგნოზირებისა და წინასწარგანჭვრეტისათვის, რომ შემდგომ მოხდეს ამ პროცესების შესაბამისი მოდელირება.

პოლიტიკის შინაარსი და მოდელირებები მრავალფეროვანი და მრავალგვარია. აქედან გამომდინარე, ასევე მრავალგვარია ის საშუალებები, ფორმები და მეთოდები, რომელიც პოლიტიკაში გამოიყენებიან. მათი შერჩევისა და გამოყენების მომენტი წარმოადგენენ პრაგმატული აზროვნების უმნიშვნელოვანეს გამოვლენას, რაც თავის მხრივ მოითხოვს რაციონალურობის მაღალ ხარისხს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებისა და განხორციელების დროს.

პოლიტიკა, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების განსაკუთრებული სფერო გამოირჩევა უნივერსალურობით. თავისი ყოვლისმომცველი ხასიათიდან გამომდინარე, მას შეუძლია ზემოქმედება მოახდინოს პრაქტიკული ცხოვრების ნებისმიერ სფეროზე, მის შემადგენელ ელემენტებსა და ურთიერთობებზე და ერთბაშად საზოგადოებაში მიმდინარე მოვლენებზე.

Политика как система взаимоотношений и процессов.
искусство и прагматическое мышление

Резюме

Политика, как отмечал еще древнегреческий мыслитель Аристотель, стала неотъемлемой частью человеческого существования, она коренится в самой природе человека как существа, «обреченного» жить в коллективе, государстве и взаимодействовать с другими людьми, государственными институтами¹⁵⁹. «Политика» - одно из наиболее употребляемых слов в общественном лексиконе. Еще древнегреческий политический деятель Перикл утверждал: «Лишь немногие могут творить политику, но судить о ней могут все»¹⁶⁰. Необъятен диапазон представлений о политике. Существует около до-сто определений. По нашему мнению более приемлимым является следующее определение – Политика как создание,

¹⁵⁹ Политология, под редакц. профессора М.А. Василика, М. 2005, с. 5

¹⁶⁰ Политология, под редакц. профессора М.А. Василика, М. 2005, с. 7

сохранение и обогащение наиболее общих правил общежития – оно достаточно широко, чтобы охватить большинство (если не все) толкований о политике¹⁶¹. Термин «политика» (Греч. politica – государственные и общественные дела, polis – город-государство) получил распространение под влиянием трактата Аристотеля о государстве, правлении и правительстве, названного им «Политэа». В политической мысли прошлого сконцентрирован громадный политико-исторический опыт прошлых поколений. Ихние идеи и достижения дошли до нас и получили новое развитие, оказывают заметное влияние на современные политические воззрения и практику.

Уже древние отстаивали самостоятельность политики. Политика – особая реальность, действующая по собственным законам. Платон первым (а затем Аристотель и позднее Полибий) сформулировал циклическую теорию политических режимов, сменяющих друг-друга в строгой последовательности. Аристотель обозначил около двадцати форм правлений, следующих друг за другом

¹⁶¹ Эндрю Хейвуд, Политология, М. 2005, с. 4

в историческом развитии.

Монтескье почти полностью заимствовал у древних тезис о разложении и перерождении политических структур, анализировал причины возникновения исторических и политических систем, взаимосвязи формы правления и законодательства¹⁶².

К. Маркс и Ф. Энгельс считали политику вторичной, зависимой от экономики. Так, Ф. Энгельс писал: «Экономическая сторона отношений является в истории более фундаментальной, чем сторона политическая»¹⁶³.

Представители европейской политической традиции М. Вебер, Г. Моска, В. Парето, Р. Михельс концентрировали внимание на источниках и результатах значительных социоэкономических и политических изменений, на изучении таких проблем как «класс», «элита», «бюрократия»¹⁶⁴.

В середине XX в американской политической науке распространяется бихевиористский подход. Суть его заключается в том, что объектом исследования

¹⁶² Политология, под редакц. В.Д. Перевалова, М. 1999, с. 40

¹⁶³ Энгельс, Ф. Анти-Дюринг, М. 1958 с. 149-150

¹⁶⁴ Политология, под редакц. В.Д. Перевалова, М. 1999, с. 41

становятся реальные действия (поведения) людей, политические системы, политическая власть и борьба за ее распределение и перераспределение, политические взаимоотношения индивида и общества. Д. Истон, Г. Алмонд и др. разрабатывают фундаментальную теорию государственного управления, выясняют, как политическая система из традиционной становится современной. Появляется интерес к идее ненасилия, демократии, становления нового мирового порядка, спасения природы, научно-технической революции в лоне технократического сознания политики, политической модернизаций современных обществ, взаимосвязи и взаимозависимости субъектов мировой политики, политической интеграции.

Политика – это такая сфера сознательного человеческого поведения, которая самым тесным образом связана с отношениями между различными социальными группами общества и его структурой. Опираясь на общую теорию систем, теорию общества как социальной системы развил выдающийся американский социолог Талкот Парсонс. Его труды

оказывают огромное влияние на теоретиков и аналитиков и в настоящее время.

По мнению Т. Парсонса научная социология начинается с того момента, когда общество рассматривается как система. Т. Парсонс строит следующую теоретическую модель социальной системы, широко развивающиеся социальные взаимодействия порождают сеть социальных отношений, организованную и интегрированную благодаря наличию общей ценностной ориентаций таким образом, что она оказывается способной стандартизировать отдельные виды деятельности внутри себя самой и сохранять себя как таковую по отношению к условиям внешней среды. Социальная система, следовательно представляет собой систему социального действия, но лишь в самом абстрактном смысле слова¹⁶⁵.

Любая система, в том числе и социальная, означает взаимозависимость, т.е. любое изменение в части системы сказывается во всей системе. Модифицировав систему Т. Парсонса, Дэвид Истон разработал

¹⁶⁵ Талкот Парсонс, Система современных обществ, М. 1998

собственный подход использования методов и категорий системного анализа к исследованию развития политических систем, выявления истоков их стабильности и выяснение тех механизмов, с помощью которых происходит взаимодействие политических систем с другими типами систем. В его представлении любая политическая система «совокупность взаимодействий, посредством которых в обществе властно распределяются ценности». Под последним Д. Истон понимает богатство, полномочия, и социальный статус, кроме того с помощью взаимодействий обеспечивается признание этих ценностей всеми членами общества.

С другой стороны политические системы выступают для Д. Истона как некие «системы поведения», являющиеся составной частью которых – подсистемой – значительно более крупных общественных систем. Д. Истон полагал, что политическая система является открытой и все время находится под «возмущающим воздействием» интра- и экстрасоциетальной «окружающей среды», под которой могут пониматься культура, «поток событий»,

социальная структура и экономика. Политическая система, отвечая на внешние воздействия, постепенно приспосабливается к новым условиям окружающей среды и тут же требует подчинить их к себе. Взаимодействия же политической системы и всего то, что ее окружает Д. Истон называет «обмены» и «транзакции», которые в свою очередь выливаются в качестве отношений «вход-выход». К первым он относит требования и поддержку, а ко вторым – решения и действия. Затем в промежутке между «входами» и «выходами» возникает «контур обратной связи», переносящий информацию о действенности «выходов». Последнее обладает исключительно важным значением как для центров власти в политической системе, так и для сохранения и укрепления устойчивости целиком всей системы. Осмысления политической обстановки с опорой на разработанный Д. Истоном подход помогает в исследованиях политических процессов, понимая их как «непрерывный поток поведений», что позволяет произвести аналитические реконструкции конкретной политики и прогнозирования,

последствий принимаемых властью тех ли иных решений¹⁶⁶.

Габриэль Алмонд приобрел популярность благодаря своим работам по теориям политической системы и политической культуры. Автор структурно-функциональной модели широко использовал концепцию «входа и выхода» в анализе политических систем и уделил много внимания изучению соответствующих функций. Г. Алмонд хорошо проиллюстрировал связь между политическими ориентациями граждан особенностями функционирования политической системы.

Поскольку политика базируется на законах общественного развития, следовательно она должна рассматриваться сквозь призму объективной логики этих законов, категории и методов.

Необходимым условием, что способствует лучшему пониманию объективных процессов, действующих внутри политики и вне ее, является изучение исторического опыта, необходимость внимательного отношения к его урокам и учета в

¹⁶⁶ Easton David, A. Eistein's Analysis of Political life, 1965, New York, p. 32

политической деятельности всей многогранности факторов, которые на нее оказывают влияние.

Политика не только система взаимоотношений и процессов но и искусство, которое заключается в умении использовать имеющиеся возможности, принимать правильные и продуманные политические решения, как на основании теоретических знаний и проверенных исторической практикой логических выводов, так и с помощью воображения, интуиции, творческой смелости и фантазии.

Политика как искусство – это необходимый компонент действенной и эмоционально-волевой жизни политики, существенно определяет ее эффективность, характер методов, выбор тактики и профессиональное призвание политического деятеля. Наличие объективного элемента в политике, ее зависимость от предыдущих событий создают возможность для научно обоснованных прогнозов, предсказаний и даже для соответствующего моделирования политических процессов.

Отношение к политике как к прагматическому мышлению предполагает обязательный учет ее

зависимости от целого комплекса объективных обстоятельств и закономерностей, это предполагает отказать ее рассмотрение как сферы произвола личности или группы.

Своеобразие политики как вида деятельности и социальных отношений ведет к признанию ее и видом прагматического мышления, смысл которого заключается в умении видеть ее специфику, зависимость как от объективных, так от субъективных обстоятельств, факторов, которые ни в какую логику не укладываются и требуют постоянной готовности от людей ею занятых, к встрече с новыми ситуациями, требующими творческого отношения к своей деятельности.

Так, политика – такая сфера общественного сознания, которая признана обеспечить рациональность в поведении и отношении между субъектами в рамках общества, а так же обществом и социальной и природной средой с учетом закона преимущественного развития в данных конкретных условиях.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გ. აბესაძე, პოლიტიკური კულტურა, თბ., 2015.
2. გ. აბესაძე, თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერების საგანი, იხ. პოლიტოლოგია, თბ., 2004.
3. რ. არონი, დემოკრატია და ტოტალიტარიზმი, იხ. პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერებები, ნაწ. II, თბ., 2006.
4. გ. აღმონდი, პოლიტიკური მეცნიერება: დისციპლინის ისტორია, თბ., 2014.
5. არისტოტელე, პოლიტიკა, ნაწ. 1. თბ., 1994.
6. ბრეგვაძე, ბ., ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბილისი, 1999.
7. ვ. გურგენიძე, მ. გურგენიძე, პოლიტიკური სისტემის თეორია და პრაქტიკა, თბილისი, 2010.
8. მ. გურამიშვილი, პოლიტიკური კომუნიკაცია, თბილისი, 2006.
9. ნ. დარსანია, პოლიტიკური ინსტიტუტები, თბ., 2008.
10. ჟან — მარი დნკენი, პოლიტიკური მეცნიერებები, თბ., 2007;
11. კარლ დოიჩი, პოლიტიკა და პოლიტიკური ფსონები, თბ. 2005.
12. ფრ. ენგელსი, ანტიდიურინგი, თბილისი, 1951.
13. კარლ მარქსი, თეზისები ფოიერბახის შესახებ თბ. 1954.
14. მაქს ვებერი, პოლიტიკა როგორც მოწოდება და ხელოვნება, თბ., 1994.
15. გ. ინჭირველი, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2011.
16. ალ. კუკანია, მეცნიერება და პოლიტიკა, თბილისი, 2006.

17. შ. კორტავა, პოლიტიკის სოციოლოგიის საკითხი, თბილისი, 2017.
18. ნ.კვეზერელი — კობაძე, ძველი საბერძნეთის ისტორია, 2004, გვ. 13
19. მ. მაცაბერიძე, პოლიტიკური მეცნიერება, სკოლები და კონცეფციები, თბ., 2016; მისივე, პოლიტიკური ელიტის კლასიკური თეორიები, თბ., 2015;
20. მ. მაცაბერიძე, პოლიტოლოგია მეცნიერება პოლიტიკის შესახებ, თბ., 1991.
21. ნილ რიმერი, პოლიტიკური მეცნიერებები: ამოცანები, სფეროები, პრობლემები. თბ., 2008.
22. ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბ., 2010.
23. პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერებები, ნაწილი მე—2, თბილისი, 2010.
24. ტუკვაძე, ავთანდილ, პოლიტიკური ელიტა, თბ., 1998.
25. ენდრიუ ჰეიუუდი, პოლიტიკა, თბილისი, 2008.
26. გ. ლობჯანიძე, არჩილ ჯორჯაძის სოციალურ—პოლიტიკური და სამართლებრივი შეხედულებანი, თბ., 1989.
27. დ. ჯალაღონია, პოლიტიკური ფილოსოფიის შესავალი, თბ. 2012, გვ. 25.
28. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. 8, თბ. 1984.
29. Арон Р., Демократия и тоталитаризм, М. 1993.
30. А. Ахвледиани, А. Ковалиов, собственность, власть, политика , М.1996, с. 267.
31. Алтухов В., Политика и видение будущего. Журн. Общественные науки и современность №3, М., 1992, с. 32.

32. А. А. Горелов, политология, М. 2006.
33. Гаджиев, введение в геополитику, М. 2000 .
34. Ганс Моргентау, Международная политика, Нью – Йорк, 1948;
35. Демокрит, в фрагментах и свидетельствах древности, под ред. Г. К . Бамеля, М. 1935, с. 240.
36. Демидов, А. И., Федосеев, А. А., Основы политологий, М. 1995;
37. Карл Доич, нервы управления, Модели политической коммуникаций и контроля, М. 1966;
38. К. Маркс и современная политическая теория, М. 1986 .
39. А. Никитина, политика и политология, ж. общественная наука и современность, М. 1999.
40. Политология и современный политический процесс, М. 1991.
41. Панарин А. С., Политология, М. 2001.
42. Политология, под ред. М. А. Василика , М. 2005.
43. Платон, соч. 3-х томах, т. 3, часть 2, М. с. 14 -36, М. 1971-1972 .
44. Платон, том. 3, часть 1, с. 327. М. 1971–1972.
45. Политология, под ред. В. Д. Первалова, М. 1999.

46. Пугачёв В. П., Соловьёв А. И. в едение в политологию, М. 1996
47. Талкот Парсонс, система современных обществ М. 1998;
48. Соловьёв А. И., политология: политическое теория политические технологии, М. 2000;
49. Фримен, У., Методы изучения историй главные периоды европейской истории, М. 1893
50. Роммановский, Н. В. политология и исторические науки см политология и современный политический процесс, М. 1991
51. Р. Соколова о ползе политической философии жур. общественные науки и современность № 5, М. 1992.
52. Элемемнты теории политики под ред. К Опалка Ростов на дону, 1991.
53. Федосеев, А. А., политика как объект социологического исследования, Л. 1974.
54. М. А. Фролова, В. Г. Марутик, Власть как социальный феномен и обект исследования с. 17 журнал политология, выпуск I, МГТУ, 1991.
55. Almond G. comparative political systems the journal of political, 1977, p. 39.
56. Easton D. A., Framework for analysis of political life,

NY., 1965. The analysis of political structure New York 1990;

https://finances.social/politologiya_730/politika-kak-nauka.html

https://finances.social/politologiya_730/politika-kak-nauka.html

http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

http://refpolit.ru/index.php?option=com_content&view=article&catid=2&id=35

Нодар Дарсания

**ПОЛИТИКА КАК СИСТЕМА
ВЗАИМООТНОШЕНИЙ И ПРОЦЕССОВ
ИСКУССТВО И ПРАГМАТИЧЕСКОЕ
МЫШЛЕНИЕ**

(На грузинском языке)

Тбилиси 2019

დაიბეჭდა გამომცემლობა „უნივერსალში“

თბილისი, 0186, ა. პოლიბაოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com